

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Мирослава Влах, Любов Котик

ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ

Навчальний посібник
для самостійної роботи студентів

Львів
Львівський національний університет
імені Івана Франка
2017

УДК 910.1(075.8)

ББК Д8я73

В-58

Рецензенти: д-р геогр. наук, професор *О. В. Заставецька*
(Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка)
д-р геогр. наук, професор *І. П. Ковальчук*
(Національний університет біоресурсів
і природокористування України)
д-р геогр. наук, професор *С. П. Позняк*
(Львівський національний університет імені Івана Франка)
Науковий Заслужений діяч науки і техніки України,
редактор: д-р геогр. наук, професор *О. І. Шаблій*
(Львівський національний університет імені Івана Франка)

*Рекомендовано до друку Вченою радою географічного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
(протокол № 6 від 29 червня 2017 р.)*

В 58 Влах М. Р. Теорія і методологія географічної науки : навч.
посібн. для самостійної роботи студентів / М. Р. Влах, Л. І. Котик.
— Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2017. — 120 с.

Навчальний посібник для самостійної роботи студентів містить інформацію про структуру курсу, рекомендовану літературу, систему оцінювання знань студентів, тематику семінарських робіт й індивідуального-навчально-дослідного завдання, завдання для самостійного опрацювання, ключові поняття і терміни, питання для самоконтролю та перевірки знань студентів з навчальної дисципліни «Теорія і методологія географічної науки (наукові аспекти)».

Для студентів географічних факультетів вищих навчальних закладів.

УДК 910.1(075.8)

ББК Д8я73

© Влах М. Р., Котик Л. І., 2017

© Львівський національний університет
імені Івана Франка, 2017

ПЕРЕДМОВА

«Теорія і методологія географічної науки (наукові аспекти)» — навчальна дисципліна, яку у Львівському національному університеті імені Івана Франка вивчають студенти географічного факультету освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» галузі знань 10 Природничі науки, спеціальності 106 Географія, спеціалізацій «Фізична географія», «Геоморфологія і палеогеографія», «Економічна географія і геоekonomіка», «Охорона природи і збалансоване природокористування», «Просторове планування і геоурбаністика», «Ґрунтознавство і управління земельними ресурсами», «Картографія та геоінформаційні системи».

Актуальність навчальної дисципліни «Теорія і методологія географічної науки (наукові аспекти)» зумовлена процесами теоретизації географії у зв'язку з:

- модернізацією об'єктно-предметної сфери географії, ноосферизацією геопізнання;
- формуванням конвергентних (міждисциплінарних), трансдисциплінарних напрямків географічних досліджень і посиленням системності географічного знання;
- необхідністю визначення перспективних напрямків розвитку географічної науки;
- необхідністю збереження географії у зв'язку з «боротьбою», яка провадиться за географічне (просторове) знання іншими науками, та підвищення її престижу у науковому середовищі.

Метою навчальної дисципліни «Теорія і методологія географічної науки (наукові аспекти)» є систематизація й узагальнення студентами знання теорій, концепцій, законів, закономірностей, головних категорій географічної науки; ознайомлення зі сучасною літературою щодо теоретичних і методологічних проблем географічної науки.

Унаслідок вивчення дисципліни студентові необхідно

знати:

- об'єктну і предметну сутність географічної науки;
- головні загальнонаукові, загальногеографічні, природничо-і суспільно-географічні учення, теорії, концепції, гіпотези, категорії;
- сутність загальногеографічних, природничо- і суспільно-географічних законів та закономірностей;

- головні теоретико-методологічні проблеми географічної науки;

- систему методів географічних досліджень;
- новітні напрямки розвитку природничої і суспільної географії;

вміти:

- визначати місце географії у загальній системі наук і системі наук про Землю;

- аналізувати чинні схеми класифікації географічної науки;
- розкривати обсяг і зміст фундаментальних понять (категорій) географічної науки, значення поняттєво-термінологічних систем для засвоєння теорії і методології географічної науки;

- аналізувати досягнення географічної науки;
- використовувати набуті знання у вирішенні прикладних проблем;

володіти:

- компетенцією коректного використання компонент наукового знання (учення, теорія, концепція та ін.) при розкритті теоретико-методологічних і прикладних аспектів розвитку географічної науки, здійсненні власних наукових пошуків;

- поняттєво-категоріальною системою наукового пізнання;
- базовими знаннями із фундаментальних положень географічної науки в обсязі, необхідному для здійснення індивідуальних наукових досліджень.

Навчальна дисципліна «Теорія і методологія географічної науки (наукові аспекти)» займає важливе місце у структурі навчальних дисциплін магістрів-географів Львівського національного університету імені Івана Франка. Вона тісно пов'язана із нормативними навчальними дисциплінами «Землелогія», «Концептуальні засади філософії довкілля і природокористування», «Методологія і організація наукових досліджень», а також вибірковими навчальними дисциплінами: «Сучасні концепції світової географії людини», «Концепції сучасного природознавства» та ін.*

Зміст навчальної дисципліни «Теорія і методологія географічної науки (наукові аспекти)» розроблено на основі відповідних положень щодо підготовки фахівців у сфері географії, норм і

* Джерело: Освітня професійна програма підготовки магістра у Львівському національному університеті імені Івана Франка за спеціальністю 106 Географія [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017>.

традицій вищої університетської освіти, профілю освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» і вимог Болонського процесу.

Теоретико-методологічною основою навчальної дисципліни є учення про науку, способи її визначення й побудови у вигляді системи знання, що розвиваються у рамках наукознавства і філософії науки.

Зміст навчальної дисципліни
«Теорія і методологія географічної науки (наукові аспекти)»
Змістовий модуль 1

Сутність науки, наукового знання.

Об'єкт, предмет, структура географічної науки

Тема 1. Зміст і завдання навчальної дисципліни

«Теорія і методологія географічної науки (наукові аспекти)».

Тема 2. Головні теоретико-методологічні засади сучасного наукознавства.

Тема 3. Компоненти наукового знання.

Семінарське заняття. Сутність і структура системи наукового знання.

Тема 4. Суб'єкт наукового пізнання. Організація науки.

Семінарське заняття. Методологія наукового пізнання.

Тема 5. Об'єкт і предмет географічної науки.

Семінарське заняття. Об'єкт і предмет географічної науки.

Тема 6. Структура системи географічної науки.

Семінарське заняття. Структура системи географічної науки.

Змістовий модуль 2

Методологія географічної науки.

Теоретико-методологічні проблеми географічної науки

Тема 7. Еволюція географії як зміна наукових парадигм.

Семінарське заняття. Еволюція географії як зміна наукових парадигм.

Тема 8. Системна методологія і теоретизація географії.

Семінарське заняття. Системна методологія і теоретизація географії.

Тема 9. Головні теоретико-методологічні проблеми природничої географії.

Семінарське заняття. Головні теоретико-методологічні проблеми природничої географії.

Тема 10. Головні теоретико-методологічні проблеми суспільної географії.

Семінарське заняття. Головні теоретико-методологічні проблеми суспільної географії.

Вивчення навчальної дисципліни забезпечить формування у магістрів-географів системи компетенцій, які є критеріями оцінки якості знань:

загальнонаукові компетенції: базові уявлення про головні теоретичні та методологічні напрацювання географічної науки, що

сприяють розумінню причинно-наслідкових зв'язків розвитку природи і суспільства й умінь їхнього використання у професійній і соціальній діяльності;

професійні компетенції: базові уявлення про чинники розвитку географічної науки; засвоєння теорії і методології географічної науки; здатність професійно використовувати теоретико-методологічні знання для прогнозування розвитку географії, висвітлення нових аспектів її досліджень;

інструментальні компетенції: навички управління інформацією; дослідницькі навички; знання іноземної мови; навички роботи з комп'ютером;

соціально-особистісні компетенції: креативність, здатність до системного мислення; наполегливість у досягненні мети; толерантність; функціональна грамотність; відкритість і чутливість до різноманіття.

Знання, отримані у процесі вивчення дисципліни «Теорія і методологія географічної науки (наукові аспекти)», розширюють географічний і загальнонауковий кругозір магістрів-географів. Вони зможуть користуватися ними при вивченні інших географічних дисциплін, у науковій роботі та при підготовці магістерських робіт, а також у майбутній професійній діяльності.

Будемо вдячні за висловлені зауваження, пропозиції, побажання щодо поліпшення змісту, структури й інформаційного наповнення навчального посібника.

**ОПИС, СТРУКТУРА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.
МЕТОДИ КОНТРОЛЮ.
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА**

Опис навчальної дисципліни

Витяг з робочої програми навчальної дисципліни
«Теорія і методологія географічної науки (наукові аспекти)»

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів: денна форма – 4,5 заочна форма – 4,0	Галузь знань <u>10 Природничі науки</u> (шифр, назва)	<i>Нормативна навчальна дисципліна</i>	
Модулів – 1	Напрямок — (шифр, назва)	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2	Спеціальність (професійне спрямування) <u>106 Географія</u>	1-й	1-й
Курсова робота – відсутня		Семестр	
Загальна кількість годин: денна форма – 135 заочна форма – 120		1-й	1-й, 2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3,0 самостійної роботи студента – 5,4	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <i>магістр</i>	32 год.	18 год.
		Практичні, семінарські	
		16 год.	8 год.
		Лабораторні	
		—	—
		Самостійна робота	
		64 год.	71 год.
		ІНДЗ: 23 год.	
Вид контролю: <i>іспит</i>			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: денна форма — 0,5 год.; заочна форма — 0,2 год.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Таблиця

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у т. ч.					Усього	у т. ч.				
		л*	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
<i>1</i>	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Сутність науки, наукового знання. Об'єкт, предмет, структура географічної науки												
<i>Тема 1.</i> Зміст і завдання навчальної дисципліни «Теорія і методологія географічної науки (наукові аспекти)»	7	2	1			4	5	1				4
<i>Тема 2.</i> Головні теоретико-методологічні засади сучасного наукознавства	7	2	1			4	7	1	1			5
<i>Тема 3.</i> Компоненти наукового знання	7	2	1			4	6	1	1			4
<i>Тема 4.</i> Суб'єкт наукового пізнання. Організація науки	7	2	1			4	5	1				4
<i>Тема 5.</i> Об'єкт і предмет географічної науки	14	4	2			8	14	4	1			9
<i>Тема 6.</i> Структура системи географічної науки	14	4	2			8	12	2	1			9
Разом – змістовий модуль 1	56	16	8			32	49	10	4			35

* Примітка: л — лекції, п — практичні, лаб — лабораторні, інд — індивідуальне навчально-дослідне завдання, ср — самостійна робота.

Закінчення табл.

Змістовий модуль 2. Методологія географічної науки. Теоретико-методологічні проблеми географічної науки												
<i>Тема 7.</i> Еволюція географії як зміна наукових парадигм	14	4	2			8	12	2	1		9	
<i>Тема 8.</i> Системна методологія і теоретизація географії	14	4	2			8	12	2	1		9	
<i>Тема 9.</i> Головні теоретико-методологічні проблеми природничої географії	14	4	2			8	12	2	1		9	
<i>Тема 10.</i> Головні теоретико-методологічні проблеми суспільної географії	14	4	2			8	12	2	1		9	
Разом – змістовий модуль 2	56	16	8			32	48	8	4	—	36	
Індивідуальне навчально-дослідне завдання												
Разом – індивідуальне навчально-дослідне завдання	23	—	—	—	23	—	23	—	—	—	23	—
Усього годин	135	32	16	—	23	64	120	18	8	—	23	71

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

1. Оцінювання відповідей студентів на семінарських заняттях у формі підготовки доповідей за темою заняття, доповнень до доповідей, участі в обговоренні, презентації самостійної роботи (максимальна оцінка — 2 бали).

2. Виконання індивідуального навчально-дослідного завдання студентів за узгодженою темою (максимальна оцінка — 14 балів).

3. Письмове опитування студентів за змістовими модулями (перший і другий змістовий модулі максимальна оцінка — 10 балів).

4. Підсумкове письмове опитування з дисципліни на іспиті максимально оцінюється у 50 балів.

Розподіл балів, що присвоюються студентам

Форма навчання	Поточне тестування та самостійна робота				ІНДЗ	Іспит	Сума
	Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2				
	T1—T4	письмове опитування	T5—T8	письмове опитування			
Денна	4x2	10	4x2	10	14	50	100

Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS за результатами прослуховування навчального курсу

Оцінка ECTS	Оцінка в балах	За національною шкалою
		Іспит
A	90—100	відмінно
B	81—89	дуже добре
C	71—80	добре
D	61—70	достатньо
E	51—60	задовільно
F	0—50	незадовільно

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. *Багров М. В.* Землезнавство / М. В. Багров, В. О. Боков, І. Г. Черваньов [за ред. П. Г. Шищенка]. — К. : Либідь, 2000. — 464 с.
2. *Влах М. Р.* Історія географії : навч. посіб. / М. Р. Влах. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. — 336 с.
3. *Гродзинський М. Д.* Пізнання ландшафту : місце і простір : монографія у 2-х т. / М. Д. Гродзинський. — К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2005. — Т. 1. — 432 с.; Т. 2. — 504 с.
4. *Кисельов Ю. О.* Основи географії : проблеми теорії та методології : монографія / Ю. О. Кисельов. — Луганськ : ДЗ ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2011. — 208 с.
5. *Кіптенко В. К.* Географія в інформаційному суспільстві / В. К. Кіптенко. — К. : ВГЛ «Обрії», 2008. — 276 с.
6. *Максаковский В. П.* Географическая культура / В. П. Максаковский. — М. : ВЛАДОС, 1998. — 416 с.
7. *Мороз С. А.* Методологія географічної науки : навч. посіб. / С. А. Мороз, В. І. Онопрієнко, С. Ю. Бортник. — К. : Заповіт, 1997. — 333 с.
8. *Немець К. А.* Теорія і методологія географічної науки : методи просторового аналізу : навч.-метод. посіб. / К. А. Немець, Л. М. Немець. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. — 172 с.
9. *Пащенко В. М.* Методологія та методи наукових досліджень : підручник / В. М. Пащенко. — Ніжин : Аспект-Поліграф, 2011. — 256 с.
10. *Петлін В. М.* Системна природнича географія : монографія / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ім. І. Франка, 2011. — 249 с.
11. *Пістун М. Д.* Розвиток суспільної географії в Україні у ХХ — на початку ХХІ сторіччя : монографія / М. Д. Пістун. К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2009. — 112 с.
12. *Сонько С. П.* Просторовий розвиток соціо-природних систем : шлях до нової парадигми / С. П. Сонько. — К. : Ніка-Центр, 2003. — 287 с.
13. *Топчієв О. Г.* Основи суспільної географії : навч. посіб. / О. Г. Топчієв. — Одеса : Астропринт, 2009. — 544 с.

14. *Топчієв О. Г.* Суспільно-географічні дослідження : методологія, методи, методики : навч. посіб. / О. Г. Топчієв. — Одеса : Астропринт, 2005. — 632 с.
15. *Тютюнник Ю. Г.* Філософія географії / Ю. Г. Тютюнник. — К. : Ун-т «Україна», 2011. — 204 с.
16. *Хаггет П.* Географія : синтез сучасних знань / П. Хаггет [пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1979. — 684 с.
17. *Харвей Д.* Научне пояснення в географії : загальна методологія науки і методологія географії / Д. Харвей [сокр., пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1974. — 502 с.
18. *Шаблій О.* Суспільна географія : у 2-х кн. / О. Шаблій. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. — Кн. 1. — 814 с.; Кн. 2. — 706 с.
19. *Шаблій О. І.* Основи загальної суспільної географії : навч. посіб. / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ім. І. Франка, 2003. — 444 с.
20. *Штойко П. І.* Концепції природознавства : навч. посіб. / П. І. Штойко. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. — 456 с.
21. *Bonnett A.* What is geography? / A. Bonnett. — London : SAGE Publication Ltd, 2008. — 168 p.
22. *Clifford J. N.* Key Concepts in Geography / N. J. Clifford [et al.]. — [second ed.]. — L. : Sage Publications, 2009. — 480 p.
23. *Fellmann J.* Human Geography : Landscapes of human activities / J. Fellmann, A. Getis, J. Getis. — [10th ed.]. — Boston : McGraw Hill, 2009. — 546 p.
24. *Holden J.* An Introduction to Physical Geography and the Environment / J. Holden. — [3th ed.]. — N.Y. : Pearson, 2012. — 904 p.
25. *Research Methods in Geography : A Critical Introduction* / [ed. by B. Gomez, J. P. Jones III]. — Oxford : Blackwell Published, 2010. — 318 p.

Допоміжна

1. *Алаєв Э. Б.* Соціально-економічна географія : понятійно-термінологічний словарь / Э. Б. Алаєв. — М. : Мысль, 1983. — 350 с.
2. *Андрейчук В.* Еволюція географічного середовища і сучасна географія / В. Андрейчук // Наук. вісн. Чернів. ун-ту : зб. наук. праць. — 2009. — Вип. 480—481. Геогр. — С. 9—28.
3. *Аношко В. С.* Прикладна географія / В. С. Аношко. — Минск : Выш. шк., 2012. — 239 с.

4. *Анучин В. В.* Теоретические проблемы географии / В. В. Анучин. — М. : Гос. из-во геогр. лит-ры, 1960. — 264 с.
5. *Арманд А. Д.* Самоорганизация и саморегулирование географических систем / А. Д. Арманд. — М. : Наука, 1988. — 264 с.
6. *Арманд Д. Л.* Предмет, задачи и цель физической географии / Д. Л. Арманд // Вопросы географии. — 1957. — Вып. 40. — С. 32—47.
7. *Багров Н. В.* Парадигма современной географии : от ретроспекции к соционоосферному направлению / Н. В. Багров // УГЖ. — 2011. — № 2. — С. 10—15.
8. *Білецький М. І.* Соціальна географія : навч. посіб. / М. І. Білецький, І. В. Ванда, Л. І. Котик. — [2-ге вид., доп.]. — Львів : Простір-М, 2015. — 468 с.
9. *Блїй де Г.* Географія : світи, регіони, концепти / Г. де Блїй, П. Муллер, О. Шаблїй ; [пер. з англ. ; передмова та розділ «Україна» О. І. Шаблїя]. — К. : Либідь, 2004. — 740 с.
10. *Влах М. Р.* Географія населення : словник-довідник / М. Р. Влах. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005. — 241 с.
11. *Воблій К.* Визначення економічної географії та її завдання / К. Воблій / Економічна географія УСРР. — [4-те вид.]. — К., 1929. — С. 3—4.
12. *Воробьев Д. Н.* Методологические проблемы теоретизации географии : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.01 / Д. Н. Воробьев. — Чебоксары, 2004. — 133 с.
13. Географічна наука в Національній академії наук України / [за ред. Л. Г. Руденка]. — К., 2009. — 240 с.
14. *Геренчук К. І.* Польові географічні дослідження / К. І. Геренчук, Е. М. Раковська, О. Г. Топчієв. — К. : Вища шк., 1975. — 248 с.
15. *Геренчук К. И.* Общее землеведение : учебник / К. И. Геренчук, В. А. Боков, И. Г. Черванев. — М. : Высш. шк., 1984. — 256 с.
16. *Гладкий Ю. Н.* Гуманитарная география как научное знание / Ю. Н. Гладкий. — СПб. : Directmedia, 2016. — 544 с.
17. *Голиков А. П.* Вступ до економічної і соціальної географії : навч. посіб. / А. П. Голиков, Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. — К. : Либідь, 1997. — 316 с.
18. *Голубець М. А.* Экосистемология / М. А. Голубець. — Львів : Поллі, 2000. — 256 с.

19. *Голубець М. А.* Середовищезнавство — в географічну науку / М. А. Голубець // УГЖ. — 2015. — № 2. — С. 10—15.
20. *Голубець М.* Геосоціосистемологія — новітній розділ науки / М. Голубець // Світогляд. — 2014. — № 2 (46). — С. 47—53.
21. *Голубчик М. М.* Теория и методология географической науки / М. М. Голубчик, С. П. Евдокимов, Г. Н. Максимов [и др.]. — М. : Владос, 2005. — 463 с.
22. *Григорьев А. А.* Закономерности развития и строения географической среды / А. А. Григорьев. — М. : Мысль, 1966. — 382 с.
23. *Гудзевич А. В.* Геосередовище : зміст, сфера і перспективи використання / А. В. Гудзевич // Вісн. ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Сер. екологія. — 2014. — Вип. 10. — С. 9—15.
24. *Гудзевич А. В.* Просторово-часова організація сучасних ландшафтів : теорія і практика / А. В. Гудзевич. — Вінниця : Віндрук, 2012. — 432 с.
25. *Гудзеляк І. І.* Географія населення : навч. посіб. / І. І. Гудзеляк. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2008. — 232 с.
26. *Гукалова І. В.* Проблеми структуризації соціальної географії / І. В. Гукалова // Географія, картографія, географічна освіта : історія, методологія, практика [матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 9—11 жовтня 2014 р.)]. — Чернівці : Вид-ий дім «Родовід», 2014. — С. 29—30.
27. *Денисик Г. І.* Регіональне антропогенне ландшафтознавство : навч. посіб. / Г. І. Денисик, О. В. Тімець. — Вінниця-Умань, 2010. — 170 с.
28. *Джеймс П.* Все возможные миры. История географических идей / П. Джеймс, Дж. Мартин [пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1988. — 672 с.
29. *Дністрянський М. С.* Геополітика : навч. посіб. / М. С. Дністрянський. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. — 436 с.
30. *Дністрянський М. С.* Етнополітична географія України : проблеми теорії, методології, практики : монографія / М. С. Дністрянський. — Львів : Літопис ; Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. — 490 с.
31. *Дністрянський М. С.* Політична географія та геополітика України : навч. посіб. / М. С. Дністрянський. — Тернопіль : Навч. книга — Богдан, 2010. — 344 с.
32. *Дольницький М.* Дещо про новітні погляди на ество

географії / М. Дольницький // Записки НТШ : Зб. математично-природописно-лікарської секції. — Львів, 1919. — Т. 18—19. — С. 19—37.

33. Жекулин В. С. Введение в географию : учеб. пособие / В. С. Жекулин. — Л. : Изд-во Ленингр. гос. ун-та, 1989. — 272 с.

34. Жупанський Я. І. Історія географії в Україні : посібник / Я. І. Жупанський. — Львів : Світ, 1997. — 262 с.

35. Замятин Д. Н. Метагеография. Пространство образов и образы пространства / Д. Н. Замятин. — М. : Аграф, 2004. — 512 с.

36. Землезнаводство : підруч. для студ. вузів / [за ред. П. Г. Шищенко]. — К. : Либідь, 2000. — 464 с.

37. Исаченко А. Г. Теория и методология географической науки / А. Г. Исаченко. — М. : Академия, 2004. — 400 с.

38. Кайку М. Фізика майбутнього / М. Кайку. — [пер. з англ. А. Кам'янець]. — Львів : Літопис, 2013. — 432 с.

39. Калесник С. В. Общие географические закономерности Земли / С. В. Калесник. — М. : Мысль, 1970. — 283 с.

40. Карамішева Н. В. Логіка. Пізнання. Евристика : посібник / Н. В. Карамішева. — Львів : Астролябія, 2002. — 352 с.

41. Книш М. Глобальні проблеми людства : навч. посіб. / М. Книш, Л. Котик. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. — 330 с.

42. Ковальов О. П. Що відбувається з географією / О. П. Ковальов // Вісник ХНУ. — 2011. — № 956. — С. 128—143.

43. Ковальчук І. Прикладна гідроекологія : навч. посіб. / І. Ковальчук, Я. Каганов, Р. Сливка. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2000. — 228 с.

44. Кузик С. П. Географія туризму : навч. посіб. / С. П. Кузик. — К. : Знання, 2011. — 271 с.

45. Кукурудза С. І. Атрибути й парадигми сучасної біогеографії / С. І. Кукурудза // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. геогр. — 2008. — Вип. 35. — С. 202—211.

46. Кун Т. Структура наукових революцій / Т. Кун. — [пер. з англ.]. — К. : Port-Royal, 2001. — 228 с.

47. Лісовський С. А. Суспільство і природа : баланс інтересів на теренах України / С. А. Лісовський [відп. ред. Л. Г. Руденко]. — Житомир : Полісся, 2009. — 300 с.

48. Любіцева О. О. Географія релігій : навч. посіб. / О. О. Любіцева, С. В. Павлов, К. В. Мезенцев. — К. : АртЕк, 1998. — 504 с.

49. Лямин В. С. География и общество : философские и социологические проблемы географии / В. С. Лямин. — М. :

Мисль, 1978. — 309 с.

50. *Маринич О. М.* Структура географічної науки та її сучасний стан в Україні / О. М. Маринич // УГЖ. — 1997. — №. 1. — С. 4—8.

51. *Марцин В. С.* Наукознавство : підруч. для студ. ВНЗ / В. С. Марцин. — К. : УБС НБУ, 2007. — 579 с.

52. *Маца К. А.* Принцип всеединства и развития системных представлений о Земле / К. А. Маца // Освітні й наукові виміри географії : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 2016) / [відп. ред. С. М. Шевчук]. — Полтава : ТОВ «АСМІ», 2016. — С. 140—142.

53. *Мельник А.* Розвиток ландшафтознавчих ідей і ландшафтознавства в Україні / А. Мельник // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. геогр. — Вип. 31. — 2004. — С. 19—23.

54. *Мельник В. П.* Філософія. Наука. Техніка : методолого-світоглядний аналіз : монографія / В. П. Мельник. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. — 592 с.

55. *Мересте У.* О перспективах и границах дальнейшего развития метагеографии, математической и теоретической географии / У. Мересте, Х. Ялласто / Теоретическая и математическая география. — Таллин, 1979.

56. *Мильков Ф. Н.* Общее землеведение / Ф. Н. Мильков. — М. : Высш. шк., 1990. — 336 с.

57. *Міллер Г. П.* Ландшафтознавство : теорія і практика : навч. посіб. / Г. П. Міллер, В. М. Петлін, А. В. Мельник. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. — 172 с.

58. *Міхелі С. В.* Основи ландшафтознавства / С. В. Міхелі. — К. ; Кам'янець-Подільський : Абетка-Нова, 2002. — 184 с.

59. *Мукитанов Н. К.* Методологические проблемы теоретизации географии / Н. К. Мукитанов. — Алма-Ата : Наука, 1979. — 187 с.

60. *Мукитанов Н. К.* От Страбона до наших дней : эволюция географических представлений и идей / Н. К. Мукитанов. — М. : Мисль, 1985. — 237 с.

61. *Назарук М. М.* Соціальна екологія : соціально-екологічний аналіз : монографія / М. М. Назарук. — Львів : Укр. акад. друкарства ; Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. — 348 с.

62. Новітня українська суспільна географія : хрестоматія / [упоряд. та автор бібліогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — 1008 с.

63. *Олійник Я. Б.* Вступ до соціальної географії: навч. посіб. / Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. — К.: Знання, 2000. — 204 с.
64. *Паламарчук М. М.* Економічна і соціальна географія України з основами теорії: посіб. для викладачів економічних і географічних факультетів вузів, наукових працівників, аспірантів / М. М. Паламарчук, О. М. Паламарчук. — К.: Знання, 1998. — 416 с.
65. *Петлін В. М.* Екологічні механізми організації природних територіальних систем / В. М. Петлін. — Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. — 304 с.
66. *Петлін В. М.* Конструктивна географія / В. М. Петлін. — Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. — 544 с.
67. *Петлін В. М.* Теорія природних територіальних систем: у 4-ох т. / В. М. Петлін. — Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2016.
68. *Підгрушній Г. П.* Територіальна організація суспільства: сучасні підходи до розуміння категорії та її практичне значення / Г. П. Підгрушній // УГЖ. — 2010. — № 2. — С. 40—44.
69. *Позняк С. П.* Ґрунтознавство і географія ґрунтів: підруч. у двох част. / С. П. Позняк. — Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2010. — Ч. 1. — 270 с.; Ч. 2. — 286 с.
70. *Ровенчак І. І.* Географія культури: проблеми теорії, методології та методики дослідження: монографія / І. І. Ровенчак. — Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. — 240 с.
71. *Рудницький С.* Нинішня географія / С. Рудницький // Академік Степан Рудницький / [перевид. за ред. проф. О. Шаблія]. — Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — С. 59—106.
72. *Саушкин Ю. Г.* История и методология географической науки: курс лекций / Ю. Г. Саушкин. — М.: Изд-во МГУ, 1976. — 424 с.
73. *Сосса Р. І.* Історія картографування території України: підручник / Р. І. Сосса. — К.: Либідь, 2007. — 336 с.
74. *Топчієв О. Г.* Основи суспільної географії: навч. посіб. / О. Г. Топчієв. — Одеса: Астропринт, 2001. — 560 с.
75. *Топчієв О. Г.* Предметна область географії та її сучасні методологічні трансформації / О. Г. Топчієв // УГЖ. — 2016. — № 1. — С. 64—69.
76. *Тутковський П.* Межі та завдання географії / П. Тутковський // Історія української географії. Всеукр. наук.-теор. часопис. — Тернопіль, 2000. — Вип. 1. — С. 46—56.
77. *Флек Л.* Возникновение и развитие научного факта / Л. Флек. — [переиздат. 1935 г.]. — М.: Идея-Пресс, 1999. — 216 с.

78. *Чернов Б. О.* До питання про «принципову модернізацію» вітчизняної географії / Б. О. Чернов // УГЖ. — 2016. — № 2. — С. 64—69.

79. *Чернов Б. О.* Єдність географії: міф чи реальність? / Б. О. Чернов // УГЖ. — 2017. — № 1 — С. 66—71.

80. *Чернов Б. О.* Методологічна основа географії: закони і закономірності. Історіографія / Б. О. Чернов // Вісн. аграрної історії. Зб. наук. праць. — 2012. — № 3. — С. 203—208.

81. *Шаблій О. І.* Нова системна класифікація географічної науки: проблеми і напрямки модернізації / О. І. Шаблій, М. Р. Влах, Л. І. Котик // Історія української географії. Всеукр. наук.-теор. часопис. — Тернопіль, 2015. — Вип. 32. — С. 7—17.

82. *Шаблій О. І.* Фундаментальні об'єкти дослідження суспільної географії у класичному, некласичному і постнекласичному вимірах / О. І. Шаблій // Україна: географічні проблеми сталого розвитку: зб. наук. праць. — К.: Обрії, 2004. — С. 96—107.

83. *Швебс Г. И.* Введение в эниогеографию / Г. И. Швебс. — Кн. 1. : Эниоземлеведение. — Одесса, 2000. — 254 с.

84. *Шевчук Л. Т.* Соціальна географія: навч. посіб. / Л. Т. Шевчук. — К.: Знання, 2007. — 349 с.

85. *Шевчук Л. Т.* Соціальний простір і час: теоретико-методологічні основи формування та проблеми використання: монографія / Л. Т. Шевчук. — Львів: Ліга-Прес, 2016. — 156 с.

86. *Шевчук С. М.* Суспільна географія в Україні (теорія та практика досліджень): монографія / С. М. Шевчук. — Полтава: ТОВ «АСМІ», 2017. — 481 с.

87. *Шищенко П. Г.* Принципы и методы ландшафтного анализа в региональном проектировании / П. Г. Шищенко. — К.: Фитосоцицентр, 1999. — 283 с.

88. *Blij de H.* The Power of Place: Geography, Destiny, and Globalization's Rough Landscape / H. de Blij. — Oxford: Oxford University Press, 2008. — 296 p.

89. *Capel H.* Filosofia y Ciencia en la Geografía contemporánea / H. Capel. — Barcelona: Ed. Barcanova, 1981. — 509 p.

90. *Castree N.* A Dictionary of Human Geography / N. Castree, R. Kitchin, A. Rogers. — Oxford: Oxford University Press, 2013. — 592 p.

91. *Couper P.* A student's introduction to geographical thought: theories, philosophies, methodologies / P. Couper. — L.: Sage, 2015. — 208 p.

92. *Daniels S.* The Iconography of Landscape // S. Daniels,

- D. Cosgrove. — Cambridge : Cambridge Un-ty Press, 1988. — 318 p.
93. *Devivo M. S.* Leadership in American Academic Geography : The Twentieth Century / M. S. Devivo. — N.Y. : Lexington Books, 2014. — 226 p.
94. *Doherty G.* The Usborne Geography Encyclopedia with Complete World Atlas / G. Doherty, A. Claybourne. — London : Usborne Books, 2010. — 400 p.
95. *Dunbar G.* Geography : Discipline, Profession and Subject since 1870 : An International Survey / G. Dunbar. — Dordrecht : Kluwer Academic Publishers, 2001. — 336 p.
96. *Gary L.* Geography in America at the Dawn of the 21st Century / L. Gary, G. Willmott, C. Willmott. — Oxford : Oxford University Press, 2003. — 842 p.
97. *Hanks R. R.* Encyclopedia of Geography Terms, Themes, and Concepts / R. R. Hanks. — Santa Barbara : ABC-CLIO, 2011. — 405 p.
98. *James P. E.* American Geography, Inventory and Prospect / P. E. James, C. F. Jones. — [4-th printing ; copiright 1954]. — N.Y. : Syracuse University Press, 1967. — 590 p.
99. *Kitchin R.* The cognition of geographic space / R. Kitchin, M. Blades. — London ; N.Y. : I.B.Tauris, 2002. — 241 p.
100. *Krugman P. R.* Increasing Returns and Economic Geography / P. R. Krugman // The Journal of Political Economy. — The University of Chicago Press, 1991. — Vol. 99. — № 3. — P. 483—499.
101. *Krugman P. R.* The Role of Geography in Development / P. R. Krugman // International Regional Science Review. — 1999. — Vol. 22. — № 2. — P. 142—161.
102. *Kuhn T.* The Structure of Scientific Revolution / T. Kuhn. — Chicago : University of Chicago Press, 1962. — 264 p.
103. *Leng S.* The Geographical Sciences During 1986—2015 : From the Classics To the Frontiers / S. Leng [et al.]. — Singapore : Springer, 2016. — 598 p.
104. *Maj K.* Słownik Geografia / K. Maj, S. Jaszczuk. — Kraków : Greg, 2010. — 335 s.
105. *Martin J. G.* American Geographers and Geography : Toward Geographic Science / G. J. Martin. — Oxford : Oxford University Press, 2015. — 1240 p.
106. *Mayhew S.* A Dictionary of Geography / S. Mayhew. — [5 ed.]. Oxford : Oxford University Press, 2015. — 576 p.
107. *Peet R.* New Models in Geography / R. Peet, N. Thrift. —

L. : Routledge, 2001. — 368 p.

108. *Popper K. R.* The Logic of Scientific Discovery / K. R. Popper. — N.Y. : Routledge Classics, [1959] 2002. — 545 p.

109. *Sirko M.* Zarys historii kartografii / M. Sirko. — Lublin : Wydawn. Uniwersytetu Marii Curie-Sktodowskiej, 1999.

110. The Dictionary of Human Geography / [ed. by D. Gregory [et al.]]. — [5th ed.]. — Oxford : A John Wiley & Sons Ltd, 2009. — 1072 p.

111. *Tuan Yi-Fu.* Humanistic geography / Yi-Fu Tuan // AAG. — 1976. — Vol. 66. — Iss. 2. — P. 266—276.

112. *Wirth E.* Theoretische Geographie : Grundzüge einer Theoretischen Kulturgeographie / E. Wirth. — Stuttgart : Teubner, 1979. — 336 s.

Інформаційні ресурси

1. *Аристотель.* Метеорологіка. — Кн. 1. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.argo-school.ru/biblioteka/aristotel>.

2. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Географія [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.lgtinfo.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=211&Itemid=217&lang=ru.

3. Вісник Львівського університету. Серія географічна [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/geography/issue/archive>.

4. Вісник Одеського національного університету. Географічні та геологічні науки [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://visgeo.onu.edu.ua>.

5. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Геологія. Географія. Екологія [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://journals.uran.ua/geoeso>.

6. Інститут географії НАН України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://igu.org.ua>.

7. Історія української географії : всеукр. наук.-теор. часопис [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ukrtur.narod.ru/istoukrgeo/isorukrgeo.htm>.

8. Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Серія : Географія [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://econom.chnu.edu.ua/naukovi-vydannya/arhiv>.

9. *Немець Л.* Еволюція суспільної географії в системі парадигм /

Л. Немець, Ю. Кандиба [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jm/Soc_Gum/Chseg/2008_4/Nemets,Kandyba.pdf.

10. Український географічний журнал [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ukrgeojournal.org.ua>.

11. Часопис соціально-економічної географії [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://periodicals.karazin.ua/soccongco>.

12. Aspects of State of Geography in European higher education. TUNING Geography : a Report of Findings and Outcomes [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.unideusto.org/tuningeu/subject-areas/geography.html>.

13. Department of Geography King's College London [Electronic resource]. — Mode of access : <https://www.kcl.ac.uk/prospectus/images/assets/Geography%20UG%20module%20details.pdf>.

14. Department of Geography, University of Cambridge [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.geog.cam.ac.uk>.

15. Deutsche Digitale Bibliothek [Hilfsmittel elektronisch]. — Zugang : <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de>.

16. GEOG 101 : Physical Geography [Electronic resource]. — Mode of access : <http://hydro.nevada.edu/courses/geog101/notes/Chpt01.pdf>.

17. Geography Wiki [Electronic resource]. — Mode of access : <http://geographyexpert.wikia.com>.

18. International Festival of Geography [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.fig.saint-die-des-vosges.fr>.

19. International Geographical Union [Electronic resource]. — Mode of access : <http://igu-online.org>.

20. Journal of Geographical Systems [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.scirp.org/journal/jgis>.

21. Journal of Geography, Politics and Society [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.ejournals.eu/JGPS>.

22. National Geographic Society [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.nationalgeographic.com>.

23. *Pidwirny M.* Fundamentals of Physical Geography / M. Pidwirny [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.physicalgeography.net/fundamentals/contents.html>.

24. Polish Geographical Review [Electronic resource]. — Mode of access : <http://rcin.org.pl/igipz/dlibra/publication?id=162&tab=3>.

25. What is geography (Prepared by The Association of American Geographers (AAG), 2013)? [Electronic resource]. — Mode of access : http://www.aag.org/cs/what_geographers_do.

**СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ.
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ СТУДЕНТІВ.
ЗАПИТАННЯ
ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ**

Тема 1

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА СИСТЕМИ НАУКОВОГО ЗНАННЯ

Мета: засвоєння знань про сутність понять міф, релігія, світогляд, наукове знання, науковий напрямок, наука; ознайомлення із відмінностями чуттєвого, емпіричного і теоретичного рівнів пізнання, особливостями еволюційного і революційного шляхів розвитку науки, сутністю і структурою системи наукового знання.

Унаслідок вивчення теми студентів необхідно:

знати	• сутність і співвідношення понять міф, релігія, світогляд, наукове знання, науковий напрямок, наука, науковий закон;• відмінність донаукового і наукового рівнів пізнання;• сутність наукової революції; характерні риси першої, другої, третьої, четвертої наукових революцій;• прості і складні компоненти системи наукового знання;• підходи до типології науки;
вміти	• обґрунтувати особливості еволюційного і революційного шляхів розвитку науки;• створювати систему конкретно-географічного знання, відповідно до наукового профілю;
володіти	• компетенцією коректного використання компонент наукового знання при розкритті теоретико-методологічних і прикладних аспектів розвитку географічної науки, здійсненні власних наукових пошуків.

Головні терміни та поняття: антисциєнтизм, гіпотеза, закон, ідея, квазінаука, концепція, метанаука, міф, наука, наукова діяльність та її просторові форми, наукова інтуїція, наукова інфраструктура, наукова мова, наукова революція, наукова фальсифікація, наукова школа, наукове учення, наукове знання, науковий дискурс, науковий закон, науковий лідер, науковий напрямок, наукознавство, ноосфера, об'єкт наукового пізнання, організаційна структура науки, парадигма, прикладна наука, природнича наука, прості і складні компоненти наукового знання, релігія, світогляд,

суб'єкт наукового пізнання, суспільство знань, сцієнтизм, теорія, фундаментальна наука.

Завдання семінарського заняття

1. Сутність донаукового та наукового, емпіричного й теоретичного рівнів пізнання; їхні відмінності та взаємозв'язок.

2. Еволюційний і революційний шляхи розвитку науки. Перша, друга, третя і четверта наукові революції.

3. Класичний, неklasичний, постнеklasичний етапи розвитку науки.

4. Прості й складні компоненти наукового знання. Ідея, проблема, гіпотеза, парадигма, концепція, теорія, учення та їхня наукознавча сутність і функції. Умовиводи, судження, категорії, поняття, терміни, поняттєво-термінологічні системи як засіб логічної формалізації пізнання.

5. Поняття наукового закону і закономірності.

6. Поняття наукової мови.

7. Підготувати наукознавчий текст із використанням рекомендованих головних понять і термінів на тему «Критерії структурування наукового знання».

Дискусія на теми:

Взаємозв'язок теоретичної та прикладної науки: проблеми, виклики, розбіжності.

Наука, науковий напрямок: співвідношення понять.

Роль особи, наукової школи у розвитку науки. Мультилідєрство в науці.

Дєградація науки й науковий кіч.

Література

1. *Багров Н. В.* География в информационном мире : науч. издание / Н. В. Багров. — К. : Либідь, 2005. — 181 с.

2. *Блаженов В. А.* Введение в метагеографию : монография / В. А. Блаженов. — Воронеж : Изд-во Воронеж. пед. ун-та, 2005. — 111 с.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. та гол. ред. В. Т. Бусел]. — К. ; Ірпінь : Перун, 2009. — 1736 с.

4. *Влах М. Р.* Історія географії : навч. посіб. / М. Р. Влах. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. — 336 с.

5. *Воробьев Д. Н.* Методологические проблемы теоретизации географии : автореф. дис. ... канд. филос. наук : 09.00.01 / Д. Н. Воробьев. — Чебоксары : Чувашский гос. ун-т, 2004. — 20 с.

6. *Голубчик М. М.* Теория и методология географической науки / М. М. Голубчик, С. П. Евдокимов, Г. Н. Максимов [и др.]. — М. : Владос, 2005. — 463 с.

7. *Гродзинський М. Д.* Пізнання ландшафту : місце і простір : монографія у 2-х т. / М. Д. Гродзинський. — К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2005. — Т. 1. — 432 с.; Т. 2. — 504 с.

8. *Електронний архів праць В. Вернадського.* — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_eav/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=NAV&P21DBN=EAV&Z21ID.

9. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55843.

10. *Зербіно Д.* Наукова школа : лідер і учні / Д. Зербіно. — Львів : Євросвіт, 2001. — 208 с.

11. *Исаченко А. Г.* Теория и методология географической науки / А. Г. Исаченко. — М. : Академия, 2004. — 400 с.

12. *Кайку М.* Фізика майбутнього / М. Кайку. — [пер. з англ. А. Кам'янець]. — Львів : Літопис, 2013. — 432 с.

13. *Кун Т.* Структура наукових революцій / Т. Кун. — [пер. з англ.]. — К. : Port-Royal, 2001. — 228 с.

14. *Лямин В. С.* География и общество : философские и социологические проблемы географии / В. С. Лямин. — М. : Мысль, 1978. — 309 с.

15. *Лямин В. С.* Современные концепции географии / В. С. Лямин / Концепции современного естествознания : учебник / [под ред. С. А. Лебедева]. — М. : Юрайт, 2011. — С. 270—298.

16. *Лямин В. С.* Философские вопросы географии : монография / В. С. Лямин. — М. : Изд-во МГУ, 1989. — 96 с.

17. *Лямин В. С.* Философские проблемы географии / В. С. Лямин / Современные проблемы естественных, технических и социально-гуманитарных наук : учеб. для аспирантов / [под ред. В. В. Миронова]. — М. : Гардарики, 2006. — С. 208—238.

18. *Мазур О. А.* Наука України: цифри, факти, проблеми / О. А. Мазур [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/50284/07-Mazur.pdf>.

19. *Марцин В. С.* Наукознавство : підруч. для студ. ВНЗ / В. С. Марцин. — К. : УБС НБУ, 2007. — 579 с.

20. *Мельник В. П.* Філософія. Наука. Техніка : методолого-світоглядний аналіз : монографія / В. П. Мельник. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. — 592 с.

21. *Мороз С. А.* Методологія географічної науки / С. А. Мороз, В. І. Онопрієнко, С. Ю. Бортник. — К. : Заповіт, 1997. — 333 с.

22. Наука і цінність людського буття : колективна монографія / [за заг. ред. проф. В. П. Мельника]. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. — 452 с.

23. *Немець К. А.* Теорія і методологія географічної науки : методи просторового аналізу : навч.-метод. посіб. / К. А. Немець, Л. М. Немець. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. — 172 с.

24. *Пащенко В.* Сутнісна і знаннева вербальні наукові мови та їх наукознавчі обґрунтування [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.geouyiv.org/pdf/Pashchenko.pdf>.

25. *Поросенков Ю. В.* Теория и методология географии / Ю. В. Поросенков. — Ч. 1. : Система географических наук. — Воронеж, 2005. — 43 с.

26. *Семенюк Е.* Філософія сучасної науки і техніки : підручник / Е. Семенюк, В. Мельник. — [вид. 2-ге, випр. і доп.]. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2012. — 306 с.

27. *Тютюнник Ю. Г.* Философия географии / Ю. Г. Тютюнник. — К. : Ун-т «Україна», 2011. — 204 с.

28. Філософський енциклопедичний словник / [гол. редкол. В. І. Шинкарук]. — К. : Абрис, 2002. — 742 с.

29. *Франко І.* З поля нашої науки / Франко І. Твори : у 50 т. — К. : Наук. думка, 1986. — Т. 46. — Кн. II. — С. 166—179.

30. *Франко І.* Наука і її взаємини з працюючими класами / Франко І. Твори : у 50 т. — К. : Наук. думка, 1986. — Т. 45. — С. 76—139.

31. *Шаблій О.* Суспільна географія : у 2-х кн. / О. Шаблій. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. — Кн. 1. — 814 с.; Кн. 2. — 706 с.

32. *Шаблій О. І.* Основи загальної суспільної географії : навч. посіб. / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ім. І. Франка, 2003. — 444 с.

33. *Шаблій О. І.* Суспільна географія : теорія, історія, українознавчі студії / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2001. — 744 с.

34. *Шальнев В. А.* История, теория и методология географии. Ч.2. : Теория и методология географии : учеб. пособие / В. А. Шальнев. — Ставрополь : Изд-во СГУ, 2011. — 111 с.
35. *Штойко П. І.* Концепції природознавства : навч. посіб. / П. І. Штойко. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. — 456 с.
36. *Штойко П. І.* Теоретичні концепти становлення новітньої української географії : автореф. дис. ... д-ра геогр. наук : 11.00.11 / П. І. Штойко. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2013. — 36 с.
37. *Clifford N. J.* The future of geography : when the hole is less than sum of its parts / N. J. Clifford // *Geoforum*. — 2002. — № 4. — P. 431—436.
38. *Kitchin R.* The cognition of geographic space / R. Kitchin, M. Blades. — London ; N.Y. : I.B.Tauris, 2002. — 241 p.
39. *Leng S.* The Geographical Sciences During 1986—2015 : From the Classics to the Frontiers / S. Leng [et al.]. — Singapore : Springer, 2016.
40. *Mulkay M. J.* Three models of scientific development / M. J. Mulkay // *The Sociological Review*. — 1975. — Vol. 23. — Issue 3. — P. 509—526.
41. *Popper K. R.* The Logic of Scientific Discovery / K. R. Popper. — N.Y. : Routledge Classics, [1959] 2002. — 545 p.
42. The Royal Geographical Society [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.rgs.org>.
43. *Trift N.* The future of geography / N. Trift // *Geoforum*. — 2002. — № 3. — P. 291—298.
44. *Turner B. L.* Response to Trift's «The future of geography» / B. L. Turner // *Geoforum*. — 2002. — № 3. — P. 427—429.

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Прочитайте розділ IV «Нормальна наука як розв'язання головоломки» праці Т. Куна «Структура наукових революцій» [13]. Що автор розуміє під поняттям «нормальна наука», над якими головоломками вона працює?

2. Прочитайте працю І. Франка «Наука і її взаємини з працюючими класами» [30]. Чи погоджуєтеся ви з думкою автора, що справжня наука має виконувати дві умови: вчити пізнавати закони природи і «... вчити користати з тих законів, уживати їх в боротьбі з тією ж природою» [30, с. 32]?

3. Подумайте над цитатою з праці М. Грушевського «На порозі нової України» (1918): «Без «високої», так би сказати, чи

«чистої» науки ні освіта, ні школа, ні популярна література, ні навіть публіцистика не можуть держатись на відповідній висоті». Яка її актуальність у XXI ст.?

4. Обґрунтуйте актуальність твердження французького математика А. Пуанкаре (H. Poincaré, 1854—1912): *«Науку будують з фактів, як будинок будують з цеглин; однак накопичення фактів не є наукою, так само, як багато цеглин не є будинком».*

5. Ознайомтеся із розділом «Майбутнє штучного інтелекту» праці фізика-теоретика М. Кайку «Фізика майбутнього» [12, с. 85—141]. Запропонуйте варіанти трансформації наукових пошуків географії у руслі майбутніх технологічних змін.

6. Подумайте над словами лауреата Нобелівської премії з хімії (1935) Ф. Жоліо-Кюрі (J. Joliot-Curie, 1900—1958): *«Наука необхідна народові. Країна, яка її не розвиває, неминуче перетворюється на колонію».* Який її зміст у XXI ст.?

7. Розкрийте важливість відкриттів С. Гокінга (S. Hawking, нар. 1942 р.) у галузі теоретичної космології, квантової гравітації та Г. Перельмана (нар. 1966 р.), який довів гіпотезу Пуанкаре (2006), для розвитку сучасної науки. Який зміст метафори «науковий Еверест» (А. Конн (A. Connes), 2000)?

8. Проаналізуйте Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015) [9]. Яким чином у Законі реалізується теза: *«Розвиток науки і техніки є визначальним фактором прогресу суспільства, підвищення добробуту його членів, їх духовного та інтелектуального зростання»?*

9. Проаналізуйте місце України у міжнародній співпраці у галузі географії станом на 2000 і 2014 рр. [39]. Поясніть причини низької активності українських учених-географів у міжнародній співпраці.

10. Укладіть схему організаційної структури географічної науки в Україні.

Запитання для самоперевірки

1. У чому полягає відмінність міфу від світогляду і науки?
2. Чим наукове пізнання відрізняється від інших пізнавальних процесів?
3. У чому полягає відмінність і взаємозв'язок релігії і науки?
4. Який зміст понять об'єкт пізнання, суб'єкт пізнання?
5. Перелічіть головні функції науки.

6. Перелічіть головні критерії типології науки.
7. Які особливості донаукового і наукового рівнів пізнання?
8. Який взаємозв'язок емпіричного і теоретичного рівнів пізнання?
9. Що є рушійною силою пізнання світу?
10. Який вплив інновацій на розвиток науки?
11. Що таке сцієнтизм і антисцієнтизм?
12. У чому полягає сутність окремих компонентів наукового пізнання?
13. Перелічіть головні види наукової мови.
14. Який зміст поняття метанаука?
15. Які просторові форми наукової діяльності переважають в Україні?

Тема 2

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

Мета: формування навичок аналізу методології наукового пізнання класичної, неklasичної, постнеklasичної науки; засвоєння знань про методи наукового пізнання та вимоги, що до них висуваються; ознайомлення із класифікацією методів наукового пізнання.

Унаслідок вивчення теми студентів необхідно:

знати	• сутність і співвідношення понять методологія, методика, метод;• наукові принципи і підходи до класифікації методів наукового пізнання;
вміти	• аналізувати методологічні засади наукового пізнання;• обґрунтувати ефективність використання конкретних наукових методів;
володіти	• методологією і методикою сучасного наукового пізнання.

Головні терміни та поняття: гносеологія, доксологія, епістемологія, загальнонаукові методи, картографічний метод (веб-картографія, неогографія), когнітологія, конкретнонаукові методи, методика, методологія, районування (регіоналізація), філософські методи, хорологія.

Завдання семінарського заняття

1. Підходи до розуміння методології науки (методологія як система головних теоретичних положень науки, що впливають з історії її становлення і практичного використання; методологія як філософія наукового методу; методологія як парадигми науки).

2. Головні методологічні проблеми географічної науки: взаємодія природи і суспільства; моністична/дуалістична сутність географії; цілісність географії; співвідношення хорологічного й історичного підходів; диференціація та інтеграція географічної науки.

3. Поняття методу наукового пізнання. Сучасні вимоги до методів наукового пізнання.

4. Класифікація методів наукового пізнання: філософські, загальнонаукові, конкретнонаукові (міждисциплінарні, спеціальні).

5. Підготуйте наукознавчий текст із використанням рекомендованих головних понять і термінів на тему «Концепція цілісності географічної науки».

Дискусія на теми:

Взаємозв'язок методу, теорії та методології науки: проблеми, виклики, розбіжності.

Модернізація методології наукового пізнання під впливом сучасного розвитку: результати, проблеми.

Нові методи наукового пізнання.

«Вичерпність» методів наукового дослідження.

Література

1. *Багров Н. В.* География в информационном мире : науч. издание / Н. В. Багров. — К. : Либідь, 2005. — 181 с.
2. *Блаженов В. А.* Введение в метагеографию : монография / В. А. Блаженов. — Воронеж : Изд-во Воронеж. пед. ун-та, 2005. — 111 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. та гол. ред. В. Т. Бусел]. — К. ; Ірпінь : Перун, 2009. — 1736 с.
4. *Влах М. Р.* Історія географії : навч. посіб. / М. Р. Влах. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. — 336 с.
5. *Воробьев Д. Н.* Методологические проблемы теоретизации географии : автореф. дис. ... канд. филос. наук : 09.00.01 / Д. Н. Воробьев. — Чебоксары : Чувашский гос. ун-т, 2004. — 20 с.
6. *Голубчик М. М.* Теория и методология географической науки / М. М. Голубчик, С. П. Евдокимов, Г. Н. Максимов [и др.]. — М. : Владос, 2005. — 463 с.
7. *Гродзинський М. Д.* Пізнання ландшафту : місце і простір : монографія у 2-х т. / М. Д. Гродзинський. — К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2005. — Т. 1. — 432 с.; Т. 2. — 504 с.
8. Електронний архів праць В. Вернадського. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>.
9. Інститут нелінійної географії [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://sacredgeography.info>.
10. *Исаченко А. Г.* Теория и методология географической науки / А. Г. Исаченко. — М. : Академия, 2004. — 400 с.
11. *Кайку М.* Фізика майбутнього / М. Кайку. — [пер. з англ. А. Кам'янець]. — Львів : Літопис, 2013. — 432 с.
12. *Кун Т.* Структура наукових революцій / Т. Кун. — [пер. з англ.]. — К. : Port-Royal, 2001. — 228 с.
13. *Лямин В. С.* География и общество : философские и социологические проблемы географии / В. С. Лямин. — М. : Мысль, 1978. — 309 с.

14. *Лямин В. С.* Современные концепции географии / В. С. Лямин / Концепции современного естествознания : учебник / [под ред. С. А. Лебедева]. — М. : Юрайт, 2011. — С. 270—298.
15. *Лямин В. С.* Философские вопросы географии : монография / В. С. Лямин. — М. : Изд-во МГУ, 1989. — 96 с.
16. *Лямин В. С.* Философские проблемы географии / В. С. Лямин / Современные проблемы естественных, технических и социально-гуманитарных наук : учеб. для аспирантов / [под ред. В. В. Миронова]. — М. : Гардарики, 2006. — С. 208—238.
17. *Марцин В. С.* Наукознавство : підруч. для студ. ВНЗ / В. С. Марцин. — К. : УБС НБУ, 2007. — 579 с.
18. *Мельник В. П.* Філософія. Наука. Техніка : методолого-світоглядний аналіз : монографія / В. П. Мельник. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. — 592 с.
19. *Мороз С. А.* Методологія географічної науки / С. А. Мороз, В. І. Онопрієнко, С. Ю. Бортник. — К. : Заповіт, 1997. — 333 с.
20. *Немець К. А.* Теорія і методологія географічної науки : методи просторового аналізу : навч.-метод. посіб. / К. А. Немець, Л. М. Немець. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. — 172 с.
21. *Поросенков Ю. В.* Теория и методология географии / Ю. В. Поросенков. — Ч. 1. : Система географических наук. — Воронеж, 2005. — 43 с.
22. *Семенюк Е.* Філософія сучасної науки і техніки : підручник / Е. Семенюк, В. Мельник. — [вид. 2-ге, випр. і доп.]. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2012. — 306 с.
23. *Тютюнник Ю. Г.* Философия географии / Ю. Г. Тютюнник. — К. : Ун-т «Україна», 2011. — 204 с.
24. Українська географія : сучасні виклики : зб. наук. праць у 3-х т. — К. : Прінт-Сервіс, 2016. — Т. 1. — 235 с.
25. Філософський енциклопедичний словник / [гол. редкол. В. І. Шинкарук]. — К. : Абрис, 2002. — 742 с.
26. *Шаблій О.* Суспільна географія : у 2-х кн. / О. Шаблій. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. — Кн. 1. — 814 с.; Кн. 2. — 706 с.
27. *Шаблій О. І.* Основи загальної суспільної географії : підручник / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. — 444 с.
28. *Шаблій О. І.* Суспільна географія : теорія, історія, українознавчі студії / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2001. — 744 с.

29. *Шальнев В. А.* История, теория и методология географии. Ч.2.: Теория и методология географии: учеб. пособие / В. А. Шальнев. — Ставрополь: Изд-во СГУ, 2011. — 111 с.

30. *Штойко П. І.* Концепції природознавства: навч. посіб. / П. І. Штойко. — Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2011. — С. 74—106.

31. *Castree N.* A Dictionary of Human Geography / N. Castree, R. Kitchin, A. Rogers. — Oxford: Oxford University Press, 2013. — 592 p.

32. *Fellmann J.* Human Geography: Landscapes of human activities / J. Fellmann, A. Getis, J. Getis; [10th ed.]. — Boston: McGraw Hill, 2009. — 546 p.

33. Places & Spaces mapping science [Electronic resource]. — Mode of access: <http://scimaps.org>.

34. Relationships Among Scientific Paradigms [Electronic resource]. — Mode of access: http://seedmagazine.com/content/article/scientific_method_relationships_among_scientific_paradigms.

35. Research Methods in Geography: A Critical Introduction / [edited by B. Gomez, J. P. Jones III]. — Oxford: Blackwell Published, 2010. — 318 p.

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Ознайомтеся із працею В. Вернадського «Научная мысль как планетное явление» [8]. Проаналізуйте її у контексті на предмет методології географічної науки. Яке значення ідей В. Вернадського для розвитку наукового пізнання?

2. Проаналізуйте міркування лауреата Нобелівської премії з фізики (1962), фізика-теоретика Л. Ландау: «*Метод важливіший від відкриття, тому що правильний метод дослідження приводить до нових, ще цінніших відкриттів*». Наведіть приклади, які підтверджують / спростовують це твердження.

3. Прочитайте підрозділ «Метод» праці Ю. Тютюнника «Філософія географії» [23, с. 156—179]. Чому автор дотримується думки: «*географ повинен подорожувати*»?

4. Ознайомтеся із розділом 6 «Рівні наукового пізнання та проблеми опредметнення знання» монографії В. Мельника «Філософія. Наука. Техніка: методолого-світоглядний аналіз» [18]. Які характерні риси сучасних фундаментальних і прикладних досліджень виокремлює учений?

5. Подумайте над словами Нобелівського лауреата з фізики (1903) і хімії (1911) М. Склодовської-Кюрі (М. Skłodowska-Curie, 1867—1934): «*Наука є основою всякого прогресу, що полегшує*

життя людства і що зменшує його страждання». Яка роль наукових методів у даному процесі?

6. Ознайомтеся із графічним представленням взаємозв'язку між науковими парадигмами, виконаним К. Бояком (K. Boyack) і Д. Клаванським (D. Klavans) на замовлення К. Борнер (K. Börner — доктор філософії в галузі комп'ютерних наук Університету Кайзерслаутерн (Technische Universität Kaiserslautern, Німеччина), директор кіберінфраструктури інформаційної мережі наукового центру Університету Індіани (Indiana University, США), куратор картографічного веб-сайту інтерактивних візуалізацій Places & Spaces) за результатами аналізу приблизно 800 000 наукових статей з 776 провідних наукових парадигм [34]. Розкрийте місце наук про Землю у загальній системі наук і порівняйте із вітчизняними напрацюваннями.

7. Ознайомтеся із головними методологічними проблемами географічної науки за матеріалами XII з'їзду Українського географічного товариства (м. Вінниця, 17—21 травня 2016 р.) [24].

Запитання для самоперевірки

1. У чому полягає сутність поняття методологія науки?
2. Перелічіть головні методологічні проблеми географії.
3. У чому полягає прикладний аспект методології наукового пізнання?
4. Розкрийте взаємозв'язок наукового методу і теорії.
5. Перелічіть головні вимоги до методів наукового дослідження.
6. Як видатні мислителі минулого відзначали важливість методів наукового пізнання?
7. Перелічіть критерії класифікації методів наукового дослідження.
8. У чому полягають особливості використання філософських методів у наукових дослідженнях?
9. Перелічіть головні загальногеографічні методи дослідження.
10. Перелічіть головні функції районного методу дослідження.
11. Перелічіть головні функції картографічного методу дослідження.
12. Чому неокартографію вважають інструментом інноваційних географічних досліджень?
13. Розкрийте роль експерименту в науковому пізнанні.
14. Розкрийте значення моделювання для наукового пізнання.
15. Перелічіть методи інноваційних географічних досліджень.

Тема 3

ОБ'ЄКТ І ПРЕДМЕТ ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ

Мета: засвоєння знань про загальний об'єкт географічної науки, об'єкт дослідження географії; ознайомлення із підходами до визначення предмета географічної науки; формування навичок наукової дискусії про об'єкт, предмет, головні закони географічної науки, геометод.

Унаслідок вивчення теми студентові необхідно:

знати	• поняття онтологічного, концептуального, віртуального об'єкта географічної науки;• принципи і підходи до визначення предмета географічної науки;• головні закони географічної науки;• сутність геометоду;
вміти	• аналізувати співвідношення головних понять на означення загального об'єкта дослідження географічної науки;• обґрунтувати загальнонаукове значення геометоду;
володіти	• базовими знаннями із фундаментальних положень географічної науки в обсязі, необхідному для здійснення індивідуальних наукових пошуків.

Головні терміни та поняття: геOVERСУМ, географічна оболонка, географічна поверхня Землі, географічна сфера, географічне середовище, географічний простір, геосвіт, геосфера, земна поверхня, ландшафтна оболонка, ландшафтна сфера Землі, ноосфера, об'єкт географічної науки, об'єкт науки, предмет географічної науки, предмет науки, просторова організація геосфери.

Завдання семінарського заняття

1. Поняття про онтологічний, концептуальний і віртуальний об'єкти географічної науки.

2. Проблема змістовної і термінологічної неузгодженості понять на означення загального об'єкта географічної науки. Їхній обсяг і зміст.

3. Географічна оболонка як загальний, межовий об'єкт дослідження географічної науки.

4. Просторова (територіальна, геотериторіальна) організація географічної оболонки як предмет дослідження географічної науки.

5. Методологічна проблема визначення законів географічної науки.

6. Геометод і його міждисциплінарне значення.

7. Підготуйте наукознавчий текст із використанням рекомендованих головних понять і термінів на тему «Значення геометоду у науковому пізнанні».

Дискусія на теми:

Актуальність проблеми теоретизації географічної науки.

Висвітлення сучасних суспільних викликів у теоретичних положеннях географічної науки.

Сучасні тенденції у розумінні загального об'єкта географічної науки.

Географічне дослідження простору та часу. Кіберпростір і його відображення у географічних дослідженнях.

Література

1. *Алаев Э. Б.* Социально-экономическая география : понятийно-терминологический словарь / Э. Б. Алаев. — М. : Мысль, 1983. — 300 с.

2. *Андрейчук В.* Еволюція географічного середовища і сучасна географія / В. Андрейчук // *Наук. вісн. Чернів. ун-ту : зб. наук. праць.* — 2009. — Вип. 480—481. Географія. — С. 9—28.

3. *Блаженов В. А.* Введение в метагеографию : монография / В. А. Блаженов. — Воронеж : Изд-во Воронеж. пед. ун-та, 2005. — 111 с.

4. *Влах М. Р.* Історія географії : навч. посіб. / М. Р. Влах. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. — 336 с.

5. *Воробьев Д. Н.* Методологические проблемы теоретизации географии : автореф. дис. ... канд. филос. наук : 09.00.01 / Д. Н. Воробьев. — Чебоксары : Чувашский гос. ун-т, 2004. — 20 с.

6. *Воропай Л. І.* Рівні і ступені розвитку процесу географічного пізнання / Л. І. Воропай // *Наук. вісн. Чернів. ун-ту : зб. наук. праць.* — Чернівці : Чернів. нац. ун-тет, 2009. — Вип. 460 : Геогр. — С. 12—14.

7. Географічна наука в нових соціально-економічних умовах розвитку України (за матеріалами наукового семінару) // *УГЖ.* — 2001. — № 1. — С. 3—37.

8. *Голубчик М. М.* Теория и методология географической науки / М. М. Голубчик, С. П. Евдокимов, Г. Н. Максимов [и др.]. — М. : Владос, 2005. — 463 с.

9. *Гришанков Г. Е.* Введение в физическую географию : предмет и метод / Г. Е. Гришанков. — К. : Знання, 2001. — С. 15—72.
10. *Гродзинський М. Д.* Пізнання ландшафту : місце і простір : монографія у 2-х т. / М. Д. Гродзинський. — К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2005. — Т. 1. — 432 с.; Т. 2. — 504 с.
11. *Геринович В.* Поняття, мета і метод географії / В. Геринович // Новітня українська суспільна географія : хрестоматія / [упоряд. та автор бібліогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — С. 211—227.
12. *Дишляк О. П.* Неогеографія і майбутнє картографії / О. П. Дишляк // УГЖ. — 2009. — № 1. — С. 50—58.
13. *Жекулин В. С.* Введение в географию : учеб. пособие / В. С. Жекулин. — Л. : Изд-во Ленингр. гос. ун-та, 1989. — 272 с.
14. *Жупанський Я. І.* Історія географії в Україні : посібник / Я. І. Жупанський. — Львів : Світ, 1997. — 262 с.
15. *Забелин И. М.* Мудрость географии / И. М. Забелин. — М. : Просвещение, 1986. — 192 с.
16. *Замятин Д. Н.* Метагеография. Пространство образов и образы пространства / Д. Н. Замятин. — М. : Аграф, 2004. — 512 с.
17. *Исаченко А. Г.* Теория и методология географической науки / А. Г. Исаченко. — М. : Академия, 2004. — 400 с.
18. *Калесник С. В.* Общие географические закономерности Земли / С. В. Калесник. — М. : Мысль, 1970. — 283 с.
19. *Кіптенко В. К.* Географія в інформаційному суспільстві / В. К. Кіптенко. — К. : ВГЛ «Обрії», 2008. — 276 с.
20. *Ковалев А. П.* Общая география — наука о геосреде и ее становлении / А. П. Ковалев [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.geography.pp.ua/2013/07/blog-post.html>.
21. *Ковальов О. П.* Проблема людини і географія майбутнього : чи є достатнім наукове відображення геопростору / О. П. Ковальов // УГЖ. — 2001. — № 1 (33). — С. 57—62.
22. *Лямин В. С.* География и общество : философские и социологические проблемы географии / В. С. Лямин. — М. : Мысль, 1978. — 309 с.
23. *Лямин В. С.* Современные концепции географии / В. С. Лямин // Концепции современного естествознания : учебник / [под ред. С. А. Лебедева]. — М. : Юрайт, 2011. — С. 270—298.
24. *Лямин В. С.* Философские вопросы географии : монография / В. С. Лямин. — М. : Изд-во МГУ, 1989. — 96 с.

25. *Максаковский В. П.* Географическая культура / В. П. Максаковский. — М. : ВЛАДОС, 1998. — 416 с.
26. *Мересте У. И.* Современная география : вопросы теории / У. И. Мересте, С. Я. Ныммик. — М., 1984. — 296 с.
27. *Мороз С. А.* Методологія географічної науки / С. А. Мороз, В. І. Онопрієнко, С. Ю. Бортник. — К. : Заповіт, 1997. — 333 с.
28. *Немець К. А.* Теорія і методологія географічної науки : методи просторового аналізу : навч.-метод. посіб. / К. А. Немець, Л. М. Немець. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. — 172 с.
29. *Петлін В. М.* Конструктивна географія / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. — 544 с.
30. *Поросенков Ю. В.* Теория и методология географии / Ю. В. Поросенков. — Ч.1. : Система географических наук. — Воронеж, 2005. — 43 с.
31. *Рудницький С.* Нинішня географія / С. Рудницький // Академік Степан Рудницький / [за ред. проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — С. 59—106.
32. *Сайчук В. С.* Емпіричний рівень наукового пізнання в географії / В. С. Сайчук, Л. М. Ткачук // Економічна та соціальна географія : наук. зб. / [Ред. кол. : С. І. Ішук (відп. ред.) та ін.]. — 2013. — Вип. 2 (67). — С. 39—45.
33. *Топчієв О. Г.* Географія перед новітніми викликами і запитамі (український аспект) / О. Г. Топчієв, В. І. Нудельман, Л. Г. Руденко // УГЖ. — 2012. — № 2. — С. 3—10.
34. *Топчієв О. Г.* Предметна область географії та її сучасні методологічні трансформації / О. Г. Топчієв // УГЖ. — 2016. — № 1. — С. 64—69.
35. *Тютюнник Ю. Г.* Філософія географії / Ю. Г. Тютюнник. — К. : Ун-т «Україна», 2011. — 204 с.
36. *Хаггет П.* География : синтез современных знаний / П. Хаггет [пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1979. — 684 с.
37. *Харвей Д.* Научное объяснение в географии : общая методология науки и методология географии / Д. Харвей [сокр., пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1974. — 502 с.
38. *Шаблій О.* Суспільна географія : у 2-х кн. / О. Шаблій. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. — Кн. 1. — 814 с.; Кн. 2. — 706 с.
39. *Шаблій О. І.* Основи загальної суспільної географії : навч. посіб. / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ім. І. Франка, 2003. — 444 с.

40. *Шаблій О. І.* Суспільна географія : теорія, історія, українознавчі студії / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2001. — 744 с.

41. *Шаблій О. І.* Фундаментальні об'єкти дослідження суспільної географії у класичному, некласичному і постнекласичному вимірах / О. І. Шаблій // Україна : географічні проблеми сталого розвитку : зб. наук. праць. — К. : ВГЛ «Обрії», 2004. — С. 96—107.

42. *Шальнев В. А.* История, теория и методология географии. Ч.2. : Теория и методология географии : учеб. пособие / В. А. Шальнев. — Ставрополь : Изд-во СГУ, 2011. — 111 с.

43. *Штойко П. І.* Теоретичні концепти становлення новітньої української географії : автореф. дис. ... д-ра геогр. наук : 11.00.11 / П. І. Штойко. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2013. — 36 с.

44. *Яковлева Ю. К.* Сучасний погляд на географічний простір як об'єкт науки / Ю. К. Яковлева, О. Л. Закотнюк // Регіональні проблеми України : Географічний аналіз та пошук шляхів вирішення : зб. наук. праць. — Херсон : ПП Вишемирський, 2013. — С. 219—225.

45. *Bonnett A.* What is geography? / A. Bonnett. — London : SAGE Publication Ltd, 2008. — 168 p.

46. *Clifford N. J.* The future of geography : when the hole is less than sum of its parts / N. J. Clifford // Geoforum. — 2002. — № 4. — P. 431—436.

47. *Cloke P.* Introducing Human Geography / P. Cloce, P. Crang. — [3th ed.]. — N.Y. : Routledge, 2013. — 1088 p.

48. *Cutter S.* Presidential Musings from the Meridian: Reflections of the Nature of Geography / S. Cutter, J. Monk, M. Nellis. — West Virginia : West Virginia University Press, 2005. — 276 p.

49. *Dodge M.* Geographic Visualization : Concepts, Tools and Applications / M. Dodge, M. McDerby, M. Turner. — West Sussex : John Wiley & Sons Ltd, 2008. — 352 p.

50. *Doherty G.* The Usborne Geography Encyclopedia with Complete World Atlas / G. Doherty, A. Claybourne. — London : Usborne Books, 2010. — 400 p.

51. *Dunbar G.* Geography : Discipline, Profession and Subject since 1870 : An International Survey / G. Dunbar. — Dordrecht : Kluwer Academic Publishers, 2001. — 336 p.

52. *Gary L.* Geography in America at the Dawn of the 21st Century / L. Gary, G. Willmott, C. Willmott. — Oxford: Oxford University Press, 2003. — 842 p.

53. Geography Wiki [Electronic resource]. — Mode of access : <http://geographyexpert.wikia.com>.

54. *Hanks R. R.* Encyclopedia of Geography Terms, Themes, and Concepts / R. R. Hanks. — Santa Barbara : ABC-CLIO, 2011. — 405 p.

55. *Holden J.* An Introduction to Physical Geography and the Environment / J. Holden. [3th ed.]. — N.Y. : Pearson, 2012. — 904 p.

56. *James P. E.* American Geography, Inventory and Prospect / P. E. James, C. F. Jones. — [4-th printing ; copiright 1954]. — N.Y. : Syracuse University Press, 1967. — 590 p.

57. *Kitchin R.* The cognition of geographic space / R. Kitchin, M. Blades. — London ; N.Y. : I.B.Tauris, 2002. — 241 p.

58. *Martin J. G.* American Geographers and Geography : Toward Geographic Science / G. J. Martin. — Oxford : Oxford University Press, 2015. — 1240 p.

59. *Pidwirny M.* Fundamentals of Physical Geography / M. Pidwirny [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.physicalgeography.net/fundamentals/contents.html>.

60. The Royal Geographical Society [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.rgs.org>.

61. *Trift N.* The future of geography / N. Trift // Geoforum. — 2002. — № 3. — P. 291—298.

62. What is geography (Prepared by The Association of American Geographers (AAG), 2013)? [Electronic resource]. — Mode of access : http://www.aag.org/cs/what_geographers_do.

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Ознайомтеся з працею С. Рудницького «Нинішня географія» [31]. Проаналізуйте твердження ученого про предмет дослідження географії: *«Цілком природно, що географія, займаючись Землею як осібним тілом, що на ній знаходиться, мусить не тільки брати Землю як цілісність, але і спеціальну увагу звернути на поверхню Землі як простір, у якому розміщені природні явища. Земля як цілісність, а спеціально її поверхня, це предмет географії»* [31, с. 73].

2. Подумайте над цитатою з праці О. Шаблія: *«Земна поверхня є одвічним і нескінченим для пізнання конкретним об'єктом*

географічної науки, який концептуально розгортається в понятійно-категоріальній системі географічної оболонки і не вивчається жодною іншою наукою» [40, с. 409]. Підтвердіть думку ученого.

3. Прочитайте статтю Ю. Яковлевої, О. Закотнюк «Сучасний погляд на географічний простір як об'єкт науки» [44]. Чому автори, виходячи з тези *«географічна картина сучасного світу настільки складна, багатолика, мінлива, що уявлення геопростору у вигляді накладання, перетину безлічі складних просторів (сфер, шарів) є гносеологічною необхідністю»* [44, с. 224], пропагують ідею соціо-геопростору як *«простору взаємодії природного та соціального»* [44, с. 223]?

4. Наведіть приклади використання геометоду в інших науках (соціологія, психологія, економіка, лінгвістика, медицина тощо). Які переваги використання цього методу?

5. Ознайомтеся з результатами наукового семінару «Географічна наука в нових соціально-економічних умовах розвитку України» (Київ, 2011) [7]. Які проблемні питання щодо означення об'єкта і предмета дослідження сучасної географії зазначили учасники семінару?

6. Професор О. Топчієв у статті «Предметна область географії та її сучасні методологічні трансформації» означив об'єкт і предмет географії, а також розкрив зміст науки: *«об'єкт географії — ландшафтна оболонка Землі, предмет — геопросторова (територіальна) організація ландшафтної оболонки. Географія — наука про геопросторову (територіальну) організацію ландшафтної оболонки Землі, про природні та соціально-економічні закономірності її формування та функціонування»* [34, с. 68]. Підтвердіть чи спростуйте думку ученого.

7. Прочитайте статтю В. Андрейчука «Еволюція географічного середовища і сучасна географія» [2]. Чи розділяєте Ви погляди автора на трактування географічної оболонки як глобастеми? Яка доцільність запровадження нового терміна на означення загального об'єкта географічної науки?

8. Ознайомтеся із тематикою наукових географічних пошуків, представлених на сторінках одного із закордонних періодичних видань («Journal of Geography and Geology» (Канада), «Geography, Politics, Sociology» (Велика Британія), «Austrian Journal of Humanities and Social Sciences» (Австрія), «Journal of Geography in Higher Education» (США), «GEOView» Австралія). Яка наукова тематика переважає? Із якими новими теоріями та

методиками ви ознайомились? Яка відмінність представлення результатів наукового дослідження в українських і закордонних виданнях?

Запитання для самоперевірки

1. Розкрийте обсяг і зміст понять географія, землезнавство, землелогія.
2. У чому полягає відмінність між онтологічним, концептуальним і віртуальним об'єктами географічної науки?
3. Які наукові підходи існують до розуміння загального об'єкта географічної науки?
4. Що є загальним, межовим об'єктом дослідження географії?
5. Що є предметом дослідження географії?
6. Чому географічну оболонку вважають загальним об'єктом географічної науки?
7. Які головні шляхи теоретизації географічної науки?
8. Перелічіть просторові рівні наукового геопізнання.
9. У чому полягає відмінність між географічною і ландшафтною оболонками?
10. Перелічіть головні закони розвитку географічної оболонки.
11. У чому полягає міждисциплінарна сутність закону географічної зональності.
12. Розкрийте міждисциплінарну сутність геометоду.
13. У чому полягає важливість проблеми трансформації об'єкта і предмета географічної науки у XXI ст.?
14. Яка роль учення про ноосферу для сучасного розуміння загального об'єкта географічної науки?
15. Перелічіть вітчизняні періодичні видання з географії.

Тема 4

СТРУКТУРА СИСТЕМИ ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ

Мета: ознайомлення із підходами до визначення місця географії у загальній системі наук, системі наук про Землю; аналіз чинних схем класифікації географічної науки; ознайомлення з новою системною класифікацією географічної науки (О. Шаблій, М. Влах, Л. Котик, 2015, ред. 2017); формування навичок наукової дискусії на тему структурування географічної науки.

Унаслідок вивчення теми студентів необхідно:

знати	• підходи, принципи, критерії класифікації географічної науки;• схеми структурування географічної науки за різними авторами;
вміти	• обґрунтувати місце географії у загальній системі наук, системі наук про Землю;• аналізувати схеми структури географічної науки;
володіти	• базовими знаннями із фундаментальних положень географічної науки в обсязі, необхідному для здійснення наукових досліджень.

Головні терміни та поняття: диференціація науки, дуалізм географічної науки, єдина географія, ієрархія науки, інтеграція науки, класифікація науки, критерії класифікації, метагеографія, монізм географічної науки, нова географія, ноогеографія, прикладна географія, природнича географія, система географічної науки, структура науки, суспільна географія, теоретична географія, цілісність географії.

Завдання семінарського заняття

1. Місце географії у загальній системі наук, системі наук про Землю.
2. Диференціація та інтеграція географічного знання.
3. Методологічна проблема монізму і дуалізму географічної науки. Поняття цілісності географічної науки (єдина географія, система географічних наук — ?).
4. Принципи і підходи до класифікації географічних наук: історико-генетичний, компонентний; функціональний, процесний (енергетичний), діяльнісний; комплексний; аналітичний, синте-

тичний, методичний, змістовний; за рівнем наукового пізнання (формальний, формалізований), дотримання наукової традиції.

5. Схеми класифікації географічних наук за Вареніусом (1650), В. Татіщевим (1746), Ф. Ріхтгофеном (1883), Г. Герландом (1888), А. Пенком (1891), Д. Анучіним (1892), Е. Петрі (1892), С. Рудницьким (1905), Е. де Мартонном (1909), Г. Вагнером (1912), З. Пассарге (1912), Г. Танфільєвим (1912), П. Тутковським (1913), В. Семеновим-Тянь-Шанським (1915), М. Дольницьким (1919), Н. Феннеманом (1919), А. Геттнером (1927), С. Калесніком (1970), Ю. Саушкіним (1976), Е. Віртом (1979), П. Гагетом (1979), Б. Сємєвським (1981), Е. Алаєвим (1983), С. Ниммик (1984), Н. Мукітановим (1985), В. Жекуліним (1989), Л. Абрамовим (1993), О. Мариничим (1993), М. Пістуном (1996), Я. Жупанським (1997), Л. Шевчук (1997), О. Любіцевою, С. Павловим, К. Мезенцевим (1998), В. Максаковським (1998), Г. де Блієм і П. Муллером (2002), Ю. Поросьонковим (2005), Дж. Гоббсом (2006), Р. Крістоферсоном (2006), М. Підвірним (2006), В. Андрейчуком (2009), Я. Стасяком, З. Заневічем (2009), Л. Зеленською (2011), Ю. Шуйським (2013), А. Новіковим (2014), а також за напрацюваннями учених Асоціації географів Америки (2013), Інституту географічних досліджень Індії (2013), Департаменту географії університету МакГілла (2015).

6. Підготуйте наукознавчий текст із використанням рекомендованих головних понять і термінів на тему «Синхронний розвиток географії і наук про Землю».

Дискусія на теми:

Аргументи «за» і «проти» цілісності географічної науки.

Актуальність проблеми структурування географічної науки.

Аналіз чинних схем класифікації географічної науки (наукові школи України, Індії, Канади, Німеччини, Польщі, Росії, США, Франції та ін. країн).

Проблемні питання структурування географічної науки.

Суб'єктивізм структурування географічної науки.

Література

1. *Алаєв Э. Б. Социально-экономическая география : понятийно-терминологический словарь / Э. Б. Алаев. — М. : Мысль, 1983. — 300 с.*

2. *Блаженев В. А.* Введение в метагеографию : монография / В. А. Блаженев. — Воронеж : Изд-во Воронеж. пед. ун-та, 2005. — 111 с.
3. *Блїй де Г.* Географія : світи, регіони, концепти / Г. де Блїй, П. Муллер, О. Шаблїй; [пер. з англ.; передмова та розділ «Україна» О. І. Шаблїя]. — К. : Либідь, 2004. — 740 с.
4. *Влах М. Р.* Історія географії : навч. посіб. / М. Р. Влах. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. — 336 с.
5. Географічна наука в нових соціально-економічних умовах розвитку України (за матеріалами наукового семінару) // УГЖ. — 2001. — № 1. — С. 3—37.
6. *Гладкий О. В.* Географічні ідеї єдності наукового знання / О. В. Гладкий // Регіональні проблеми України : Географічний аналіз та пошук шляхів вирішення : зб. наук. праць. — Херсон : ПП Вишемирський, 2013. — С. 39—44.
7. *Голубчик М. М.* Теория и методология географической науки / М. М. Голубчик, С. П. Евдокимов, Г. Н. Максимов [и др.]. — М. : Владос, 2005. — 463 с.
8. *Гродзинський М. Д.* Пізнання ландшафту : місце і простір : монографія у 2-х т. / М. Д. Гродзинський. — К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2005. — Т. 1. — 432 с.; Т. 2. — 504 с.
9. *Жекулин В. С.* Введение в географию : учеб. пособие / В. С. Жекулин. — Л. : Изд-во Ленингр. гос. ун-та, 1989. — 272 с.
10. *Жупанський Я. І.* Історія географії в Україні : посібник / Я. І. Жупанський. — Львів : Світ, 1997. — 262 с.
11. *Забелин І. М.* Мудрость географии / И. М. Забелин. — М. : Просвещение, 1986. — 192 с.
12. *Замятин Д. Н.* Метагеография. Пространство образов и образы пространства / Д. Н. Замятин. — М. : Аграф, 2004. — 512 с.
13. *Исаченко А. Г.* Теория и методология географической науки / А. Г. Исаченко. — М. : Академия, 2004. — 400 с.
14. *Кедров Б. М.* Классификация наук / Б. М. Кедров. — Кн. 3. : Прогноз. — М. : Мысль, 1985. — 543 с.
15. *Кіптенко В. К.* Географія в інформаційному суспільстві / В. К. Кіптенко. — К. : ВГЛ «Обрії», 2008. — 276 с.
16. *Ковальов О. П.* Що відбувається з географією / О. П. Ковальов // Вісник ХНУ. — 2011. — № 956. — С. 128—143.

17. *Лямин В. С.* География и общество : философские и социологические проблемы географии / В. С. Лямин. — М. : Мысль, 1978. — 309 с.
18. *Лямин В. С.* Место географии в генетической классификации наук : монография / В. С. Лямин. — Одесса : Астропринт, 2012. — 184 с.
19. *Лямин В. С.* Современные концепции географии / В. С. Лямин / Концепции современного естествознания : учебник / [под ред. С. А. Лебедева]. — М. : Юрайт, 2011. — С. 270—298.
20. *Лямин В. С.* Философские вопросы географии : монография / В. С. Лямин. — М. : Изд-во МГУ, 1989. — 96 с.
21. *Максаковский В. П.* Географическая культура / В. П. Максаковский. — М. : ВЛАДОС, 1998. — 416 с.
22. *Маринич О. М.* Структура географічної науки та її сучасний стан в Україні / О. М. Маринич // УГЖ. — 1997. — №. 1. — С. 4—8.
23. *Мересте У. И.* Современная география : вопросы теории / У. И. Мересте, С. Я. Ныммик. — М., 1984. — 296 с.
24. *Мороз С. А.* Методологія географічної науки / С. А. Мороз, В. І. Онопрієнко, С. Ю. Бортник. — К. : Заповіт, 1997. — 333 с.
25. *Мукитанов Н. К.* От Страбона до наших дней : эволюция географических представлений и идей / Н. К. Мукитанов. — М. : Мысль, 1985. — 237 с.
26. Наукові відділи Інституту географії НАН України // УГЖ. — 2011. — № 3. — С. 4—19.
27. *Немецъ К. А.* Теорія і методологія географічної науки : методи просторового аналізу : навч.-метод. посіб. / К. А. Немець, Л. М. Немець. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. — 172 с.
28. *Новиков А. Н.* Концепция фрактальной географической трихотомии : вопросы классификации направлений и объектов научных исследований / А. Н. Новиков [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/kontseptsiya-fraktal-noy-geograficheskoy-trihotomii-voprosy-klassifikatsii>.
29. *Петлін В. М.* Конструктивна географія / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. — 544 с.
30. *Поросенков Ю. В.* Теория и методология географии / Ю. В. Поросенков. — Ч.1. : Система географических наук. — Воронеж, 2005. — 43 с.

31. *Рудницький С.* Нинішня географія / С. Рудницький // Академік Степан Рудницький / [за ред. проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — С. 59—106.

32. *Сайчук В. С.* Емпіричний рівень наукового пізнання в географії / В. С. Сайчук, Л. М. Ткачук // Економічна та соціальна географія : наук. зб. / [Ред. кол. : С. І. Ішук (відп. ред.) та ін.]. — 2013. — Вип. 2 (67). — С. 39—45.

33. *Саушкин Ю. Г.* История и методология географической науки : курс лекций / Ю. Г. Саушкин. — М. : Изд-во МГУ, 1976. — 424 с.

34. *Твердохлебов І.* Місце метагеографії у системі наук / І. Твердохлебов // Новітня українська суспільна географія : хрестоматія / [упоряд. та автор бібліогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — С. 923—927.

35. *Топчієв О. Г.* Методологічні трансформації і сучасні парадигми в географії / О. Г. Топчієв // УГЖ. — 2010. — № 2. — С. 22—25.

36. *Топчієв О. Г.* Основи суспільної географії : навч. посіб. / О. Г. Топчієв. — Одеса : Астропринт, 2001. — 560 с.

37. *Трофимов А. М.* Общая география (вопросы теории и методологии) / А. М. Трофимов, М. Д. Шарыгин. — Пермь : ПГУ, 2007. — 462 с.

38. *Тутковський П.* Межі та завдання географії / П. Тутковський // Історія української географії. Всеукр. наук.-теор. часопис. — Тернопіль, 2000. — Вип. 1. — С. 46—56.

39. *Тютюнник Ю. Г.* Философия географии / Ю. Г. Тютюнник. — К. : Ун-т «Україна», 2011. — 204 с.

40. *Хаггет П.* География : синтез современных знаний / П. Хаггет [пер. с. англ.]. — М. : Прогресс, 1979. — 684 с.

41. *Харвей Д.* Научное объяснение в географии : общая методология науки и методология географии / Д. Харвей [сокр., пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1974. — 502 с.

42. *Шаблій О.* Суспільна географія : у 2-х кн. / О. Шаблій. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. — Кн. 1. — 814 с.; Кн. 2. — 706 с.

43. *Шаблій О.* Формування нових наукових дисциплін на перетині суспільної географії і суміжних наук / О. Шаблій // Українська географія : сучасні виклики. Зб. наук. праць у 3-х т. — К. : Прінт-Сервіс, 2016. — Т. 1. — С. 221—223.

44. *Шаблій О. І.* Матричний підхід до класифікації напрямків географії суспільства / О. І. Шаблій, В. С. Грицевич //

Україна : географічні проблеми сталого розвитку : зб. наук. праць. — К. : ВГЛ «Обрії», 2004. — Т. 4. — С. 151—153.

45. *Шаблій О. І.* Нова системна класифікація географічної науки : проблеми і напрямки модернізації / О. І. Шаблій, М. Р. Влах, Л. І. Котик // Історія української географії. Всеукр. наук.-теор. часопис. — Тернопіль, 2015. — Вип. 32. — С. 7—17.

46. *Шаблій О. І.* Основи загальної суспільної географії : навч. посіб. / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ім. І. Франка, 2003. — 444 с.

47. *Шальнев В. А.* История, теория и методология географии. Ч.2. : Теория и методология географии : учеб. пособие / В. А. Шальнев. — Ставрополь : Изд-во СГУ, 2011. — 111 с.

48. *Шарыгин М. Д.* Современное состояние и место теоретической географии в системе научного знания / М. Д. Шарыгин, Л. Б. Чупина [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/sovremennoe-sostoyanie-i-mesto-teoreticheskoy-geografii-v-sisteme-nauchnogo-znaniya>.

49. *Шевчук Л. Т.* Соціальна географія : навч. посіб. / Л. Т. Шевчук. — К. : Знання, 2007. — 349 с.

50. *Штойко П. І.* Теоретичні концепти становлення новітньої української географії : автореф. дис. ... д-ра геогр. наук : 11.00.11 / П. І. Штойко. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2013. — 36 с.

51. *Шуйский Ю. Д.* Состояние современной географии и ее структура / Ю. Д. Шуйский // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Геогр. та геол. науки. — 2013. — Т. 18. — Вип. 2 (18). — С. 7—21.

52. *Bonnett A.* What is geography? / A. Bonnett. — London : SAGE Publication Ltd, 2008. — 168 p.

53. *Clifford N. J.* The future of geography : when the hole is less than sum of its parts / N. J. Clifford // Geoforum. — 2002. — № 4. — P. 431—436.

54. *Dunbar G.* Geography: Discipline, Profession and Subject since 1870: An International Survey / G. Dunbar. — Dordrecht : Kluwer Academic Publishers, 2001. — 336 p.

55. *Fellmann J.* Human Geography : Landscapes of human activities / J. Fellmann, A. Getis, J. Getis ; [10th ed.]. — Boston : McGraw Hill, 2009. — 546 p.

56. *Gary L.* Geography in America at the Dawn of the 21st Century / L. Gary, G. Willmott, C. Willmott. — Oxford : Oxford University Press, 2003. — 842 p.

57. Geography Wiki [Electronic resource]. — Mode of access : <http://geographyexpert.wikia.com>.

58. *James P. E.* American Geography, Inventory and Prospect / P. E. James, C. F. Jones. — [4-th printing ; copiright 1954]. — N.Y. : Syracuse University Press, 1967. — 590 p.

59. *Kitchin R.* The cognition of geographic space / R. Kitchin, M. Blades. — London ; N.Y. : I.B.Tauris, 2002. — 241 p.

60. *Murphy A. B.* Geography's Place in Higher Education in the United States / A. B. Murphy // Journal of Geography in Higher Education. — 2007. — Vol. 31. — P. 121—141.

61. *Pidwirny M.* Fundamentals of Physical Geography / M. Pidwirny [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.physicalgeography.net/fundamentals/contents.html>.

62. The Royal Geographical Society [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.rgs.org>.

63. *Trift N.* The future of geography / N. Trift // Geoforum. — 2002. — № 3. — P. 291—298.

63. What is geography (Prepared by The Association of American Geographers (AAG), 2013)? [Electronic resource]. — Mode of access : http://www.aag.org/cs/what_geographers_do.

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Ознайомтеся з працею акад. С. Рудницького «Нинішня географія» [31]. Проаналізуйте міркування ученого щодо монізму географії: *«Географія, займаючись людиною, побудує поміст між природничими та гуманістичними науками лише тоді, коли признаємо її одноцільність. Коли ж введемо до неї дуалізм, то вона тої своєї задачі ніколи не сповнить і сама потерпить, втративши внутрішню єдність»* [31, с. 85].

2. Розкрийте взаємозв'язок між структурою географічної науки за С. Рудницьким (математична географія, фізична географія, біологічна географія, антропогеографія) та головними напрямками розвитку європейської географічної науки початку ХХ ст. [31].

3. Прочитайте розділ III «Напрямки конструктивно-географічних досліджень» праці В. Петліна «Конструктивна географія» [29, с. 105—155]. Як автор обґрунтовує важливість антропогенно-географічних конструктивних досліджень?

4. Ознайомтеся із результатами наукового семінару «Географічна наука у нових соціально-економічних умовах

розвитку України» (Київ, 2011) [5]. Які проблемні питання структурування географічної науки визначили учасники семінару?

Запитання для самоперевірки

1. Розкрийте місце географії у загальній системі наук, системі наук про Землю.

2. Перелічіть головні принципи класифікації географічних наук.

3. У чому полягає сутність поняття «сходинок наук» (О. Конт)?

4. Розкрийте взаємозв'язок структури географії за С. Рудницьким (1905) з головними тенденціями розвитку європейської географії початку ХХ ст.

5. У чому полягають особливості сферного підходу до структурування географії, використаного Н. Феннеманом (1919)?

6. Розкрийте особливості структурування географії у працях американських авторів ХХ ст.

7. Яка особливість структурування географії С. Ниммик (1984)?

8. Розкрийте специфіку системи географічних наук за Г. де Блієм, П. Муллером (2002).

9. У чому полягає принциповість системи географічних наук за Ю. Поросьонковим (2005)?

10. Які особливості структурування географії Дж. Гоббсом (2006)?

11. Які головні субдисципліни фізичної та суспільної географії виділяє М. Підвірний (2006)?

12. Які особливості графічної моделі географічної науки за Л. Зеленською (2011)?

13. Перелічіть компоненти системи географічних наук за Ю. Шуйським (2013).

14. Які модерні (постнекласичні) підходи містить схема класифікації географічної науки А. Новікова (2014)?

15. Наведіть приклади використання генетичного підходу до класифікації географічних наук.

16. Наведіть приклади використання компонентного підходу до класифікації географічних наук.

Тема 5

ЕВОЛЮЦІЯ ГЕОГРАФІЇ ЯК ЗМІНА НАУКОВИХ ПАРАДИГМ

Мета: засвоєння знань про історичні етапи становлення теорії і методології географічної науки; ознайомлення із науковими парадигмами античності, Середньовіччя, Нового і Новітнього часу; формування навичок критичного аналізу досягнень географічної науки.

Унаслідок вивчення теми студентові необхідно:

знати	• етапи становлення теорії і методології географічної науки;• напрямки еволюції наукових географічних парадигм;• наукові школи вітчизняної і світової географії;
вміти	• аналізувати розвиток географічних ідей в античний період, період Середньовіччя, Новий і Новітній часи;• обґрунтувати теоретико-методологічні передумови і пояснити особливості сучасного етапу розвитку географічних парадигм;
володіти	• базовими знаннями із історії становлення теорії і методології географічної науки в обсязі, необхідному для здійснення індивідуальних наукових пошуків.

Головні терміни та поняття: актуальна географія, антична натурфілософія, географічний детермінізм, дарвінізм, екстерналістські чинники розвитку теорії і методології географічної науки, інтерналістські чинники розвитку теорії і методології географічної науки, історична географія, історія географії, класична географія, космологія, некласична географія, постнекласична географія, ретроспективна географія, теократичний детермінізм, хорологія.

Завдання семінарського заняття

1. Наукові підходи до періодизації історії географічної науки (формаційний, цивілізаційний підходи). Екстерналістські й інтерналістські чинники розвитку науки.
2. Донауковий (доантичний) етап розвитку географічних уявлень про світ. Міфологемний напрямок.

3. Антична натурфілософія як «осьовий час» географічної науки. Напрямки протогоеографічних узагальнень античної натурфілософії.

4. Емпіричний етап геопізнання (до XIX ст.).

4.1. Описово-країнознавча парадигма.

4.2. Картографічна парадигма.

5. Теоретичний етап геопізнання.

5.1. Перший період (XIX ст.).

5.1.1. Порівняльно-географічна парадигма.

5.1.2. Хорологічна парадигма.

5.1.3. Ландшафтна парадигма.

5.2. Другий період (з XX ст.).

5.2.1. Геокомплексна парадигма.

5.2.2. Геосистемна парадигма.

5.2.3. Екологічна парадигма.

5.2.4. Геоінформаційна.

5.2.5. Геоформаційна парадигма.

5.2.6. Ноосферна парадигма.

6. Підготувати наукознавчий текст із використанням рекомендованих головних понять і термінів на тему «Головні риси географії на класичному, некласичному, постнекласичному етапах її розвитку».

Дискусія на теми:

Головні концептуальні ідеї античної натурфілософії та їхня актуальність для сучасних географічних досліджень.

«Втрати» географії у період Середньовіччя.

Здобутки і «втрати» географії у період Великих географічних відкриттів. Чи «великі» Великі географічні відкриття?

Глобальні виклики розвитку сучасної географії (обмеженість ресурсів, критичний екологічний стан природного довкілля та глобальна зміна клімату, міжцивілізаційні та релігійні зіткнення, загроза виживання людства тощо) і становлення нових наукових парадигм.

Значення сучасних експедиційних досліджень і мандрівок* для розвитку географічної науки.

* Англісець Ед Стаффорд (E. Stafford, нар. 1975 р.) уперше пішки пройшов за течією всієї Амазонки (2008—2010).

Література

1. *Аристотель*. Метеорологіка. — Кн. 1. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.argo-school.ru/biblioteka/aristotel>.
2. Атлас історії української державності. Українські землі від найдавніших часів до сьогодення / В. Грицеляк, І. Дикий, І. Ровенчак. — Львів : НВФ «Карти і атласи», 2013. — 128 с.
3. *Бізлі Ч.* Принц Енріке Мореплавець / Ч. Бізлі [укр. переклад А. Санченка]. — К. : Темпора, 2015. — 236 с.
4. *Блаженов В. А.* Введение в метагеографию : монография / В. А. Блаженов. — Воронеж : Изд-во Воронеж. пед. ун-та, 2005. — 111 с.
5. *Богучарсков В. Т.* История географии : учеб. пособие для вузов / В. Т. Богучарсков ; [под ред. Ю. П. Хрусталева]. — М. : Академ. проект, 2006. — 560 с.
6. Боплан і Україна : [зб. наук. праць]. — Львів, 1998.
7. Велесова книга / [передмова Б. Яценка]. — К. : Велес, 2003.
8. *Влах М. Р.* Історія географії : навч. посіб. / М. Р. Влах. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. — 336 с.
9. Географічна наука в Національній академії наук України / [за ред. Л. Г. Руденка]. — К., 2009. — 240 с.
10. Географічна наука в нових соціально-економічних умовах розвитку України (за матеріалами наукового семінару) // УГЖ. — 2001. — № 1. — С. 3—37.
11. *Голубчик М. М.* Теория и методология географической науки / М. М. Голубчик, С. П. Евдокимов, Г. Н. Максимов [и др.]. — М. : Владос, 2005. — 463 с.
12. *Гродзинський М. Д.* Пізнання ландшафту : місце і простір : монографія у 2-х т. / М. Д. Гродзинський. — К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2005. — Т. 1. — 432 с.; Т. 2. — 504 с.
13. *Дейвіс Н.* Європа. Історія / Н. Дейвіс [пер. з англ. П. Тарашука]. — К. : Основи, 2013. — 1456 с.
14. *Джеймс П.* Все возможные миры. История географических идей / П. Джеймс, Дж. Мартин [пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1988. — 672 с.
15. *Джонстон Р. Дж.* География и географы : очерк развития англо-американской социальной географии после 1945 г. / Р. Дж. Джонстон ; [пер. с англ. ; под ред. Э. Б. Алаева]. — М. : Прогресс, 1987. — 367 с.

16. *Еко У.* Історія європейської цивілізації. Рим. / У. Еко. — Х. : Фоліо, 2015. — 1031 с.
17. *Жупанський Я. І.* Історія географії в Україні : посібник / Я. І. Жупанський. — Львів : Світ, 1997. — 262 с.
18. Золотослов : Поетичний космос Давньої Русі / [упоряд., передмова та пер. М. Москаленка]. — К., 1988. — 292 с.
19. *Исаченко А. Г.* Развитие географических идей / А. Г. Исаченко. — М. : Мысль, 1971. — 416 с.
20. Київський відділ Українського географічного товариства [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.geokiyv.org>.
21. *Кіптенко В. К.* Географія в інформаційному суспільстві / В. К. Кіптенко. — К. : ВГЛ «Обрії», 2008. — 276 с.
22. *Кралуок П.* Антична філософія на українських землях / П. Кралуок [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://kulturolog.org.ua/materials-for-courses/4-kurs/istoria-ukr-fil/80-2011-01-15-17-36-27/236--q-q-3-.html>.
23. *Лямин В. С.* Современные концепции географии / В. С. Лямин / Концепции современного естествознания : учебник / [под ред. С. А. Лебедева]. — М. : Юрайт, 2011. — С. 270—298.
24. *Лямин В. С.* Философские вопросы географии : монография / В. С. Лямин. — М. : Изд-во МГУ, 1989. — 96 с.
25. *Магидович И. П.* Очерки по истории географических открытий : в 5 т. / И. П. Магидович, В. И. Магидович. — М. : Просвещение, 1982—1986.
26. *Маруняк Є. О.* Сучасна європейська географія : напрями розвитку / Є. О. Маруняк // УГЖ. — 2010. — № 2. — С. 69—74.
27. *Мукитанов Н. К.* От Страбона до наших дней : эволюция географических представлений и идей / Н. К. Мукитанов. — М. : Мысль, 1985. — 237 с.
28. *Нечуй-Левицький І.* Світогляд українського народу. Ескіз української міфології / І. Нечуй-Левицький. — К. : Обереги, 1992. — 85 с.
29. *Немець Л.* Еволюція суспільної географії в системі парадигм / Л. Немець, Ю. Кандиба [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jm/Soc_Gum/Chseg/2008_4/Nemets,Kandyba.pdf.
30. Новітня українська суспільна географія : хрестоматія / [упоряд. та автор бібліогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — 1008 с.

31. *Олійник Я.* Географічна наука в Україні : становлення і розвиток / Я. Олійник. — К. : Ніка-Центр, 2007. — 148 с.
32. *Пістун М. Д.* Розвиток суспільної географії в Україні у ХХ — на початку ХХІ сторіччя : монографія / М. Д. Пістун. — К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2009. — 112 с.
33. *Поросенков Ю. В.* Теория и методология географии / Ю. В. Поросенков. — Ч.1. : Система географических наук. — Воронеж, 2005. — 43 с.
34. *Рудницький С.* Історія землезнання України / С. Рудницький. — Ч. 1. Старі віки. — К. ; Прага, 1925.
35. *Саушкин Ю. Г.* Географическая наука в прошлом, настоящем, будущем / Ю. Г. Саушкин. — М. : Просвещение, 1980. — 269 с.
36. *Сосса Р. І.* Картографування території України : історія, перспективи, наукові основи / Р. І. Сосса. — К. : Наук. думка, 2005. — 292 с.
37. *Топчієв О. Г.* Географія перед новітніми викликами і запитамі (український аспект) / О. Г. Топчієв, В. І. Нудельман, Л. Г. Руденко // УГЖ. — 2012. — № 2. — С. 3—10.
38. *Тютюнник Ю. Г.* Философия географии / Ю. Г. Тютюнник. — К. : Ун-т «Україна», 2011. — 204 с.
39. *Франко І.* Як творилася слов'янська міфологія / І. Франко // Франко І. Твори : у 50 т. — Т. 37. — К. : Наук. думка, 1982. — С. 425—432.
40. *Хаггет П.* География : синтез современных знаний / П. Хаггет [пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1979. — 684 с.
41. *Харвей Д.* Научное объяснение в географии : общая методология науки и методология географии / Д. Харвей [сокр., пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1974. — 502 с.
42. *Шаблій О.* Суспільна географія : у 2-х кн. / О. Шаблій. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. — Кн. 1. — 814 с.; Кн. 2. — 706 с.
43. *Шаблій О. І.* Основи загальної суспільної географії : навч. посіб. / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ім. І. Франка, 2003. — 444 с.
44. *Шальнев В. А.* История, теория и методология географии. Ч.2. : Теория и методология географии : учеб. пособие / В. А. Шальнев. — Ставрополь : Изд-во СГУ, 2011. — 111 с.
45. *Штойко П. І.* Концепції природознавства : навч. посіб. / П. І. Штойко. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. — С. 25—52, 348—385.

46. *Штойко П. І.* Теоретичні концепти становлення нової української географії : автореф. дис. ... д-ра геогр. наук : 11.00.11 / П. І. Штойко. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2013. — 36 с.
47. *Шуйский Ю. Д.* Географическая наука в античном мире и в период Средневековья / Ю. Д. Шуйский. — Одесса : ВМВ, 2008. — 180 с.
48. *Ясперс К.* Смысл и назначение истории / К. Ясперс [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://royallib.com/book/yaspers_karl/smisl_i_naznachenie_istorii_sbornik.html.
49. *Capel H.* Filosofía y Ciencia en la Geografía contemporánea / H. Capel. — Barcelona : Ed. Barcanova, 1981. — 509 p.
50. *Cloke P.* Introducing Human Geography / P. Cloke, P. Crang. — [3th ed.]. — N.Y. : Routledge, 2013. — 1088 p.
51. *Cutter S.* Presidential Musings from the Meridian : Reflections of the Nature of Geography / S. Cutter, J. Monk, M. Nellis. — West Virginia : West Virginia University Press. 2005. — 276 p.
52. *Devivo M. S.* Leadership in American Academic Geography : The Twentieth Century / M. S. Devivo. — N.Y. : Lexington Books, 2014. — 226 p.
53. *Dunbar G.* Geography : Discipline, Profession and Subject since 1870 : An International Survey / G. Dunbar. — Dordrecht : Kluwer Academic Publishers, 2001. — 336 p.
54. *Gary L.* Geography in America at the Dawn of the 21st Century / L. Gary, G. Willmott, C. Willmott. — Oxford : Oxford University Press, 2003. — 842 p.
55. *Hanks R. R.* Encyclopedia of Geography Terms, Themes, and Concepts / R. R. Hanks. — Santa Barbara : ABC-CLIO, 2011. — 405 p.
56. *Holden J.* An Introduction to Physical Geography and the Environment / J. Holden. [3th ed.]. — N.Y. : Pearson, 2012. — 904 p.
57. International Festival of Geography [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.fig.saint-die-des-vosges.fr>.
58. International Geographical Union [Electronic resource]. — Mode of access : <http://igu-online.org>.
59. *James P. E.* American Geography, Inventory and Prospect / P. E. James, C. F. Jones. — [4-th printing ; copiright 1954]. — N.Y. : Syracuse University Press, 1967. — 590 p.
60. *Kitchin R.* The cognition of geographic space / R. Kitchin, M. Blades. — London ; N.Y. : I.B.Tauris, 2002. — 241 p.

61. *Martin J. G. American Geographers and Geography : Toward Geographic Science / G. J. Martin. — Oxford : Oxford University Press, 2015. — 1240 p.*

62. The Royal Geographical Society [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.rgs.org>.

63. *Trift N. The future of geography / N. Trift // Geoforum. — 2002. — № 3. — P. 291—298.*

64. *Sirko M. Zarys historii kartografii / M. Sirko. — Lublin, 1999.*

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Ознайомтеся з працею Аристотеля «Метеорологіка» [1]. Які географічні поняття використав учений?

2. Прочитайте працю К. Ясперса «Зміст і призначення історії» [48]. Чому автор пропагує тезу: «... *всіх світової історії доцільно відносити до часу близько 500 років до Р. Х. Тоді відбувся найбільш різкий поворот в історії*»?

3. Проаналізуйте один із давньогрецьких міфів у контексті наявності географічної інформації. Подумайте, яка подібність/відмінність подання географічної інформації притаманна давньогрецьким, римським, давньоукраїнським міфам? Чим це зумовлено?

4. Прочитайте вступ до праці британського історика Ч. Бізлі (Ch. Beazley, 1868—1955) «Принц Енріке Мореплавець» під назвою «Грецькі та арабські уявлення про світ як головний спадок християнського Середньовіччя у галузі географії» [3, с. 13—31]. Чому автор багато тогочасних уявлень іменує «географічною міфологією»?

5. Прочитайте тему 6 «Розвиток географічних ідей у другій половині ХІХ — на початку ХХ століття» навчального посібника М. Влах «Історія географії» [8]. Які головні природничо- та суспільно-географічні школи цього періоду аналізує авторка? Які наукові концепції сформувалися та розвинулись у цих школах?

6. Ознайомтеся з працею Я. Олійника «Географічна наука в Україні: становлення і розвиток» [31]. На яких проблемах розвитку географічної науки наголошує автор?

7. У передмові перекладача (А. Санченко) до українського видання книжки британського історика Ч. Бізлі «Принц Енріке Мореплавець» (2015) зазначено: «*Кажуть, в американських університетах одна за одною закриваються кафедри географії. Не останню роль у цьому відіграє принципова неможливість відкрити*

щось нове. Англієць Ед Стаффорд, який у 2010 році вперше пішки пройшов за течією всієї Амазонки, виявив, що найзручнішими картами в його випадку виявилися супутникові знімки Гугл Планети: тільки на них можна було побачити межі затоплення річкових плавнів не взагалі, а саме цього року. І це при тому, що Гугл оновлює свої супутникові знімкидесь раз на півроку. Логічний кінець уже видно — картинка всієї планети в реальному часі. На зміну географії приходить фотографія» [3, с. 7]. Науково спростуйте твердження перекладача праці. Чи у ХХІ ст. можливі нові географічні відкриття?

8. Ознайомтеся з напрямками діяльності Міжнародного географічного союзу (МГС, International Geographical Union) [58]. Які наукові проекти реалізуються під егідою міжнародної інституції? Охарактеризуйте вплив МГС на розвиток географічних досліджень і географічну освіту?

9. МГС і його Комісія з освіти у рамках проголошеного Генеральною асамблеєю ЮНЕСКО Міжнародного року глобального взаємопорозуміння ((International Year of Global Understanding, 2016) повинні розробити схвалений на міжнародному рівні мінімум географічних знань для кожного громадянина у ХХІ ст. Чому виникла необхідність формування такого мінімуму? Як його укладання і застосування сприятиме популяризації географії?

10. Проаналізуйте тематику Міжнародних географічних конгресів (International Geographical Congress, 1871—2016) [58]. Чому темою XXXIII Міжнародного географічного конгресу було обрано «Формування гармонійного світу» («Shaping Our Harmonious Worlds», 21—25 серпня 2016 р., Пекін)?

11. Ознайомтеся із діяльністю Міжнародного географічного фестивалю (International Festival of Geography, м. Сен-Дьє-де-Вож, Франція) [57]. Як змінювалася тематика заходів фестивалю (1990—2016)? Які дослідження та представники яких географічних шкіл отримали премію Вотрена Люда, що претендує на статус аналога Нобелівської премії у галузі географії?

12. Проаналізуйте діяльність Українського географічного товариства [20]. Як діяльність інституції впливає на формування публічного іміджу географії в Україні і української географії у світі?

Запитання для самоперевірки

1. Які особливості географічних ідей доантичного періоду?
2. Наведіть приклади загальноземлезнавчих термінів з праці Аристотеля «Метеорологіка».
3. Перелічіть ультраструктурні напрямки протогографічних узагальнень античної натурфілософії.
4. Перелічіть інфраструктурні напрямки протогографічних узагальнень античної натурфілософії.
5. У чому полягають особливості розвитку географії у середньовічній Європі?
6. У чому полягають особливості розвитку географії у середньовічному Китаї?
7. Які особливості розвитку арабської географії у період Середньовіччя?
8. Які тенденції розвитку географії виникли внаслідок Великих географічних відкриттів?
9. З працями яких учених пов'язують зародження порівняльно-географічної парадигми?
10. Як промислова революція вплинула на розвиток теорії і методології географічної науки?
11. Які напрямки впливу інформаційної революції на розвиток теорії і методології географічної науки?
12. Головні центри географічних досліджень у світі. Яка їхня тематика?
13. Який внесок у розвиток географії здійснило Наукове товариство імені Шевченка?
14. Які головні завдання діяльності Українського географічного товариства?
15. Які наукові парадигми домінують на сучасному етапі розвитку географічної науки?
16. Які географічні відкриття відбулися у ХХІ ст.?

Тема 6

СИСТЕМНА МЕТОДОЛОГІЯ І ТЕОРЕТИЗАЦІЯ ГЕОГРАФІЇ

Мета: засвоєння головних положень загальної теорії систем; формування навичок використання положень загальної теорії систем у конкретних наукових дослідженнях.

Унаслідок вивчення теми студентові необхідно:

знати	• сутність і поняттєвий апарат загальної теорії систем;• критерії класифікації систем;• властивості систем;• особливості застосування системного аналізу в географічній науці;
вміти	• пояснити системність пізнання;• обґрунтувати доцільність використання системного аналізу в географічних дослідженнях;
володіти	• базовими знаннями із загальної теорії систем в обсязі, необхідному для здійснення індивідуальних наукових пошуків.

Головні терміни та поняття: геосистема, геохолон, емерджентність, ізоморфізм, кібернетика, синергетика, синергія, система, системність, системний аналіз і синтез, системний підхід, тектологія, теорія систем, хаос, цілісність.

Завдання семінарського заняття

1. Тектологія, або «організаційна наука» О. Богданова. Головні закони тектології.
2. Поняття системи. Системний аналіз. Загальна теорія систем.
3. Головні принципи загальної теорії систем.
4. Поняттєвий апарат загальної теорії систем.
5. Критерії класифікації систем.
6. Властивості систем.
7. Поняття геосистеми: сутність, характерні ознаки.
8. Еволюція змісту головних системних понять загальної географії, природничої географії, суспільної географії
9. Підготуйте наукознавчий текст із використанням рекомендованих головних понять і термінів на тему «Аспекти системного трактування планети Земля».

Дискусія на теми:

Системна сутність геопізнання.

Доцільність створення ідеальних систем у географії.

Необхідність урахування суб'єктивного підходу (т. зв. точка зору) при вивченні систем у географії.

Література

1. *Алаев Э. Б.* Социально-экономическая география : понятийно-терминологический словарь / Э. Б. Алаев. — М. : Мысль, 1983. — 300 с.

2. *Андрейчук В.* Еволюція географічного середовища і сучасна географія / В. Андрейчук // *Наук. вісн. Чернів. ун-ту : зб. наук. праць.* — 2009. — Вип. 480—481 : Географія. — С. 9—28.

3. *Арманд А. Д.* Самоорганизация и саморегулирование географических систем / А. Д. Арманд. — М. : Наука, 1988. — 264 с.

4. *Влах М. Р.* Проблемы совершенствования производственно-экономических связей в АПК Закарпатской области / М. Р. Влах. — Автореф. дис. ... канд. геогр. наук. — К., 1990. — 18 с.

5. Географічна наука в нових соціально-економічних умовах розвитку України (за матеріалами наукового семінару) // *УГЖ.* — 2001. — № 1. — С. 3—37.

6. *Голубець М. А.* Екосистемологія / М. А. Голубець. — Львів : Поллі, 2000. — 256 с.

7. *Голубчик М. М.* Теория и методология географической науки / М. М. Голубчик, С. П. Евдокимов, Г. Н. Максимов [и др.]. — М. : Владос, 2005. — 463 с.

8. *Горбань О. М.* Основи теорії систем і системного аналізу : навч. посіб. / О. М. Горбань, В. Є. Бахрушин. — Запоріжжя : ЗІДМУ, 2004. — 204 с.

9. *Грицевич В. С.* Форми мінливості, як один з аспектів суспільно-географічного вивчення / В. С. Грицевич // *Українська географія : сучасні виклики.* Зб. наук. праць у 3-х т. — К. : Прінт-Сервіс, 2016. — Т. 2. — С. 67—68.

10. *Гродзинський М. Д.* Пізнання ландшафту : місце і простір : монографія у 2-х т. / М. Д. Гродзинський. — К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2005. — Т. 1. — 432 с.; Т. 2. — 504 с.

11. *Гродзинський М. Д.* Стійкість геосистем до антропогенного навантаження. — К. : Ліцей, 1995. — 233 с.

12. *Дудник І. М.* Вступ до загальної теорії систем / І. М. Дудник. — К. : Кондор, 2010. — 205 с.

13. *Исаченко А. Г.* Теория и методология географической науки / А. Г. Исаченко. — М. : Академия, 2004. — 400 с.
14. *Кіптенко В. К.* Географія в інформаційному суспільстві / В. К. Кіптенко. — К. : ВГЛ «Обрії», 2008. — 276 с.
15. *Ласточкин А. Н.* Общая теория геосистем / А. Н. Ласточкин. — СПб. : Лема, 2011. — 980 с.
16. *Ласточкин А. Н.* Системно-морфологическое основание наук о Земле (геотопология, структурная география и общая теория систем) / А. Н. Ласточкин. — СПб. : Изд-во НИИХ СПб ГУ, 2002. — 762 с.
17. *Лямин В. С.* Современные концепции географии / В. С. Лямин / Концепции современного естествознания : учебник / [под ред. С. А. Лебедева]. — М. : Юрайт, 2011. — С. 270—298.
18. *Мельник А. В.* Ландшафт географічний / А. В. Мельник // Енциклопедія сучасної України : у 30 т. / [Редкол. : І. М. Дзюба [та ін.] ; НАН України ; НТШ]. — К., 2003—2016.
19. *Мороз С. А.* Методологія географічної науки / С. А. Мороз, В. І. Онопрієнко, С. Ю. Бортник. — К. : Заповіт, 1997. — 333 с.
20. *Палієнко В. П.* Системний підхід в географічних дослідженнях : динамічні передумови організованості геоморфосистем / В. П. Палієнко // УГЖ. — 2010. — № 2. — С. 50—53.
21. *Пересадько В. А.* Картографічне забезпечення екологічних досліджень і охорони природи : монографія / В. А. Пересадько. — Х. : Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2009. — 242 с.
22. *Петлін В. М.* Екологічні механізми організації природних територіальних систем / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. — 304 с.
23. *Петлін В. М.* Конструктивна географія / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. — 544 с.
24. *Петлін В. М.* Синергетичні залежності в організації природних територіальних систем / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2013. — 396 с.
25. *Петлін В. М.* Системна природнича географія / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2011. — 249 с.
26. *Сонько С. П.* Просторовий розвиток соціо-природних систем : шлях до нової парадигми / С. П. Сонько. — К. : Ніка-Центр, 2003. — 287 с.
27. *Сорока К. О.* Основи теорії систем і системного аналізу : навч. посіб. / К. О. Сорока. — Х. : ХНАМГ, 2004. — 291 с.
28. *Сочава В. Б.* Введение в учение о геосистемах / В. Б. Со-

чава. — Новосибирск : Наука, 1978. — 294 с.

29. *Сочава В. Б.* Учение о геосистемах / В. Б. Сочава. — Новосибирск : Наука, 1975. — 39 с. ; [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://collectedpapers.com.ua/ru/hfs/p_geo/teaching_about_the_geosystems/geosistema-prirodne-yavishhe.

30. *Топчиев А. Г.* Пространственная организация географических комплексов и систем / А. Г. Топчиев. — К. ; Одесса : Высш. шк., 1988. — 187 с.

31. *Топчієв О. Г.* Основи суспільної географії : навч. посіб. / О. Г. Топчієв. — Одеса : Астропринт, 2001. — 560 с.

32. *Тютюнник Ю. Г.* Философия географии / Ю. Г. Тютюнник. — К. : Ун-т «Україна», 2011. — 204 с.

33. *Хакен Г.* Информация и самоорганизация. Макроскопический подход к сложным системам / Г. Хакен [пер. с англ.]. — М. : КомКнига, 2005. — 248 с.

34. *Шаблій О.* Суспільна географія : у 2-х кн. / О. Шаблій. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. — Кн. 1. — 814 с.; Кн. 2. — 706 с.

35. *Шаблій О. І.* Основи загальної суспільної географії: навч. посіб. / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ім. І. Франка, 2003. — 444 с.

36. *Шевчук Л. Т.* Соціальна географія : навч. посіб. / Л. Т. Шевчук. — К. : Знання, 2007. — 349 с.

37. *Штойко П. І.* Концепції природознавства : навч. посіб. / П. І. Штойко. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011.

38. *Ahlawat R.* Concept of Natural System in Physical Geography / R. Ahlawat [Electronic resource]. — Mode of access : http://ags.geography.du.ac.in/Study%20Materials_files.pdf.

39. *Capel H.* Filosofía y Ciencia en la Geografía contemporánea / H. Capel. — Barcelona : Ed. Barcanova, 1981. — 509 p.

40. *Chisholm M.* General Systems Theory and Geography / M. Chisholm [Electronic resource]. — Mode of access : http://www.jstor.org/stable/621371?seq=1#fndtn-page_thumbnails_tab_contents.

41. GEOG 101 : Physical Geography [Electronic resource]. — Mode of access : <http://hydro.nevada.edu/courses/geog101/notes/Chpt01.pdf>.

42. *Hanks R. R.* Encyclopedia of Geography Terms, Themes, and Concepts / R. R. Hanks. — Santa Barbara : ABC-CLIO, 2011. — 405 p.

43. Journal of Geographical Systems [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.scirp.org/journal/jgis>.

44. *Pidwirny M. Fundamentals of Physical Geography / M. Pidwirny [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.physicalgeography.net/fundamentals/contents.html>.*

45. *Rana L. Models, Theory and Systems Analysis in Geography / L. Rana [Electronic resource]. — Mode of access : http://ags.geography.du.ac.in/Study%20Materials_files/Lalita%20Rana_SC.pdf.*

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Подумайте над словами генія науки ХХ ст. А. Ейнштейна (A. Einstein, 1879—1955): *«Наука — це невпинна багатомісячна робота думки звести за допомогою системи всі явища нашого світу, що пізнаються»*. Проінтерпретуйте їх відповідно для географії?

2. Проаналізуйте думку Г. Галілея (G. de Galilei, 1564—1642): *«Той, хто хоче вирішувати питання природничих наук без допомоги математики, ставить нездійсненне завдання. Слід вимірювати те, що можна виміряти, і робити вимірним те, що таким не є»*. Яка роль математики у розвитку географії загалом і становленні системної методології зокрема?

3. Прочитайте розділ «Геосистема — природне явище» праці В. Сочави «Учение о геосистемах» [29]. Чому автор вважає, що *«Хоч геосистеми — природне явище, але при їхньому вивченні у вербальному та математичному описах беруться до уваги усі економічні та соціальні фактори, що впливають на їхню структуру та просторові особливості»* [29].

4. Ознайомтеся з розділом III «Структуризація і структурність географічних систем» праці В. Петліна «Системна природна географія» [25, с. 78—133]. У чому, на думку автора, полягає структурність географічних систем? Чому він вважає, що *«системна складність найбільш повно проявляється у поведінці територіальних систем»* [25, с. 8]?

5. Підготуйте есей за результатами аналізу розділу «Цілісність як метасинергетичний феномен» [24, с. 57—77] монографії В. Петліна «Синергетичні залежності в організації природних територіальних систем», зокрема щодо виникнення територіальної цілісності, механізму цілісної інтеграції, структурної територіальної цілісності, таксономічної цілісності.

6. Проаналізуйте статтю В. Палієнко «Системний підхід в географічних дослідженнях: динамічні передумови організованості геоморфосистем» [20]. Які особливості застосування системного підходу в геоморфології?

7. Ознайомтеся з підходами до вивчення географічних систем в англійській літературі [38, 40, 43—45]. На яких аспектах дослідження географічних систем наголошують автори? Чому теорія систем активно використовується у природничих географічних дослідженнях?

Запитання для самоперевірки

1. Які головні ознаки системи?
2. У чому полягає системність навколишнього світу?
3. Що розуміють під поняттям системний підхід?
4. Які рівні системності пізнання виділяє сучасна наука?
5. Перелічіть головні завдання загальної теорії систем.
6. Перелічіть головні принципи загальної теорії систем.
7. Яке практичне значення має системний аналіз?
8. Наведіть приклади ідеальних систем.
9. Що розуміють під поняттям структура системи?
10. Який зміст поняття емерджентність?
11. Що розуміють під поняттям гетерогенність системи?
12. У чому полягає проблема визначення меж системи?
13. Як класифікують системи за походженням?
14. Які способи самокерованості властиві системам?
15. Розкрийте сутність принципу функціонування в теорії геосистем.
16. Який зміст синергетики як міждисциплінарного напрямку науки?
17. Який внесок у розвиток системології здійснив К. фон Барталанфі?
18. Який внесок у розвиток системології здійснив А. Богданов?
19. Який зміст тектології як наукового напрямку?
20. У чому полягає сутність поняття геосистема?
21. У чому полягають емерджентні властивості геосистеми?
22. У чому полягає самоорганізованість геосистем?
23. Що розуміють під дисипативністю геосистем?

ГОЛОВНІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРИРОДНИЧОЇ ГЕОГРАФІЇ

Мета: ознайомлення із загальною системою природничо-географічного знання; висвітлення системної сутності природничо-географічної науки; засвоєння знань про традиційні і нові наукові напрямки природничої географії; формування навичок критичного аналізу новітніх прикладних досліджень природничої географії та їхнього впливу на розвиток теорії і методології науки.

Унаслідок вивчення теми студентові необхідно:

знати	• головні напрямки теоретизації природничої географії;• системне структурування природничої географії;• традиційні і нові напрямки природничої географії;• сучасну систему природничо-географічного знання;
вміти	• обґрунтувати доцільність розвитку конструктивних і прикладних природничо-географічних досліджень;• аргументувати вплив процесів інформатизації, глобалізації, збалансованого розвитку на формування нових напрямків природничої географії;
володіти	• базовими природничо-географічними знаннями в обсязі, необхідному для здійснення індивідуальних наукових пошуків.

Головні терміни та поняття: географічна оболонка, землезнавство, ландшафт, ландшафтна оболонка, ландшафтознавство, перцепційне ландшафтознавство, порівняльне землезнавство, природнича географія, природно-територіальний комплекс (система), фізична географія.

Завдання семінарського заняття

1. Науковий природничо-географічний дискурс. Проблема номінації наукового напрямку.
2. Проблема визначення загального об'єкта і предмета природничої географії.
3. Проаналізуйте і **доповніть (!)** додаток Г «Ієрархічні рівні системи наукового географічного знання (головні учення, теорії, концепції, гіпотези, категорії)». Доповнення представте у вигляді таблиці.

4. Аналіз чинних схем класифікації природничої географії. Головні проблеми системного структурування природничої географії.

5. Теоретико-методологічні проблеми розвитку базисних природничо-географічних наук.

6. Теоретико-методологічні проблеми розвитку конвергентних наук (конвергенція природничої географії та суміжних природничих наук).

7. Підготуйте наукознавчий текст із використанням рекомендованих головних понять і термінів на тему «Наукові парадигми природничої географії».

Дискусія на теми:

Виклики сучасного розвитку природничої географії.

Наукові напрямки природничої географії, що перебувають у «стагнації».

Екологізація природничих досліджень і розвиток традиційної природничої географії.

Роль природничої географії у посиленні національної безпеки.

Нові природничо-географічні відкриття у ХХІ ст.

Література

1. Адаменко О. М. Екологічна геоморфологія : підручник / О. М. Адаменко, Г. І. Рудько, І. П. Ковальчук. — Ів.-Франківськ, 2000.

2. Арманд Д. Л. Наука о ландшафте (Основы теории и логико-математические методы) / Д. Л. Арманд. — М. : Мысль, 1975. — 287 с.

3. Біланчин Я. М. Ґрунтознавство в Одеському університеті : короткий часопис, науково-практична проблематика, перспективи / Я. М. Біланчин // Вісн. Одес. нац. ун-ту. Сер. геогр. та геол. науки. — 2010. — Т. 15. — Вип. 5. — С. 40—46.

4. Біланюк В. І. Вплив трас магістральних трубопроводів на гірськокарпатські ландшафтні структури : автореф. дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.01 / В. І. Біланюк ; НАН України, Ін-т географії. — К., 1999. — 16 с.

5. Біланюк В. Наукові здобутки географічного факультету в 2001—2011 роках / В. Біланюк // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. геогр. — 2012. — Вип. 40. — Ч. 1. — С. 3—10.

6. Богущкий А. Про покривні лесово-ґрунтові товщі на терасах

Передкарпаття і Придністерського Поділля та алювіальне походження лесів / А. Богущкий, П. Волошин [та ін.] // Фізична географія і геоморфологія. — К., 2011. — Вип. 3(64). — С. 144—153.

7. *Влах М. Р.* Історія географії : навч. посіб. / М. Р. Влах. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. — 336 с.

8. *Гавриленко О. П.* Зближення географії та екології : теоретико-методологічні засади / О. П. Гавриленко // Фізична географія та геоморфологія. — 2015. — Вип. 3(79). — С. 5—10.

9. *Гаськевич В. Г.* Теоретичні основи і прикладні аспекти деградації ґрунтів Малого Полісся : автореф. дис. ... д-ра геогр. наук : 11.00.05 / В. Г. Гаськевич ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. — Львів, 2010. — 38 с.

10. Географічна наука в Національній академії наук України / [за ред. Л. Г. Руденка]. — К., 2009. — 240 с.

11. Географічна наука в нових соціально-економічних умовах розвитку України (за матеріалами наукового семінару) // УГЖ. — 2001. — № 1. — С. 3—37.

12. *Герасименко Н. П.* Розвиток зональних ландшафтів четвертинного періоду на території України : автореф. дис. ... д-ра геогр. наук : 11.00.04 / Н. П. Герасименко ; НАН України, Ін-т географії. — К., 2004. — 40 с.

13. *Гребінь В. В.* Регіональний ландшафтно-гідрологічний аналіз сучасного водного режиму річок України : автореф. дис. ... д-ра геогр. наук : 11.00.07 / В. В. Гребінь ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2010. — 32 с.

14. *Гришанков Г. Е.* Введение в физическую географию : предмет и метод : учеб. пособие / Г. Е. Гришанков. — К. : Знання, 2001. — 249 с.

15. *Гродзинський М. Д.* Пізнання ландшафту : місце і простір : монографія у 2-х т. / М. Д. Гродзинський. — К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2005. — Т. 1. — 432 с.; Т. 2. — 504 с.

16. *Гуцуляк В. М.* Ландшафтно-геохімічна екологія : монографія / В. М. Гуцуляк. — Чернівці : Рута, 1995. — 317 с.

17. *Даценко Л. М.* Основи геоінформаційних систем і технологій : навч. посіб. / Л. М. Даценко, В. І. Остроух. — К. : Картографія, 2012. — 184 с.

18. *Дмитрук О. Ю.* Ландшафтно-урбанізаційні системи : конструктивно-географічні основи оптимізації та управління : монографія / О. Ю. Дмитрук. — К. : Обрії, 2004. — 215 с.

19. *Дубіс Л. Ф.* Еоловий палеоморфогенез правобережної частини Українського Полісся : дис. ... д-ра геогр. наук : 11.00.04 / Л. Ф. Дубіс ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2012. — 497 с.
20. Землезнавство : підруч. для студ. вузів / [за ред. П. Г. Шищенка]. — К. : Либідь, 2000. — 464 с.
21. *Іванов Є.* Геоекологія Нововолинського гірничопромислового району / Є. Іванов, І. Ковальчук, О. Терещук. — Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Л. Українки, 2009. — 208 с.
22. *Іванов Є.* Ландшафти гірничопромислових територій : монографія / Є. Іванов. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — 334 с.
23. *Калесник С. В.* Общие географические закономерности Земли / С. В. Калесник. — М. : Мысль, 1970. — 283 с.
24. *Калесник С. В.* Проблемы физической географии / С. В. Калесник. — Л. : Наука, 1984. — 288 с.
25. *Кирильчук А. А.* Дерново-карбонатні ґрунти (рендзини) Малого Полісся : монографія / А. А. Кирильчук, С. П. Позняк. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2004. — 180 с.
26. *Кіптенко В. К.* Географія в інформаційному суспільстві / В. К. Кіптенко. — К. : ВГЛ «Обрії», 2008. — 276 с.
27. *Ковалев А. П.* Ландшафт как сам по себе и для человека : монографія / А. П. Ковалев. — Х. : Бурун Книга, 2009. — 928 с.
28. *Ковальов А. П.* Географічний ландшафт : науковий, естетичний і феноменологічний аспекти / А. П. Ковальов. — Х. : Екограф, 2005. — 388 с.
29. *Ковальчук І.* Географічна наука у Львові за роки незалежності України : структура, наукові школи // Географічна наука і практика: виклики епохи [міжнар. наук. конф. присвячена 130-річчю географії у Львів. ун-ті (Львів, 16—18 травня 2013 р.)]. — Т. 1. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2013. — С. 12—17.
30. *Ковальчук І.* Екологія : підручник / І. Ковальчук, В. Робак. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. — 325 с.
31. *Ковальчук І.* Прикладна гідроекологія : навч. посіб. / І. П. Ковальчук, Я. Каганов, Р. Сливка. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2000. — 228 с.
32. *Ковальчук І. П.* Регіональний еколого-геоморфологічний аналіз / І. П. Ковальчук. — Львів : Ін-т українознавства, 1997. — 440 с.
33. *Комлев О. О.* Значення палеогеоморфології для розвитку теорії геоморфології і загальної теорії Землі / О. О. Комлев //

Географічна наука і практика: виклики епохи: матеріали міжнар. наук. конф., присвяченої 130-річчю географії у Львів. ун-ті (м. Львів, 16—18 травня 2013 р.). — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2013. — С. 35—39.

34. *Котляков В. М.* Роль Об'єднаної наукової ради з фундаментальних географічних проблем МААН в об'єднанні зусиль щодо вирішення актуальних завдань географії / В. М. Котляков [та ін.] // УГЖ. — 2013. — № 4. — С. 4—8.

35. *Круглов І. С.* Базова геосистема (Б-ГЕС) як інтегруючий об'єкт трансдисциплінарної геоєкології / І. С. Круглов // // Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Сер. геогр. — Тернопіль : СМП «Тайп». — № 2. (вип. 41). — 2016. — С. 168—178.

36. *Кукурудза С. І.* Метризація природного середовища як актуальна природно-географічна проблема / С. І. Кукурудза // УГЖ. — 2013. — № 3. — С. 16—20.

37. *Ландшафти і сучасність : зб. наук. праць / [уклад. В. М. Пашенко, Г. І. Денисик ; ред. П. Г. Шищенко [та ін.]].* — К. ; Вінниця : Гіпаніс, 2000. — 288 с.

38. *Лісовський С. А.* Суспільство і природа : баланс інтересів на теренах України / С. А. Лісовський [відп. ред. Л. Г. Руденко]. — Житомир : Полісся, 2009. — 300 с.

39. *Маруняк Є. О.* Сучасна європейська географія : напрями розвитку / Є. О. Маруняк // УГЖ. — 2010. — № 2. — С. 69—74.

40. *Мельник А. В.* Основа регіонального еколого-ландшафтознавчого аналізу / А. В. Мельник. — [2-ге вид.]. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка 2002. — 229 с.

41. *Мельник А. В.* Польове ландшафтне картування : система термінів і понять / А. В. Мельник. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2014. — 92 с.

42. *Мигунова Е. С.* Лесная топология, школа В. В. Докучаева и вопросы географии / Е. С. Мигунова. — Х. : Новое слово, 2009. — 302 с.

43. *Міхелі С. В.* Основи ландшафтознавства / С. В. Міхелі. — К. ; Кам'янець-Подільський : Абетка-Нова, 2002. — 184 с.

44. Наукові відділи Інституту географії НАН України // УГЖ. — 2011. — № 3. — С. 4—19.

45. Новые географические знания и направления исследований : сб. науч. трудов. — К., 2006. — 326 с.

46. *Ободовський О. Г.* Регіональний гідролого-екологічний аналіз руслових процесів : автореф. дис. ... д-ра геогр. наук :

11.00.07 / О. Г. Ободовський. — К., 2002. — 31 с.

47. *Палієнко В. П.* Сучасні напрями пошукових морфоструктурних і неотектонічних досліджень / В. П. Палієнко // УГЖ. — 2014. — № 4. — С. 17—21.

48. *Паньків З. П.* Еволюція землекористування в Україні: монографія / З. П. Паньків. — Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2012. — 188 с.

49. *Пащенко В. М.* Методологічні, теоретичні й метатеоретичні новації в природничо-географічних науках / В. М. Пащенко // УГЖ. — 2001. — № 3. — С. 39—45.

50. *Петлін В. М.* Конструктивна географія / В. М. Петлін. — Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. — 544 с.

51. *Петлін В. М.* Методологія та методика ландшафтознавчих експериментальних досліджень / В. М. Петлін. — Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. — 400 с.

52. *Петлін В. М.* Синергетика ландшафту / В. М. Петлін. — Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005. — 205 с.

53. *Петлін В. М.* Стан і перспективи розвитку природничої географії / В. М. Петлін // УГЖ. — 2010. — № 2. — С. 14—21.

54. *Позаченюк Е. А.* Перспективы и современное состояние геоэкспертологии / Е. А. Позаченюк // УГЖ. — 2010. — № 2. — С. 54—59.

55. *Позняк С.* Роль кафедри ґрунтознавства і географії ґрунтів у становленні наукової школи ґрунтознавства Західного регіону України / С. Позняк, О. Бонішко // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. геогр. — 2012. — Вип. 40. — Ч. 1. — С. 63—77.

56. *Позняк С. П.* Ґрунтознавство і географія ґрунтів: підручн. у двох част. / С. П. Позняк. — Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2010. — Ч. 1. — 270 с.; Ч. 2. — 286 с.

57. *Половка С. Г.* Перехрестя природничих наук / С. Г. Половка, О. А. Половка // Геополитика и экогеодинамика. — 2013. — Т. 19. — Вип. 4. — С. 119—132.

58. *Рідуш Б. Т.* Палеогеографічні реконструкції природних умов пізнього кайнозою півдня Східної Європи за результатами досліджень відкладів печер: автореф. дис. ... д-ра геогр. наук: 11.00.04 / Б. Т. Рідуш; НАН України, Ін-т географії. — К., 2013. — 44 с.

59. *Самойленко В. М.* Географічні інформаційні системи та технології: підручник / В. М. Самойленко. — К.: Ніка-центр, 2010. — 448 с.

60. *Самойленко В. М.* Проектування ГІС: підручник /

В. М. Самойленко, Л. М. Даценко, І. О. Діброва. — К. : Принт Сервіс, 2015. — 256 с.

61. *Сніжко С. І.* Теорія і методи аналізу регіональних гідрохімічних систем : автореф. дис. ... д-ра геогр. наук : 11.00.07 / С. І. Сніжко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2002. — 30 с.

62. *Стаффорд Е.* Уздовж Амазонки. 860 днів. Нemoжливе завдання. Неймовірна подорож / Е. Стаффорд [пер. з англ. А. Бондар]. — К. : Темпора, 2012. — 278 с.

63. *Стецюк В. В.* Екологічна геоморфологія України : навч. посіб. / В. В. Стецюк, Г. І. Рудько, Т. І. Ткаченко. — К. : Слово, 2010. — 368 с.

64. *Топчиев А. Г.* Геоэкология : географический основы природопользования / А. Г. Топчиев. — Одесса : Астропринт, 1996. — 392 с.

65. *Хільчевський В. К.* Основи гідрохімії : підручник / В. К. Хільчевський, В. І. Осадчий, С. М. Курило. — К. : Ніка-центр, 2012. — 312 с.

66. *Царик Л.* Напрямки наукових досліджень викладачів географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету (до 25 річчя створення факультету) / Л. Царик, А. Кузишин // Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Сер. геогр. — Тернопіль : СМП «Тайп». — № 1. — Вип. 38. — 2015. — С. 261—264.

67. *Царик Л. П.* Еколого-географічний аналіз і оцінювання території : теорія та практика (на матеріалах Тернопільської області) / Л. П. Царик. — Тернопіль : Навч. книга — Богдан, 2006. — 256 с.

68. *Швебс Г. И.* Введение в эниогеографию / Г. И. Швебс. — Кн. 1. : Эниоземлеведение. — Одесса, 2000. — 254 с.

69. *Шищенко П. Г.* Прикладная физическая география / П. Г. Шищенко. — К. : Высш. шк., 1988. — 192 с.

70. *Ющенко Ю. С.* Геогідроморфологічні закономірності розвитку русел / Ю. С. Ющенко. — Чернівці : Рута, 2005. — 320 с.

71. *Bogacki M.* Geomorfologia ekologiczna systemów fluwialnych. Zagadnienia teoretyczne i metodyczne / M. Bogacki, I. Kowalczuk. — Warszawa : Wydawnictwo Akademickie DIALOG, 2000. — 122 s.

72. Department of Geography King's College London [Electronic resource]. — Mode of access : <https://www.kcl.ac.uk>.

73. *Gleason C.* Hydraulic geometry of natural rivers a review and future directions / C. Gleason [Electronic resource]. — Mode of

access : <http://ppg.sagepub.com/content/39/3/337.abstract>.

74. *Holden J.* An Introduction to Physical Geography and the Environment / J. Holden. [3th edition]. — N.Y. : Pearson, 2012. — 904 p.

75. Journal of Geographical Systems [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.scirp.org/journal/jgis>.

76. *Pidwirny M.* Fundamentals of Physical Geography / M. Pidwirny [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.physicalgeography.net/fundamentals/contents.html>.

77. *Sala M.* Main Stages of Development of Geography / M. Sala [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.eolss.net/sample-chapters/c01/e6-14-01-01.pdf>.

78. *Sala M.* Foundations of Geography / M. Sala [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.eolss.net>.

79. *Sinka R.* The Appearance of a New Phenomenon in Geographic thinking: the Influence of ICT / R. Sinka [Electronic resource]. — Mode of access : <https://netcom.revues.org/908>.

80. *Trift N.* The future of geography / N. Trift // Geoforum. — 2002. — № 3. — P. 291—298.

81. *Vayda A.* New Directions in Ecology and Ecological Anthropology / A. Vayda, B. McCay [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.an>.

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Ознайомтеся з напрямками природничо-географічних досліджень Інституту географії НАН України [10, 11, 39, 45]. Які з них комерційно затребувані й чому?

2. Прочитайте статтю В. Петліна «Стан і перспективи розвитку природничої географії» [53]. Чому автор вважає, що генеральним напрямком розвитку природничої географії є *«дослідження механізмів, які забезпечують гармонійне існування географічних систем на всіх щаблях їх ієрархічного підпорядкування — від найменшої ландшафтної фації до географічної оболонки в цілому»* [53, с. 19]?

3. Проаналізуйте англомовні публікації з проблематики сучасних природничо-географічних досліджень [71—81]. Які напрямки досліджень домінують?

4. Ознайомтеся з переліком наукових напрямків і дисциплін Відділення географії Королівського коледжу Лондона (Department of Geography King's College London) [72]. Які нові природничо-географічні напрямки там розвиваються?

5. Обґрунтуйте слова засновника сучасної космонавтики К. Ціолковського (1857—1935): *«Усі наші знання — минулі, сучасні та майбутні — ніщо в порівнянні з тим, про що ми ніколи не дізнаємося»*.

6. Проаналізуйте сутність критичних зауважень Д. Арманда до «Короткого зведення загальних географічних закономірностей Землі» С. Калесніка (1970) [2].

7. Визначіть напрямки сучасних природничо-географічних досліджень в Україні [1, 3—6, 9, 10, 12, 13, 15—19, 21, 22, 25, 27—33, 35, 36, 40—43, 46, 48—56, 58—61, 63—70].

Запитання для самоперевірки

1. Який обсяг і зміст понять землезнавство, фізична географія, природнича географія, ландшафтознавство?

2. Що є загальним об'єктом дослідження природничої географії?

3. Які конкретні об'єкти досліджує природнича географія?

4. Які головні критерії структурування природничої географії?

5. Перелічіть традиційні напрямки досліджень природничої географії.

6. Перелічіть нові напрямки досліджень природничої географії.

7. У чому полягає сутність описової парадигми природничої географії?

8. У чому полягає сутність ландшафтної парадигми природничої географії?

9. У чому полягає сутність функціональної парадигми природничої географії?

10. У чому полягає сутність перцепційного ландшафтознавства?

11. Перелічіть міждисциплінарні напрямки природничої географії.

12. Перелічіть шляхи екологізації природничо-географічних досліджень.

13. Визначіть взаємозв'язок географії і парадигми збалансованого розвитку.

14. Визначіть взаємозв'язок географії і парадигми ноосферного розвитку.

Тема 8

ГОЛОВНІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ

Мета: ознайомлення із загальною системою суспільно-географічного знання; висвітлення системної сутності суспільно-географічної науки; засвоєння знань про традиційні і нові наукові напрямки суспільної географії; формування навичок критичного аналізу новітніх теоретичних і прикладних досліджень у суспільній географії.

Унаслідок вивчення теми студентів необхідно:

знати	• головні напрямки теоретизації суспільної географії;• системне структурування суспільної географії;• сучасну систему суспільно-географічного знання;• традиційні і нові напрямки розвитку суспільної географії;
вміти	• обґрунтувати доцільність розвитку прикладних суспільно-географічних досліджень;• аргументувати вплив процесів інформатизації, збалансованого розвитку, глобалізації на формування нових напрямків суспільної географії;
володіти	• базовими суспільно-географічними знаннями в обов'язі, необхідному для здійснення індивідуальних наукових пошуків.

Головні терміни і поняття: антропогеографія, географія людини, геопросторова (територіальна, геоторіальна) організація суспільства, гуманітарна географія, гуманістична географія, економічна географія, економічна і соціальна географія, камеральна статистика, нова економічна географія, нова суспільна географія — географія інформаційного суспільства, політична арифметика, соціально-економічна географія, суспільна географія, географія суспільства, соціоносферна географія, статистика, суспільно-географічний комплекс (система), суспільство.

Завдання семінарського заняття

1. Науковий суспільно-географічний дискурс. Проблема номінації наукового напрямку.

2. Проблема визначення об'єкта і предмета суспільної географії.

3. Проаналізуйте і **доповніть** (!) додаток Г «Ієрархічні рівні системи наукового географічного знання (головні учення, теорії, концепції, гіпотези, категорії)». Доповнення представте у вигляді таблиці.

4. Головні закони суспільної географії.

5. Аналіз чинних схем класифікації суспільної географії. Головні проблеми системного структурування суспільної географії.

6. Теоретико-методологічні проблеми розвитку базисних суспільно-географічних наук.

7. Теоретико-методологічні проблеми розвитку конвергентних наук (конвергенція суспільної географії і суміжних суспільних наук, конвергенція природничої і суспільної географії, конвергенція географії і суміжних наук).

8. Підготуйте наукознавчий текст із використанням рекомендованих головних понять і термінів на тему «Наукові парадигми суспільної географії».

Дискусія на теми:

Інновації та інноватори у суспільній географії.

Трансформація тематики і методики суспільно-географічних досліджень.

Виклики сучасного розвитку людства та їхній відголос у суспільній географії.

Роль суспільної географії у посиленні національної безпеки.

Література

1. *Алаев Э. Б.* Социально-экономическая география : понятийно-терминологический словарь / Э. Б. Алаев. — М. : Мысль, 1983. — 300 с.

2. *Балабанов Г. В.* Развитие теоретических засад суспільної географії в умовах ринкових перетворень / Г. В. Балабанов [та ін.] // УГЖ. — 2001. — № 3. — С. 69—79.

3. *Білецький М. І.* Соціальна географія : навч. посіб. / М. І. Білецький, І. В. Ванда, Л. І. Котик. — [2-ге вид., доп]. — Львів : Простір-М, 2015. — 468 с.

4. *Блій де Г.* Географія : світи, регіони, концепти / Г. де Блій, П. Муллер ; [пер. з англ. ; передмова та розділ «Україна» О. І. Шабля]. — К. : Либідь, 2004. — 740 с.

5. *Ващенко О.* До історіографії питання про предмет економіко-географічної науки / О. Ващенко // Новітня українська сус-

пільна географія : хрестоматія / [упоряд. та автор бібліогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — С. 847—853.

6. *Влах М. Р.* Історія географії : навч. посіб. / М. Р. Влах. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. — 336 с.

7. Географічна наука в Національній академії наук України / [за ред. Л. Г. Руденка]. — К., 2009. — 240 с.

8. Географічна наука в нових соціально-економічних умовах розвитку України (за матеріалами наукового семінару) // УГЖ. — 2001. — № 1. — С. 3—37.

9. *Голиков А. П.* Вступ до економічної і соціальної географії : навч. посіб. / А. П. Голиков, Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. — К. : Либідь, 1997. — 316 с.

10. *Грицевич В. С.* Наногеографічний погляд на життєвий і творчий шлях Степана Рудницького / В. С. Грицевич // Часопис соціально-економічної географії. — №3 (2). — Х. : Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2007. — С. 24—26.

11. *Гудзеляк І. І.* Географія населення : навч. посіб. / І. І. Гудзеляк. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2008. — 232 с.

12. *Гукалова І. В.* Якість життя населення України : суспільно-географічна концептуалізація : монографія / І. В. Гукалова. — К. : Друкарня МВС України, 2009. — 346 с.

13. *Джаман В. О.* Регіональні системи розселення : демографічні аспекти : монографія / В. О. Джаман. — Чернівці : Рута, 2003. — 392 с.

14. *Дністрянський М.* Про необхідність нового погляду на предмет суспільної географії / М. Дністрянський // Українська географія : сучасні виклики. Зб. наук. праць у 3-х т. — К. : Прінт-Сервіс, 2016. — Т. 1. — С. 26—28.

15. *Дністрянський М. С.* Геополітика : навч. посіб. / М. С. Дністрянський. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. — 436 с.

16. *Дністрянський М. С.* Етнополітична географія України : проблеми теорії, методології, практики : монографія / М. С. Дністрянський. — Львів : Літопис ; Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. — 490 с.

17. *Дністрянський М. С.* Політична географія та геополітика України : навч. посіб. / М. С. Дністрянський. — Тернопіль : Навч. книга — Богдан, 2010. — 344 с.

18. *Жупанський Я. І.* Історія географії в Україні : посібник / Я. І. Жупанський. — Львів : Світ, 1997. — 262 с.

19. *Заставецька О.* Суспільна географія – новий погляд на проблему / *О. Заставецька, Я. Мариняк* // *Історія української географії. Всеукр. наук.-теор. часопис.* — Тернопіль, 2001. — Вип. 3. — С. 62—68.
20. *Заставний Ф. Д.* Географія України / *Ф. Д. Заставний.* — Львів : Світ, 1994. — 472 с.
21. Інститут нелінійної географії [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://sacredgeography.info>.
22. *Кисельов Ю. О.* Основи геософії: проблеми теорії та методології: монографія / *Ю. О. Кисельов.* — Луганськ : ДЗ ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2011. — 208 с.
23. *Кіптенко В. К.* Географія в інформаційному суспільстві / *В. К. Кіптенко.* — К. : ВГЛ «Обрії», 2008. — 276 с.
24. *Книш М.* Становлення глобалістики як науки / *М. Книш, Л. Котик* // *Львівська суспільно-географічна школа : історія, теорія, українознавчі студії: матеріали Всеукр. наук. конф. з участю закорд. учених, присвяченої 70-річчю к-ри екон. і соц. геогр ЛНУ ім. І. Франка (м. Львів, 19—20 листопада 2015 р.)* / [відп. ред. : проф. *О. І. Шаблій*]. — Львів : ЛНУ, 2015. — С. 343—356.
25. *Ковальчук І.* Географічна наука у Львові за роки незалежності України: структура, наукові школи // *Географічна наука і практика: виклики епохи [міжнар. наук. конф. присвячена 130-річчю географії у Львів. ун-ті (Львів, 16—18 травня 2013 р.)]*. — Т. 1. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2013. — С. 12—17.
26. *Круль В. П.* Ретроспективна географія з основами етнографії: навч. посіб. / *В. П. Круль.* — Чернівці : Родовід, 2014. — 296 с.
27. *Лозинський Р. М.* Мовна ситуація в Україні (суспільно-географічний погляд): монографія / *Р. М. Лозинський.* — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. — 502 с.
28. *Любіцева О. О.* Географія релігій: навч. посіб. / *О. О. Любіцева, С. В. Павлов, К. В. Мезенцев.* — К. : АртЕк, 1998. — 504 с.
29. *Маруняк Є. О.* Сучасна європейська географія: напрями розвитку / *Є. О. Маруняк* // *УГЖ.* — 2010. — № 2. — С. 69—74.
30. *Матвієнко-Гарнага Ф.* Завдання, предмет і метода економічної географії / *Ф. Матвієнко-Гарнага* // *Новітня українська суспільна географія: хрестоматія* / [упоряд. та автор бібліогр. статей проф. *О. Шаблій*]. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — С. 746—765.
31. *Мезенцев К.* Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація: монографія / *К. Мезенцев,*

Г. Підгрушний, Н. Мезенцева. — К., 2014. — 132 с.

32. *Мезенцева Н. І.* Науково-дослідницький практикум з суспільної географії : навч.-метод. видання / Н. І. Мезенцева, К. В. Мезенцев. — К. : ДП «Прінт Сервіс», 2014. — 47 с.

33. Наукові відділи Інституту географії НАН України // УГЖ. — 2011. — № 3. — С. 4—19.

34. *Немець К.* Суспільна географія : проблеми і нові горизонти / К. Немець // Часопис соціально-економічної географії. — 2006. — Вип. 1. — С. 60—69.

35. *Немець Л. М.* Просторова організація соціально-географічних процесів в Україні : монографія / Л. М. Немець, Я. Б. Олійник, К. А. Немець. — Х. : РВВ ХНУ, 2003. — 160 с.

36. Новітня українська суспільна географія : хрестоматія / [упор. та автор біогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — 1008 с.

37. *Олійник Я. Б.* Вступ до соціальної географії : навч. посіб. / Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. — К. : Знання, 2000. — 204 с.

38. *Олійник Я.* Регіональний вимір розвитку української суспільної географії / Я. Олійник // Львівська суспільно-географічна школа : історія, теорія, українознавчі студії : матеріали Всеукр. наук. конф. з участю закорд. учених, присвяченої 70-річчю к-ри екон. і соц. геогр ЛНУ ім. І. Франка (м. Львів, 19—20 листопада 2015 р.) / [відп. ред. : проф. О. І. Шаблій]. — Львів : ЛНУ, 2015. — С. 7—17.

39. *Олійник Я. Б.* Розвиток методологічних основ сучасної української суспільної географії / Я. Б. Олійник, С. М. Шевчук // Економічна та соціальна географія : наук. зб. / [ред. кол. : С. І. Ішук, (відп. ред.) та ін.]. — 2011. — Вип. 63. — С. 3—18.

40. *Паламарчук М. М.* Економічна і соціальна географія України з основами теорії : посіб. для викладачів економічних і географічних факультетів вузів, наукових працівників, аспірантів / М. М. Паламарчук, О. М. Паламарчук. — К. : Знання, 1998. — 416 с.

41. *Підгрушний Г. П.* Промисловість і регіональний розвиток України / Г. П. Підгрушний. — К. : Ін-т географії НАН України, 2009. — 300 с.

42. *Пістун М. Д.* Історія розвитку кафедри економічної і соціальної географії / М. Д. Пістун, Я. Б. Олійник // Економічна та соціальна географія. — К., 1999. — Вип. 48. — С. 4—9.

43. *Пістун М. Д.* Основи теорії суспільної географії / М. Д. Пістун. — К. : Вища шк., 1996. — 231 с.

44. *Пістун М. Д.* Розвиток суспільної географії в Україні у ХХ — на початку ХХІ сторіччя / М. Д. Пістун. — К. : ВЦ Київ. нац. ун-ту, 2009. — 112 с.
45. Політична географія і геополітика : навч. посіб. / Б. П. Яценко, В. І. Стафійчук, Ю. С. Брайчевський та ін. ; [за ред. Б. П. Яценка]. — К. : Либідь, 2007. — 255 с.
46. *Ровенчак І. І.* Географія культури : проблеми теорії, методології та методики дослідження : монографія / І. І. Ровенчак. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. — 240 с.
47. *Руденко В. П.* Географія природно-ресурсного потенціалу України. У 3-х ч. : підручник / В. П. Руденко. — Чернівці : ЧНУ, 2010. — 552 с.
48. *Садовський В.* Предмет і метода економічної географії / В. Садовський // Новітня українська суспільна географія : хрестоматія / [упоряд. та автор бібліогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — С. 483—490.
49. *Синявський А.* Методологія економгеографії (основні питання) і схематичний нарис програми / А. Синявський // Новітня українська суспільна географія : хрестоматія / [упоряд. та автор бібліогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — С. 691—719.
50. Словник-довідник з економічної географії / [наук. ред. В. Г. Щабельська]. — Х. : Основа, 2004. — 108 с.
51. *Смирнов І. Г.* Геологістика як напрям суспільно-географічної науки / І. Г. Смирнов // УГЖ. — 2000. — № 4. — С. 18—22.
52. *Смирнов І. Г.* Логістичний напрям в суспільній географії : теорія і практика досліджень : автореф. дис. ... д-ра геогр. наук : 11.00.02 / І. Г. Смирнов ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2004. — 33 с.
53. *Тимошенко В.* Характер і завдання економічної географії / В. Тимошенко // Новітня українська суспільна географія : хрестоматія / [упоряд. та автор бібліогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — С. 522—534.
54. *Топчієв О. Г.* Основи суспільної географії : навч. посіб. / О. Г. Топчієв. — Одеса : Астропринт, 2009. — 544 с.
55. *Топчієв О. Г.* Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики : навч. посіб. / О. Г. Топчієв. — Одеса : Астропринт, 2005. — 632 с.
56. *Хаггет П.* Пространственный анализ в экономической географии / П. Хаггет [пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1968. — 392 с.

57. *Шаблій О.* Львівська суспільно-географічна школа : дискусійні питання зародження та становлення і сучасні проблеми розвитку / О. Шаблій // Львівська суспільно-географічна школа : історія, теорія, українознавчі студії : матеріали Всеукр. наук. конф. з участю закорд. учених, присвяченої 70-річчю к-ри екон. і соц. геогр. ЛНУ ім. І. Франка (м. Львів, 19—20 листопада 2015 р.) / [відп. ред. : проф. О. І. Шаблій]. — Львів : ЛНУ, 2015. — С. 17—31.
58. *Шаблій О.* Суспільна географія : у 2-х кн. / О. Шаблій. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. — Кн. 1. — 814 с.; Кн. 2. — 706 с.
59. *Шаблій О. І.* Основи загальної суспільної географії : навч. посіб. / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ім. І. Франка, 2003. — 444 с.
60. *Шаблій О. І.* Фундаментальні об'єкти дослідження суспільної географії у класичному, некласичному і постнекласичному вимірах / О. І. Шаблій // Україна : географічні проблеми сталого розвитку : зб. наук. праць. — К. : Обрії, 2004. — С. 96—107.
61. *Шарьгин М. Д.* Современные проблемы экономической и социальной географии / М. Д. Шарьгин. — Пермь : ПГУ, 2008. — 427 с.
62. *Шевчук Л. Т.* Соціальна географія : навч. посіб. / Л. Т. Шевчук. — К. : Знання, 2007. — 349 с.
63. *Шевчук С. М.* Суспільна географія в Україні (теорія та практика досліджень) : монографія / С. М. Шевчук. — Полтава : ТОВ «АСМІ», 2017. — 481 с.
64. *Штойко П. І.* Теоретичні концепти становлення новітньої української географії : автореф. дис. ... д-ра геогр. наук : 11.00.11 / П. І. Штойко. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2013. — 36 с.
65. *Яворська В.* Формування геодемографії як нової міждисциплінарної предметної області / В. Яворська // Часопис соціально-економічної географії. — 2014. — Вип. 17(2). — С. 41—46.
66. *Aitken S.* Approaches to Human Geography / S. Aitken, G. Valentine. — L. : Sage Publications, 2006. — 360 p.
67. *Castree N.* A Dictionary of Human Geography / N. Castree, R. Kitchin, A. Rogers. — Oxford : Oxford University Press, 2013. — 592 p.
68. *Clifford J. N.* Key Concepts in Geography // N. J. Clifford [et al.]. — [second edition] — L. : Sage Publications, 2009. — 480 p.
69. *Cloke P.* Introducing Human Geography / P. Cloce, P. Crang. — [3th ed.]. — N.Y. : Routledge, 2013. — 1088 p.
70. Department of Geography King's College London [Electronic resource]. — Mode of access : <https://www.kcl.ac.uk>.

71. *Fellmann J.* Human Geography : Landscapes of human activities / J. Fellmann, A. Getis, J. Getis ; [10th ed.]. — Boston : McGraw Hill, 2009. — 546 p.

72. *Fik T. J.* The Geography of Economic Development. Regional Changes, Global Challenges / N. J. Fik ; [2th ed.]. — Boston, 2000. — 294 p.

73. *Gary L.* Geography in America at the Dawn of the 21st Century / L. Gary, G. Willmott, C. Willmott. — Oxford : Oxford University Press, 2003. — 842 p.

74. *Gregory D.* Areal Differentiation and Post-Modern Human Geography / D. Gregory [Electronic resource]. — Mode of access : http://apcg.uoregon.edu/amarcus/geog620/Readings/Gregory_1989_Areal_differentiation.pdf.

75. International Encyclopedia of Human Geography in 12 volumes. — Amsterdam : Elsevier, 2009.

76. *Sala M.* Main Stages of Development of Geography / M. Sala [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.eolss.net>.

77. The Dictionary of Human Geography / [ed. by D. Gregory [et al.]]. — [5th ed.]. — Oxford : A John Wiley & Sons Ltd, 2009. — 1072 p.

78. The University of British Columbia (Vancouver, Canada) : Department of Geography [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.geog.ubc.ca>.

Завдання і вправи для самостійної роботи

1. Проаналізуйте цитату з передмови до монографії О. Шаблія «Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії»: «*Суспільна географія, як і географічна наука загалом, є древною і вічно молодю сферою знання*». Доведіть цю думку.

2. Прочитайте статтю Є. Маруняк «Сучасна європейська географія: напрямки розвитку» [29]. Які спільні та відмінні риси розвитку суспільної географії в Україні та країнах Західної Європи?

3. Перегляньте веб-сайт одного з університетів Великої Британії чи Канади [70, 78], де вивчають суспільну географію. Які нові напрямки суспільно-географічних досліджень там розвиваються?

4. Подумайте, що може стати брендом постмодерної української суспільної географії? Яка рекламна кампанія стимулюватиме громадський інтерес до суспільно-географічних досліджень? Ребрендинг яких суспільно-географічних тематик / методик / наукових напрямків / наукових шкіл доцільний і чому?

5. Проаналізуйте особливості функціонування суспільно-географічних наукових шкіл в Україні [2, 6, 18, 25, 38, 39, 42, 44, 57, 58, 59].

6. Ознайомтеся із веб-сайтом мистецько-наукової ініціативи «Інститут нелінійної географії» [21]. Яка роль ініціативи у популяризації нових напрямків географічних досліджень? У чому полягає відмінність наукових підходів лінійної та нелінійної географії?

Запитання для самоперевірки

1. Який обсяг і зміст понять соціально-економічна географія, суспільна географія, географія людини?

2. Що є загальним об'єктом дослідження суспільної географії?

3. Які конкретні об'єкти досліджує суспільна географія?

4. Що є предметом дослідження суспільної географії?

5. Які головні критерії структурування суспільної географії?

6. Перелічіть традиційні напрямки досліджень суспільної географії.

7. Перелічіть нові напрямки досліджень суспільної географії.

8. Розкрийте теоретичні засади геопоетики.

9. Визначіть головні етапи становлення глобалістики в Україні.

10. Розкрийте зміст геоімагології як нового напрямку суспільної географії.

11. З'ясуйте прикладні аспекти геософії.

12. У чому полягає актуальність розвитку географії якості життя?

13. Розкрийте зміст геологістики як нового міждисциплінарного напрямку суспільної географії.

14. Перелічіть напрямки галузевих інноваційних досліджень сучасної географічної науки.

15. Перелічіть напрямки інтеграційних інноваційних досліджень сучасної географічної науки.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ

Тематика

Тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань — «Поняттєво-термінологічна система однієї із категорій географічної науки» (за вибором студента з нижче поданого переліку).

Категорії географічної науки

1. Азональність.
2. Антропогенний ландшафт.
3. Вернакулярна ідентичність.
4. Геоглобалістика.
5. Географічна експертиза.
6. Географічна закономірність.
7. Географічна зональність.
8. Географічна культура.
9. Географічна оболонка.
10. Географічна оцінка.
11. Географічна периферія.
12. Географічна поясність.
13. Географічна форма руху матерії.
14. Географічне країнознавство.
15. Географічне мислення.
16. Географічне положення.
17. Географічне прогнозування.
18. Географічне середовище.
19. Географічний закон.
20. Географічний моніторинг.
21. Географічний образ.
22. Географічний центр.
23. Геоекономіка.
24. Геометод.
25. Геополітика.
26. Геопростір.
27. Геопросторові межі.
28. Геосистема.
29. Геосистемні зв'язки.
30. Геосоціологія.
31. Геостратегія.
32. Геотехнічна система.

33. Геочас.
34. Гео-часопростір.
35. Диференціація географії.
36. Діалектика пізнання.
37. Етногенез і націогенез.
38. Ємність території.
39. Збалансований розвиток.
40. Інтеграція географії.
41. Культурний ландшафт.
42. Ландшафт.
43. Ландшафтознавство.
44. Метагеографія.
45. Наукова модель.
46. Наукова проблема.
47. Нелінійна географія.
48. Природно-географічне районування.
49. Природно-ресурсний потенціал.
50. Природно-територіальний комплекс.
51. Природокористування.
52. Просторовий розвиток.
53. Регіон.
54. Регіоналістика.
55. Регіональна політика.
56. Ресурсний цикл.
57. Ритмічність географічної оболонки.
58. Світове господарство.
59. Секторність географічної оболонки.
60. Стійкість геосистеми.
61. Суспільно-географічне районування.
62. Теоретична географія.
63. Територіальна ідентичність.
64. Територіальне поєднання природних ресурсів.
65. Територія.
66. Цивілізація.
67. Циклічність географічної оболонки.
68. Цілісність географічної оболонки.

Структура

Тематика індивідуального навчально-дослідного завдання (ІНДЗ) пов'язана з тематикою магістерських досліджень студентів і полягає у здійсненні термінологічного аналізу одного із його головних понять.

Метод термінологічного аналізу, який був започаткований у лінгвістиці, з часом збагатився прийомами логіки, семіотики і став успішно впроваджуватися у багатьох галузях науки. Він передбачає вивчення історії становлення та розвитку понять, розкриття взаємодії термінів, визначення їхнього місця у понятійному апараті наукового дослідження.

Головні вимоги термінологічного аналізу:

- у процесі аналізу потрібно йти не від терміна до пояснення фактів, а навпаки, самі терміни пояснювати умовами, в яких вони створювалися;
- дотримання багатовекторності, тобто врахування різних джерел у формуванні терміна, його багатозначності у конкретному дослідженні;
- аналіз терміна у контексті історії його становлення, розвитку, зміни змісту у зв'язку зі зміною історичної дійсності;
- виокремлення об'єктивного змісту терміна від його суб'єктивних зміщень.

Етапи термінологічного аналізу:

1. Цільове вивчення термінів, які становлять тематичну групу. Визначення родового терміна і термінів, які йому підпорядковані. Для пошуку сучасних термінів використовують літературу за темою дослідження, словники, довідники та інші праці щодо означення окремих термінів, встановлення їхньої взаємовідповідності, логічності.

2. Етимологічний аналіз, мета якого полягає у встановленні початкового значення слова (або слів), яке стало терміном. У процесі етимологічного аналізу слід розглядати мовне довілля, у якому відбувалося становлення терміна. Це дозволяє розкрити його глибинний зміст та шляхи подальшого розвитку. Етимологічним матеріалом потрібно користуватися досить виважено та обережно, адже існує загроза етимологічних суміщень, коли під різними термінами можна розглядати один предмет, але різні його аспекти чи характеристики.

3. Контекстуальний аналіз, за допомогою якого дослідження

терміна повинне відбуватися у всіх без винятку зв'язках та залежностях.

4. Означення поняття з урахуванням матеріалів, що були отримані на попередніх етапах, їхнє зіставлення з гіпотезами та пропозиціями.

План ІНДЗ

1. Етимологія та еволюція терміна.
 2. Обсяг та зміст терміна.
 3. Поняттєво-термінологічна система:
 - 3.1. Графічне представлення системи родових і видових понять;
 - 3.2. Означення родових і видових понять.
- Список використаних джерел.

Методичні вказівки до виконання та оформлення

1. ІНДЗ виконують упродовж навчального семестру і здають на перевірку лектору до 01 грудня поточного навчального року.
2. ІНДЗ виконують на аркушах формату А4 у друкованому варіанті.
3. ІНДЗ обов'язково має бути виконане згідно з планом дослідження, містити графічно виконану поняттєво-термінологічну систему базового поняття дослідження, список використаних джерел.

Приклад бібліографічного оформлення залучених матеріалів:

а) навчального посібника, підручника, монографії:

Влах М. Р. Історія географії : навч. посіб. / М. Р. Влах. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. — 336 с.

Гукалова І. В. Якість життя населення України : суспільно-географічна концептуалізація : монографія / І. В. Гукалова. — К. : Друкарня МВС України, 2009. — 346 с.

Олійник Я. Б. Вступ до соціальної географії : навч. посіб. / Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. — К. : Знання, 2000. — 204 с.

Соціально-економічна географія світу : навч. посіб. / [за ред. С. П. Кузика]. — Львів : Світ, 2002. — 672 с.

Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії : підручник / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. — 444 с.

б) статті з періодичних видань:

Влах М. Географічні метафори : сутність і роль у науковому пізнанні / М. Влах // Львівська суспільно-географічна школа : історія, теорія, українознавчі студії : матеріали Всеукр. наук. конф. з участю закорд. учених, присвяченої 70-річчю к-ри екон. і соц. геогр ЛНУ ім. І. Франка (м. Львів, 19—20 листопада 2015 р.) / [відп. ред. : проф. О. І. Шаблій]. — Львів : ЛНУ, 2015. — С. 90—98.

Книш М. М. Глобалізація : сутність поняття / М. М. Книш // *Наук. зап. Терноп. пед. ун-ту. Сер. геогр.* — 2007. — № 1. — С. 72—78.

в) Інтернет джерела:

Кралоук П. Антична філософія на українських землях / П. Кралоук [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://kulturolog.org.ua/materials-for-courses/4-kurs/istoria-ukr-fil/80-2011-01-15-17-36-27/236--q-q-3-.html>.

Journal of Geographical Systems [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.scirp.org/journal/jgis>.

Geography Wiki [Electronic resource]. — Mode of access : <http://geographyexpert.wikia.com>.

Критерії оцінювання

Критерій оцінювання	Кількість балів
Розкриття етимології терміна	2
Розкриття еволюції терміна	2
Графічне представлення поняттєво-термінологічної системи	4
Означення понять	4
Науковість (з акцентом на географічну складову), стилістична грамотність, логічність, лаконічність подання інформації	1
Акуратність виконання схем, таблиць, текстового оформлення	1
Всього	14

ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ПИТАННЯ

Екзаменаційні питання

1. Об'єкт і предмет навчальної дисципліни «Теорія і методологія географічної науки (наукові аспекти)».
2. Місце географії у загальній системі наук і системі наук про Землю.
3. Співвідношення понять географія і землезнавство.
4. Роль міфу, міфологем у геопізнанні.
5. Релігія і наука (відмінність і взаємозв'язки).
6. Типи світоглядів. Їхня роль у науковому пізнанні.
7. Сутність понять наука, науковий напрямок.
8. Сутність понять наукове знання, наука.
9. Еволюційний і революційний шляхи розвитку науки. Сутність і структура наукових революцій за Т. Куном (1962).
10. Поняття про метанауку.
11. Функції географічної науки.
12. Поняття ноосфери. Місце наукового знання в ноосфері.
13. Взаємозв'язок теоретичної та прикладної науки.
14. Сутність поняття наукова школа.
15. Прості компоненти наукового знання.
16. Складні компоненти наукового знання.
17. Історичні етапи розвитку науки. Класична наука. Некласична наука. Постнекласична наука.
18. Онтологічний, концептуальний і віртуальний об'єкти географії (О. Шаблій, 2004).
19. Географічна оболонка як граничний об'єкт дослідження географічної науки.
20. Просторова організація географічної оболонки як предмет дослідження географічної науки.
21. Наукові підходи до визначення головної категорії географічної науки.
22. Монізм і дуалізм географічної науки.
23. Проблема цілісності географічної науки (єдина географія, дві географії, система географічних наук).
24. Підходи до класифікації географічних наук. Поняття «сходинок наук» (О. Конт, 1830-1842).
25. Бінарний і тринітарний підходи системного структурування географічної науки.

26. Зміст теоретичної географії, метагеографії.
27. Закон географічної зональності.
28. Принципи класифікації географічних наук.
29. Диференціація та інтеграція наукового географічного пізнання.
30. Компонентний підхід до класифікації географічних наук (навести приклади використання).
31. Критика поняття «географічна форма руху матерії».
32. Сутність донаукового та наукового рівнів пізнання (відмінність і взаємозв'язок).
33. Емпіричний і теретичний рівень наукового пізнання.
34. Поняття наукового методу. Класифікація методів наукового пізнання.
35. Сутність і міждисциплінарне значення геометоду.
36. Поняття методології науки. Головні методологічні проблеми географії.
37. Формалізація наукового геопізнання.
38. Діалектика і тріалектика геопізнання.
39. Принцип розвитку геопізнання.
40. Принцип системності геопізнання.
41. Властивості геосистем.
42. Цілісність і подільність геосистем.
43. Емерджентність (неадитивність) геосистем.
44. Синергія геосистем.
45. Самоорганізація геосистем.
46. Принцип функціонування в теорії геосистем.
47. Принцип ієрархії в теорії геосистем.
48. Критерії класифікації систем.
49. Головні поняття системного аналізу.
50. Внесок у розвиток системології А. Богданова (1913). Зміст тектології.
51. Внесок у розвиток системології К. фон Берталанфі (1968).
52. Головні завдання теорії систем.
53. Головні принципи теорії систем.
54. Класифікація наук за Аристотелем (IV ст. до Р. Х.), Ф. Беконом (1620), А. де Сен-Сімоном (1813).
55. Класифікація географічних наук за С. Рудницьким (1905).
56. Класифікація наук за С. Калесніком (1970), Ю. Порошонковим (2005).

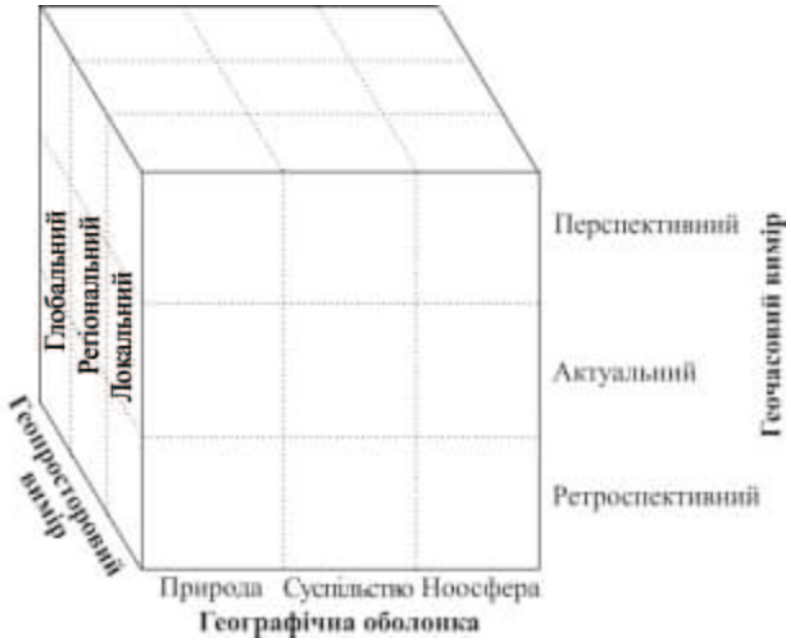
57. Підходи до класифікації географічних наук у зарубіжній науці (Г. де Блій, П. Муллер, 2002; М. Підвірний, 2006).
58. Тринітарна фрактальна класифікація географічних наук (А. Новіков, 2014).
59. Нова системна класифікація географічної науки (О. Шаблій, М. Влах, Л. Котик, 2015).
60. Геоінформаційний підхід у науковому пізнанні.
61. Загальногеографічні закони і закономірності.
62. Екологізація географічної науки.
63. Методологічні засади розв'язання проблеми взаємодії суспільства і природи.
64. Методологічна проблема співвідношення хорологічного та історичного підходів у географії.
65. Математизація географічної науки.
66. Гуманізація, соціологізація, психологізація географічної науки.
67. Зародження наукових парадигм в античній натурфілософії.
68. Ультроструктурні напрямки протогеографічних узагальнень античної натурфілософії.
69. Інфраструктурні напрямки протогеографічних узагальнень античної натурфілософії.
70. Проблема співвідношення фізіоцентризму й антропоцентризму в географії.
71. Концепція географічного детермінізму у філософії суспільства.
72. Сутність хорологічної концепції. Сучасне трактування.
73. Традиційні суспільно-географічні наукові напрямки.
74. Парадигмальна революція у суспільній географії наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.
75. Нові наукові напрямки суспільно-географічної науки.
76. Еколого-географічний напрямок у географії.
77. Головні наукові напрямки природничої географії.
78. Функціонально-територіальний напрямок природничої географії.
79. Перцептивна і віртуальна географія.
80. Сучасні міждисциплінарні напрямки природничої географії.
81. Соціоноосферний напрямок сучасної географії.
82. Конструктивізм сучасної географії.
83. ГІС-технології як інструмент інноваційних географічних досліджень.

84. Парадигма збалансованого розвитку і географія.
85. Становлення інформаційної географії.
86. Співвідношення просторових рівнів наукового пізнання.
87. Сучасні інноваційні напрямки природничо-географічних досліджень.
88. Сучасні інноваційні напрямки суспільно-географічних досліджень.
89. Неокартографія як інструмент інноваційних географічних досліджень.
90. Безпечний підхід у географії.

ДОДАТКИ

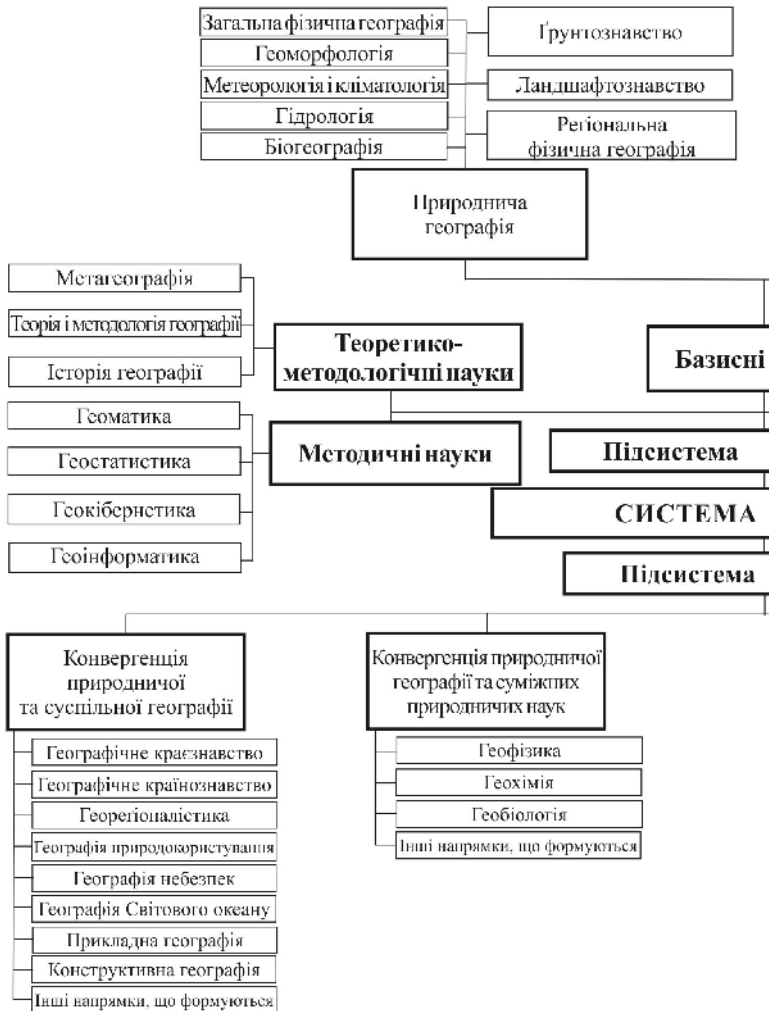

Концептуальна тринітарна модель географічної науки*
(О. Шаблій, М. Влах, Л. Котик, 2015)

* Джерело: Шаблій О. І. Нова системна класифікація географічної науки : проблеми і напрямки модернізації / О. І. Шаблій, М. Р. Влах, Л. І. Котик // Історія української географії. Всеукр. наук.-теор. часопис. — Тернопіль, 2015. — Вип. 32. — С. 7—17.

Системна класифікація географічної науки*

* Джерело: Шаблій О. І. Нова системна класифікація географічної науки : проблеми географії. Всеукр. наук.-теор. часопис. — Тернопіль, 2015. — Вип. 32. — С. 7—17.

(О. Шаблій, М. Влах, Л. Котик, 2015, ред. 2017)*

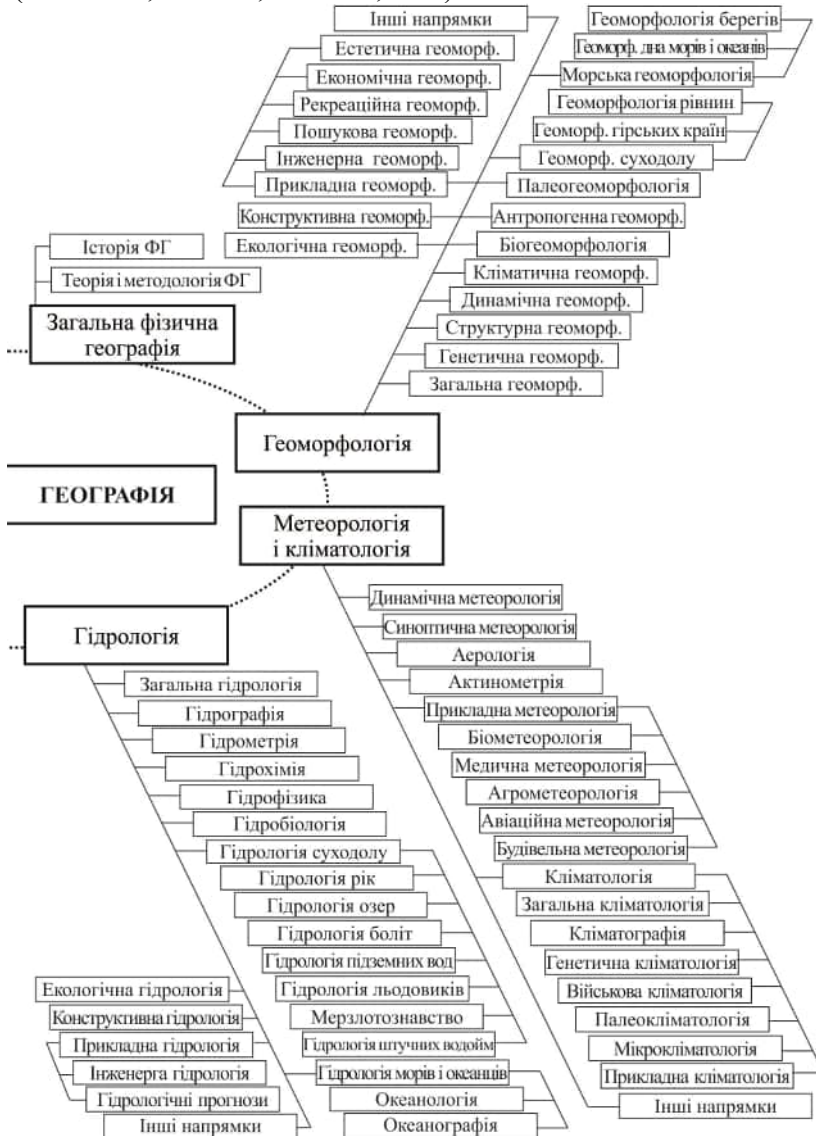
і напрямки модернізації / О. І. Шаблій, М. Р. Влах, Л. І. Котик // Історія української

Системна класифікація природничої географії *

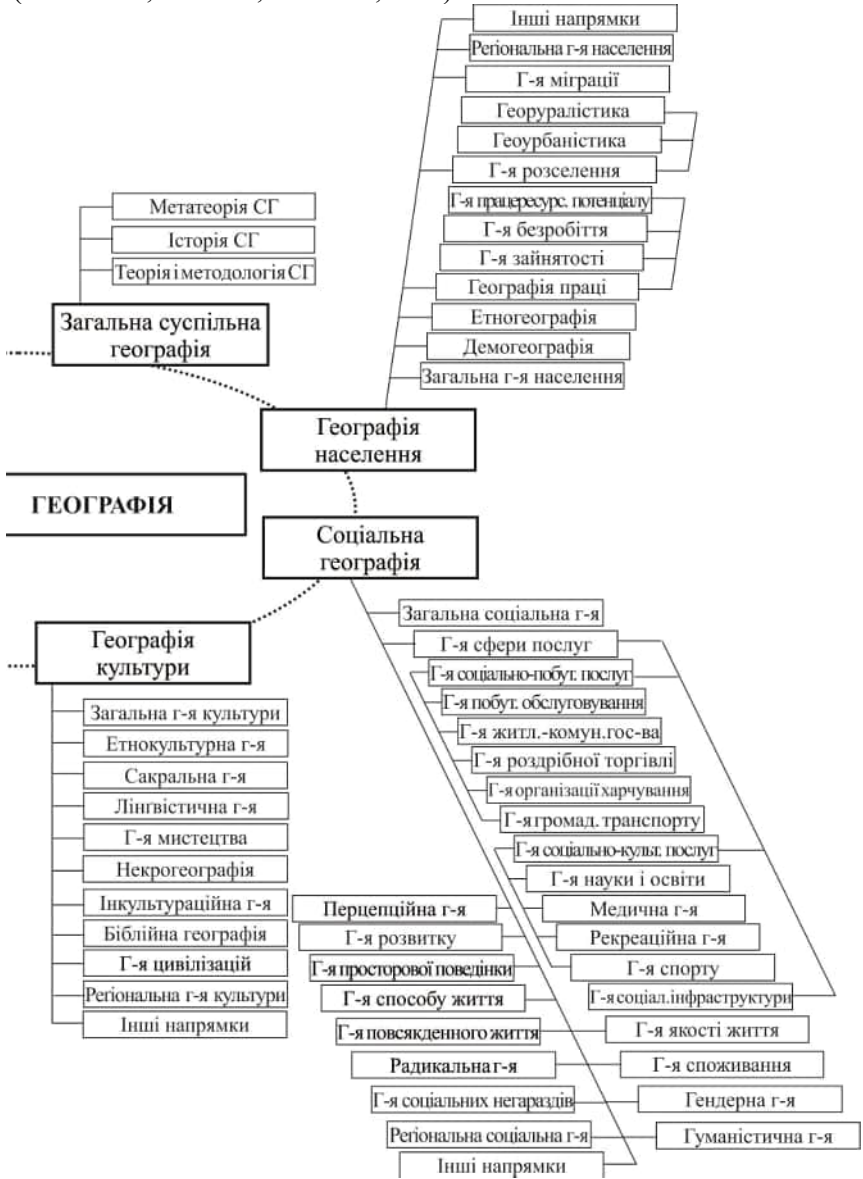
* Джерело: Шаблій О. І. Нова системна класифікація географічної науки : проблеми географії. Всеукр. наук.-теор. часопис. — Тернопіль, 2015. — Вип. 32. — С. 7—17.

(О. Шаблій, М. Влах, Л. Котик, 2015)*

і напрямки модернізації / О. І. Шаблій, М. Р. Влах, Л. І. Котик // Історія української

(О. Шаблій, М. Влах, Л. Котик, 2015)*

і напрямки модернізації / О. І. Шаблій, М. Р. Влах, Л. І. Котик // Історія української

ІСРАРХІЧНІ РІВНІ І СТРУКТУРА
СИСТЕМИ НАУКОВОГО ГЕОГРАФІЧНОГО ЗНАННЯ
(ГОЛОВНІ УЧЕННЯ, ТЕОРІЇ, КОНЦЕПЦІЇ,
ГІПОТЕЗИ, КАТЕГОРІЇ)*
(М. Влах, Л. Котик, 2017)

Учення

*Загальнонаукові учення***

- еволюційне учення
- учення про біосферу
- учення про ноосферу
- учення про природокористування
- учення про Світовий океан

*Загальногеографічні учення***

- учення про географічну оболонку
- учення про географічне положення
- учення про географічне середовище
- учення про геосистеми
- учення про географічну карту

Природничо-географічні учення

- учення про географічну зональність
- учення про природно-територіальні комплекси
- учення про природно-антропогенні ландшафти
- учення про тектонічні фази у формуванні структури земної кори (Г. Штілле (H. Stille), 1924)
- учення про планацію (вирівнювання) рельєфу (Л. Кінг (L. King), 1953, 1967)
- учення про геосинкліналі (Дж. Дана (J. Dana), 1873; Г. Ор (G. Naug), 1900)
- учення про ландшафт
- учення про біогеоценози
- учення про порівняльну фітоєкологію
- учення про чинники ґрунтоутворення
- учення про стік
- учення про морські береги

* Перший варіант інвентаризації і систематизації елементів наукового географічного знання, який потребує подальшого розширення і узгодження.

** Виокремлення загальнонаукових і загальногеографічних учень здійснено за: *Максаковский В. П. Географическая культура / В. П. Максаковский. — М. : ВЛАДОС, 1998. — 416 с.*

Суспільно-географічні учення

- учення про антропосферу
- учення про економіко-географічне положення
- учення про географічний поділ та інтеграцію праці
- учення про суспільно-географічні комплекси і системи
- учення про територіальну (геопросторову) організацію суспільства

Учення конвергентних географічних наук

- учення про геофізику ландшафту
- учення про геохімію ландшафту
- учення про біогеохімію ґрунтового покриву
- геоекологічне учення
- конструктивно-географічне учення
- учення про рекреаційно-туристичні дестинації

Теорії

Загальнонаукові теорії

- теорії землезнання (пангеології, геономії, землелогії)
- теорії геопросторового розвитку
- теорія катастроф

Загальногеографічні теорії

- картографічні теорії
- неокартографічні теорії
- теорія релятивістської картографії
- теорія геозображення
- теорії геоінформаційних систем
- теорія місця і просторового аналізу
- теорія природно-територіальних систем
- теорія географічної оцінки
- теорія географічного прогнозування

Природничо-географічні теорії

- *геоморфологія*
 - теорія тектоніки літосферних плит
 - теорія дрейфу материків (А. Веренер (A. Wegener), 1912)
 - теорія походження гірських порід і форм земної поверхні
 - теорія геотектур, морфоструктур, морфоскульптур
 - теорія геоморфологічних циклів (пенепленізації) (В. Девіс (W. Davis), 1899)
 - теорія еволюції ерозійного рельєфу
 - теорія коливальних рухів земної кори
 - теорія утворення передгірських «сходинок» (В. Пенк (W. Penck), 1924)

- теорія розвитку рельєфу (педиментації) (Л. Кінг (L. King), 1967)
- теорія геоморфологічного етапу розвитку Землі і геоморфологічних рівнів (К. Марков, 1948)
- теорія формування річкових долин
- теорія материкових зледенень плейстоцену
- теорія рифтогенези
- теорія материкового зледеніння (П. Кропоткін (П. Кропоткин), 1876)
- *метеорологія і кліматологія*
 - теорія глобального розподілу температури, атмосферного тиску
 - теорія глобальної циркуляції повітряних мас
 - теорія зміни клімату (М. Міланкович (М. Миланковић), 1920)
 - теорія антропогенного глобального потепління
- *гідрологія*
 - теорія просторово-часових закономірностей гідрологічного режиму і гідрологічних процесів у водних об'єктах різного типу
 - теорія взаємодії водних об'єктів суходолу, а також їхньої взаємодії з атмосферою, літосферою і біосферою
 - теорії руслових процесів
 - теорія океанічних течій
 - теорія поверхневих та внутрішніх хвиль у Світовому океані
- *біогеографія*
 - теорія природного добору
 - теорія «мостів» суходолу
 - теорія острівної біогеографії
- *грунтознавство*
 - теорія генетичного ґрунтознавства
 - теорія еволюційного ґрунтознавства
 - теорія діагностики і класифікації ґрунтів
 - теорія структури ґрунтового покриву
 - теорія екологічного ґрунтознавства
- *ландшафтознавство*
 - теорія антропогенного ландшафтознавства
- *регіональна фізична географія*
 - теорія природно-географічного районування

Суспільно-географічні теорії

- *географія населення*
 - теорія міграції населення
 - теорії систем розселення (загальних систем розселення; спеціальних систем розселення; інтегральних систем розселення; опорних систем розселення)

- теорія диференційної урбанізації (Г. Річардсон (H. Richardson), 1980; А. Фіелдінг (A. Fielding), 1989; Г. Гейер (H. Geyer) і Т. Контул (T. Kontuly), 1993)
- теорія соціопросторової перспективи міста (Дж. Фейгін (J. Feagin); М. Готтдієнер (M. Gottdiener), 1991)
- *соціальна географія*
 - теорія просторової поведінки людини (бігеївіористська) (Дж. Волперт (J. Wolpert), 1964);
 - теорія дифузій інновацій (нововведень) (Т. Гегерstrand (T. Hägerstrand), 1953)
 - теорія перцепційної географії
 - теорія природних осередків захворювань (Є. Павловський (E. Pavlovskiy), 1939)
 - теорія географічної патології (медична географія, А. Авцин (A. Avtsyn), 1972)
 - теорія маляріогенних ландшафтів (В. Беклемішев (V. Beklemishev), 1948)
- *географія культури*
 - теорія імажинальної географії
 - теорія лінгвістичної географії (М. Бартолі (M. Bartoli), 1925); Р. Аванесов (P. Avanesov), 1962))
- *економічна географія*
 - теорії розміщення господарства (штандорту сільського господарства (Й. Тьонен (J. Thünen), 1826); штандорту промисловості (А. Вебер (A. Weber), 1909); центральних місць (В. Кристаллер (W. Christaller), 1933); А. Льош (A. Lösch), 1940; В. Айзард (W. Isard), 1956); галузевої і територіальної структури господарства; полюсів зростання (Ф. Перру (F. Perroux), 1954); промислових кластерів (М. Портер (M. Porter), 1990))
 - теорія технологічних циклів
 - теорія світового господарства
 - теорія «нової» економічної географії (П. Кругман (P. Krugman), 1995, 1997)
- *політична географія*
 - теорії держави (організмenna теорія держави (Ф. Ратцель (F. Ratzel), 1896; Р. Челлен (R. Kjellén), 1916); функціональна теорія держави (Р. Гартшорн (R. Hartshorne), 1957); теорія «держави-вмістилища»; теорія національної держави);
 - теорії національної і політичної ідентичності (Ф. Барс (F. Barth), 1969; Е. Геллнер (E. Gellner), 1983; Е. Гобсбаум (E. Hobsbawm), 1991)

- теорія державних кордонів (теорія фронтиру (Ф. Тернер (F. Turner), 1890; теорія «Великого кордону»)
- теорія «світових систем» (І. Валлерстайн (I. Wallerstein), 1974, 2004, 2013; П. Тейлор (P. Taylor), 1996, 2011)
- теорія політичних рухів (М. Арчер (M. Archer), 1994)
- теорія політичних систем (Д. Істон (D. Easton), 1953; Г. Алмонд (G. Almond), 1962))
- *суспільно-географічна комплексно- і системологія*
 - теорія територіальних виробничих комплексів
 - теорія територіальних соціально-економічних систем
- *регіональна суспільна географія*
 - теорія економіко-географічної регіоналізації

Теорії конвергентних географічних наук

- теорії геокультурології (циклічна теорія еволюційного культурогенези (Ф. Шміт (Ф. Шмит), 1925); теорія соціальних естафет (М. Розов (M. Розов), 2004)
- теорії геополітики («теорія доміно»; теорія єдиного поля (С. Джонс (S. Jones), 1954)
- теорії геоглобалістики (теорія технологічного домінування та ін.)
- теорії геоekonomіки (теорія геоekonomічного моноцентризму (П. Тейлор (P. Taylor), 2004, 2011) та ін.)
- теорія геософії
- теорії історичної географії (культурних запозичень та ін.)

Концепції

Загальнонаукові концепції

- концепції взаємодії суспільства і природи (географічного детермінізму; екологічного детермінізму; кліматичного детермінізму; посибілізму; інвайронменталізму; пробабілізму; сталого розвитку)
- концепція географічного місця
- концепція функції місця
- концепція землелогії (неоземлезнавство)

Загальногеографічні концепції

- хорологічна концепція
- концепція геопросторових рівнів: глобальний, макро-регіональний, національний, регіональний, локальний
- концепції картографії (модельно-пізнавальна, комунікативна, метакартографії, мовна, геоінформаційна)

Природничо-географічні концепції

- геоморфологія

- концепції спредингу, колізії, субдукції, обдукції
- концепція морфоструктури, морфоскульптури, взаємодії зовнішніх і внутрішніх сил та геоморфологічного етапу розвитку рельєфу (І. Герасімов (И. Герасимов) і Ю. Мещеряков (Ю. Мещеряков), 1967)
- концепція морфологічних комплексів (І. Щукін (И. Щукин), 1960)
- концепція конформності рельєфу і геологічних структур (Г. Худяков (Г. Худяков), 1972; Н. Флоренсов (Н. Флоренсов), 1978)
- концепція літодинамічних потоків (Н. Флоренсов (Н. Флоренсов), 1989)
- концепція морфокліматичних зон і клімоморфогенези (А. Дєдков (А. Дедков), 1977); Г. Скрильнік (Г. Скрыльник), 1985)
- концепція морфодинаміки рельєфу (О. Ласточкін (О. Ласточкин), 1988)
- концепція динамічної рівноваги у рельєфоутворенні (А. Поздняков (А. Поздняков), 1988); І. Черваньов (И. Черванев), 2006)
- концепція асиметрії річкових долин
- концепція антропогенези рельєфу
- концепція єдності потоку енергії, який перетворює підводний береговий схил і надводну частину берега (О. Леонтєв (О. Леонтьев), 1955); В. Зєнковіч (В. Зенкович), 1962; В. Лонгінов (В. Лонгинов), 1973)
- *метеорологія і кліматологія*
 - концепція атмосферного фронту
 - концепція кліматичного фронту
 - концепція антропогенного потепління клімату (С. Манабе (S. Manabe) і Р. Везералд (R. Wetherald), 1967; М. Будико (М. Будыко), 1972)
 - концепція прикладної екологічної кліматології
- *гідрологія*
 - концепція гідрологічного циклу
 - концепція фізичних і хімічних особливостей води
 - концепція річкового басейну
 - концепція ролі води у житті екосистем
 - концепція форм нагромадження води на суходолі
 - концепція взаємодії підземних і поверхневих вод
 - концепція небезпечних гідрологічних явищ
 - концепція екологічної функції гідрологічних процесів
 - концепція експериментальної гідрології

- концепція прикладної гідрології
- *біогеографія*
 - класична філогенетична концепція
 - біоцентрична концепція
 - концепція «відтиснутих реліктів»
 - концепції біологічної структури океану
 - концепція екологічної біогеографії
- *грунтознавство*
 - концепція біогеохімічних бар'єрів
 - концепція антропогенної еволюції ґрунтів
 - концепція «пам'яті» ґрунтів
- *ландшафтознавство*
 - геокомпонентна концепція
 - геокомплексна концепція
 - геосистемна концепція (В. Сочава, 1963)
 - геотопологічна концепція (В. Сочава, 1971)
 - екологічна концепція
 - геоструктурна концепція
 - концепція ландшафтного розмаїття (природно-територіального розмаїття)
 - концепція «поляризованого ландшафту» (Б. Родоман, 1970)
 - концепція «пам'яті ландшафту»
 - синергетична концепція
 - інформаційна концепція
 - гуманістична концепція
 - концепція структурно-математичного ландшафтознавства
 - концепція палеоландшафтознавства
 - концепція ландшафтного планування
 - концепція ландшафтного екологічного каркасу
 - концепція ландшафтного дизайну
- *регіональна фізична географія*
 - концепція чинників фізико-географічної диференціації
 - концепція зміни природно-територіальних комплексів

Суспільно- географічні концепції

- *географія населення*
 - демогеографічні концепції (демографічних переходів (А. Ландрі (A. Landry), 1934; Ф. Нотестейн (F. Notestein), 1945); недостатності населення («мальтузіанства навиворіт»); нульового приросту населення; демографічного раціоналізму (А. Ландрі («демографічної революції») (A. Landry), 1909;

- Ф. Нотестейн (F. Notestein), 1945; Ж. Буржуа-Піша (J. Bourgeois-Pichat), 1962); С. Енке (S. Enke), 1966));
- концепції геоурбаністики (оптимального міста; міста-саду; планувальних структур (моноцентричної, радіально-кільцевої, мережевої); ідеального міста; міської агломерації (конурбації); мегаполісу (мегарегіону) (Ж. Готтманн (J. Gottmann), 1961); групових систем населених місць (В. Давідовіч (В. Давидович), 1960); міського способу життя (Л. Вірт (L. Wirt), 1969); єдиної системи розселення; опорного каркасу розселення (Г. Лаппо (Г. Лаппо), 1978); стадійного розвитку урбанізації (Дж. Гіббс (J. Gibbs), 1963; Л. Клаасен (L. Klaasen) і Г. Счімемі (H. Schimemi), 1981),
 - концепції георуралістики (сільської місцевості; збалансованого просторового розвитку сільського розселення (Є. Антіпова, 2008), планувальної структури сільських поселень)
 - *соціальна географія*
 - концепція соціального простору і часу
 - концепція якості життя (ресурсна (скандинавська), суб'єктивна (англосаксонська))
 - концепція базових потреб
 - концепція екології людини (Г. Марш (G. Marsh), 1864); А. Смалл (A. Small), 1894; Е. Річардс (E. Richards), 1907; Р. Гендерсон (R. Henderson), 1977)
 - концепція природних передумов захворювань людини (Е. Ігнат'єв (Э. Игнат'ев), 1964)
 - концепція соціальних передумов захворювань людини
 - концепція розвитку людського потенціалу
 - концепція розширення вибору людини (А. Сен (A. Sen), 1989)
 - концепція ухвалення рішень
 - концепція просторової дифузії інформації на основі міжособистісних контактів
 - концепція гендеру
 - концепція соціально-географічних ознак суспільного розуму та суспільного інтелекту
 - *географія культури*
 - концепція єдиної цивілізації
 - концепція територіальної організації культури
 - концепція культурного ландшафту (К. Зауер (C. Sauer), 1925)
 - *економічна географія*
 - концепція природно-ресурсних циклів (В. Комар, 1975)
 - концепція єдиної енергетичної системи країни

- концепція єдиної транспортної системи країни
- концепція біфуркації господарської системи
- концепція трансформації господарської системи
- концепція гнучкої територіальної організації виробництва і суспільства (О. Шаблій, 1987)
- концепція територіальної структури економічного району
- концепція центр-периферійного розвитку
- концепції світового господарства (глобальної дивергенції/конвергенції; глобальної модернізації; глобальних ланцюгів доданої вартості; транснаціоналізації)
- *політична географія*
 - концепція політичного ландшафту
 - концепція територіальності (Р. Сакк (R. Sacco), 1995)
 - концепція світового острова і гартленду (Г. Маккіндер (H. Mackinder), 1904)
 - концепція «Євразійського узбіччя» (рімленду) (Н. Спайкмен (N. Spykman), 1944)
 - концепція морської могутності держави (А. Меген (A. Mahan), 1890)
 - концепція повітряної переваги держави (В. Мітчелл (W. Mitchell), 1919; А. Северський (A. Seversky), 1946)
 - концепція «кінця світу» (Ф. Фукуяма (F. Fukuyama), 1989)
 - концепція «Зіткнення цивілізацій» (С. Гантінгтон (S. Huntington), 1993)
 - концепція «Великої шахівниці» (З. Бжезінський (Z. Brzeziński), 1997)
 - концепція безтериторіальної країни
 - концепція політичної культури (Г. Алмонд (G. Almond), 1963, 1980; С. Верба (S. Verba), 1980)
 - концепція територіально-політичних систем (П. Тейлор (P. Taylor), 1992), Дж. Егню (J. Agnew), 1996), В. Колосов, 2002))
 - концепція територіально-політичної організації суспільства (В. Колосов, 1992)
- *суспільно-географічна комплекс- і системологія*
 - концепція енерговиробничих циклів (Н. Колосовський (H. Колосовский), 1969)
 - концепція спеціальних територіальних комплексів
 - концепція інтегральних територіальних комплексів
 - концепція міжгалузевих територіальних комплексів і систем
 - концепція функціонально-компонентної структури комплексів

- концепція функціонально-територіальної структури комплексів
- концепція організаційної (управлінської) структури комплексів
- концепція територіальних рекреаційних систем (В. Преображенський (В. Преображенский), 1975)
- *регіональна суспільна географія*
 - концепція рівнів економіко-географічної регіоналізації
 - концепція суспільно-географічної регіоналізації (О. Шаблій, 1993)

Концепції конвергентних географічних наук

- концепції географічного країнознавства (гуманістична; культурологічна; проблемного країнознавства; синтезу країнознавства з геоглобалістикою; гуманітарно-образного країнознавства (Р. Міншулл (R. Minshull), 1967; Дж. Патерсон (J. Paterson), 1974; І.-Ф. Туан (концепція топофілії) (Y.-F. Tuan), 1974); культурницько-образного країнознавства)
- концепції географії природокористування (стійкості і мінливості геосистеми; природно-ресурсних циклів; природно-ресурсного потенціалу; територіального поєднання природних ресурсів; «екологічного» імперативу; глобальної екології; самостійності та рівноцінності складових природних продуктивних сил та їх генетичного зв'язку з навколишніми природними тілами, постійного розвитку у просторі та часі; допустимих меж змін, які нав'язуються людиною природі, що визначають неможливість виходу за межі тих закономірностей, що діють у природі; природи Землі, як прояву єдиного космічного процесу; закономірної нерозривності людської культури з іншими проявами життя природи; ощадного освоєння природи; допустимих меж у цілеспрямованому перетворенні природи; збереження генетичного фонду; пріоритетності суспільних витрат на освоєння і раціональне використання природи; коадаптивна концепція природокористування; охоронного ресурсощадного природокористування)
- концепції конструктивної географії (просторово-часового функціонування природно-територіальних систем; функціональних залежностей системного і міжсистемного рівнів природних територіальних систем; структурної організації географічних систем; антропогенної конструктивної географії; географічної експертизи; моніторингу довкілля; геотехнічних систем; конструктивного урболандшафтознавства);
- концепції геоетнології (етногенези; пасіонарна концепція етногенези (Л. Гумільов (Л. Гумилев), 1979); етнічного (історико-етнічного) районування; державної геоетнополітики (М. Дністряньський, 2005))

- концепції геокультурології (мультикультуралізму; геокультурних інновацій; геокультурної динаміки; культурологічного аспекту геополітики; культуроциклів (М. Данилевський (1869); О. Шпенглер (O. Spengler), 1918-1922; А. Тойнбі (A. Toynbee), 1934-1961))
- концепції геополітики («автаркії великих просторів» (Ф. Ліст (F. List), 1841; Р. Челлен (R. Kjellén), 1916); «виклик-відповідь» (А. Тойнбі (A. Toynbee), 1934-1961); геополітичної структури світу (Ж. Атталі (J. Attali), 1992); геополітичної динаміки (П. Тейлор (P. Taylor), 1993); довгих циклів глобальної політики (циклів гегемонії) (концепція хронополітики) (Дж. Модельскі (G. Modelski), 1987, 1995); геополітика хаосу (Дж. Шарп (G. Sharp), 1973, 1993); І. Рамон (I. Ramonet), 1997); «жерованого хаосу» (Дж. Фрідман (G. Friedman), 2009); «однополюсного світового порядку» (З. Бжезіньський (Z. Brzeziński), 1997); «двополюсного світового порядку»; уніполярного світу (А. Страус (A. Straus), 1997); багатополарності (Г. Кіссінгер (H. Kissinger), 1994); Ц. Цземін (J. Zémín), 1997); «комбінованої структури» (А. Танака (A. Tanaka), 2002); «великих просторів» (В. Савин (B. Савин), 2004))
- концепції геостратегії (поліцентризму та балансу геостратегічних сил (С. Коен (S. Cohen), 1991) та ін.)
- концепції геоглобалістики («Північ-Південь»; глобальної безпеки (негативного миру; позитивного миру; «ядерного миру» (ядерного стримування); «змушування» до миру; «обмеженої війни»; «глобальний розмах — глобальна сила»; гібридної війни; гібридного миру); переходу від нації-держави до світової держави; «гуманітарної інтервенції»; «зміни режимів»; «примусової демократизації»; «обмеженого зростання і розвитку»; «меж зростання» (Д. Медоуз (D. Meadows), Дж. Форрестер (J. Forrester), 1972); світових міст (Дж. Фрідман (G. Friedman), 1982, 1986); глобальних міст (С. Сассен (S. Sassen), 1991, 2001); глокалізації; антиглобалізму; «універсального еволюціонізму»; контрольованого глобального розвитку; «глобальних інститутів згоди»)
- концепції геоеконіміки (глобального геоеконімічного універсуму (А. Неклесс (A. Неклесс), 2002, 2008); геоеконімічного розвитку (цивілізаційний підхід; світ-системний аналіз); транскордонного співробітництва; транснаціоналізації)
- концепції геологістики (загальних витрат; внутрішнього суперництва, планування потреб і ресурсів; «точно в термін»; реагування на попит)
- концепції геотуризмології (брендингова концепція розвитку туризму)
- концепції геосоціології (визначальній ролі географічного середовища (Г. Бокль (H. Buckle), 1858; В. Ключевській (В. Ключевский), 1891))

чевский), 1904; Л. Мечников (Л. Мечников), 1924; С. Соловйов (С. Соловьев), 1965); локальних цивілізацій)

- концепції геоекології (інвайронментального простору; еколого-господарського балансу території; природної рівноваги (технологічного (екологічного) песимізму) (Б. Коммонер (В. Commoner), 1974))
- концепції геаноосферології (ноосферогенези та ін.)
- концепція геокосмології

Гіпотези, ідеї

Загальнонаукові гіпотези, ідеї

- космогонічні гіпотези (гіпотеза І. Канта (I. Kant), 1775); гіпотеза П. Лапласа (P. Laplace), 1796); «гаряча» гіпотеза (Дж. Джинс (J. Jeans), 1916); «холодна» гіпотеза (О. Шмідт, 1944))
- гіпотези походження життя на Землі
- гіпотеза Геї (Дж. Лавлок (J. Lovelock), 1979; Л. Маргуліс (L. Margulis), 1995)
- гіпотеза «парникового ефекту»

Природничо-географічні гіпотези, ідеї

- гіпотеза Землі, що розширюється (загальнопланетарна гіпотеза про стиснення та розширення Земної кулі) (Б. Ліндеманн (B. Lindemann), 1927; О. Гільгенберг (O. Hilgenberg), 1933; М. Тетяєв (М. Тетяев), 1934 та ін.)
- гіпотеза пульсуючої Землі (А. Ротплетц (A. Rothpletz), 1902; В. Бучер (W. Bucher), 1933; М. Усов (М. Усов), 1939; В. Обручев (В. Обручев), 1940)
- гіпотеза локальної пульсаційної моделі Землі (С. Субботін і М. Шатський, 1970)
- тектонічні гіпотези (фіксизму (Р. ван Беммелен (R. van Bemmelen), 1933); контракційна (Е. де Бомон (É. de Beaumont), 1829, 1852; Е. Зюсс (E. Suess), 1883); мобілізму (Ф. Тейлор (F. Taylor), 1910; А. Вегенер (A. Wegener) 1912, 1915); тектоніки плит (нової глобальної тектоніки) (В. Морган (W. Morgan), 1968) та ін.); острівного походження материкової кори і тектоорогенії материків (В. Боднарчук, 1972))
- гіпотези орогенези (занурення океанічних западин; латерального переміщення масивів суші (Л. Кобер (L. Kober), 1921, 1928); конвекційних (підкорових) течій (А. Голмс (A. Holmes), 1929; Г. Менард (H. Menard), 1966))
- гіпотеза плюмів (Дж. Вілсон (J. Wilson), 1969), В. Морган (W. Morgan), 1972)

- гіпотези утворення океанічних улоговин (первинності океанічних западин (Дж. Голл (J. Hall), 1859; Дж. Дена (J. Dana), 1873); вторинності океанічних улоговин (Г. Штілле (H. Stille), 1964; М. Муратов (M. Муратов), 1964)
- гіпотеза про неодноразове «розкриття» і «закриття» океанічних западин (Дж. Вілсон (J. Wilson), 1966)
- гіпотези походження вод Світового океану

Суспільно-географічні гіпотези, ідеї

- гіпотеза про соціальну детермінованість демографічних процесів
- гіпотези виникнення міських поселень
- гіпотеза стабілізації людності Землі
- гіпотеза «стиснення» соціального простору
- гіпотеза «пульсування» соціального простору
- гіпотези трансформації суспільства
- гіпотеза переходу від міжнародного поділу праці на рівні держав до транснаціонального поділу праці (становлення корпоративної географії)

Гіпотези, ідеї конвергентних географічних наук

- геокультурні гіпотези (загибелі західної цивілізації (О. Шпенглер (O. Spengler), 1918; А. Тойнбі (A. Toynbee), 1934); «Київ — другий Єрусалим» (В. Ричка, 2005); «Київ – новий Константинополь» (І. Ровенчак, 2008))
- гео економічні гіпотези (відкритості національної економіки; наростання економічного впливу провідних транснаціональних корпорацій)
- геоглобалістичні гіпотези (про дисфункційність глобальної системи)
- геополітичні гіпотези («третього Риму» (ігумен Філофей (Филофей), XV—XVI ст.); про сім паралелей однополярного світового порядку (Й. Галтунг (J. Galtung), 1974); гіпотези геополітичної динаміки; «русского міра» (патріарх Кіріл (Кирилл), 2009))

Категорії

Загальнонаукові категорії

• глобалізація	• населення
• господарство	• наукова мова
• екологія	• науковий текст
• комплекс	• ноосфера
• культура	• організація

- природа
- природокористування
- простір
- просторово-часовий континуум
- регіон
- система

- суспільство
- територія
- функціонування
- цивілізація
- час

Загальногеографічні категорії

- географічна карта
- географічна картина світу
- географічна культура
- географічна межа
- географічна модель
- географічна оболонка
- географічне пізнання
- географічне положення
- географічне прогнозування
- географічне середовище
- географічний конструкт
- географічний моніторинг
- географічний образ
- географічний світогляд
- геозображення

- геоінформаційна система
- геометод
- геомісце
- геоподія
- геопростір
- геосеміотика
- геотекстологія
- геотоп
- геоторія
- геохолол
- геохрон
- геочас
- гео-часопростір
- природні ресурси

Природничо-географічні категорії

- азональність
- атмосфера
- басейн стоку
- біогеоценоз
- біосфера
- біота
- висотна поясність
- географічний пояс
- геома
- геоморфосистема
- гідросфера

- ґрунт
- екосистема
- ендегенні та екзогенні чинники рельєфотворення
- зональність
- клімат
- кріосфера
- ландшафт
- літосфера
- педимент
- педиplen

- педосфера
- пенеплен
- природна зона
- природний комплекс

Суспільно-географічні категорії

- антропосфера
- геодигітальна сфера
- геоекономіка
- геоінфосфера
- геокосмотехносфера
- геокультура
- геополітика
- геопросторова організація суспільства
- кластер
- компонентно-функціональна структура господарства
- мережева структура економіки
- поділ та інтеграція праці
- політична карта
- світове господарство
- світоустрій
- система розселення
- соціальний час

- природно-територіальна система
- рельєф

- соціально-економічний простір
- соціосфера
- суспільно-географічна система
- суспільно-географічний потенціал
- територіальна ідентичність
- територіально-функціональна структура господарства
- техносфера
- урбопростір
- форми суспільної організації господарства
- фронтир

ЗМІСТ

Передмова	3
Опис, структура навчальної дисципліни.	7
Методи контролю. Рекомендована література	
Опис навчальної дисципліни	8
Структура навчальної дисципліни	9
Методи контролю	11
Рекомендована література	12
Семінарські заняття. Завдання для самостійної роботи студентів. Запитання для самоперевірки	23
Тема 1. Сутність і структура системи наукового знання	24
Тема 2. Методологія наукового пізнання	31
Тема 3. Об'єкт і предмет географічної науки	36
Тема 4. Структура системи географічної науки	44
Тема 5. Еволюція географії як зміна наукових парадигм	52
Тема 6. Системна методологія і теоретизація географії	61
Тема 7. Головні теоретико-методологічні проблеми природничої географії	67
Тема 8. Головні теоретико-методологічні проблеми суспільної географії	76
Індивідуальне навчально-дослідне завдання	85
Тематика	86
Структура	88
Методичні вказівки до виконання та оформлення	89
Критерії оцінювання	90
Екзаменаційні питання	91
Додатки	96
Додаток А. Концептуальна тринітарна модель географічної науки .	97
Додаток Б. Системна класифікація географічної науки	98
Додаток В. Системна класифікація природничої географії	100
Додаток Г. Системна класифікація суспільної географії	102
Додаток І. Ієрархічні рівні і структура системи наукового географічного знання (головні учення, теорії, концепції, гіпотези, категорії)	104

Навчальне видання

ВЛАХ Мирослава Романівна

КОТИК Любов Іванівна

ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ

Навчальний посібник для самостійної роботи студентів

Редактор *Лариса Сідлович*

Технічний редактор *Світлана Сенік*

Коректор *Світлана Сенік*

Комп'ютерний набір *Любов Котик*

Комп'ютерне верстання *Любов Котик*

Умовн. друк. арк. *7,1*

Тираж 100 прим. Зам. *13/06*

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.

Серія ДК №3059 від 13.12.2007 р.